

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ**

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«Το μέλλον της ΚΕΠΠΑ (Κοινής Εξωτερικής
Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας) της Ε.Ε.»**

Σπουδαστής: Τριανταφύλλου Παναγιώτης

Επιβλέπων καθηγητής: Κυριαζής Νίκος

Δεκέμβριος 2020

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Μεθοδολογία.....	8
Ερευνητικές υποθέσεις.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	10
Τί είναι η Ε.Ε.;	10
Η σχέση του εθνικού κράτους με τους θεσμούς της ενοποίησης.....	11
Κέντρα λήψης αποφάσεων σε βασικούς τομείς πολιτικής, 1950-1994	11
Κλασικές θεωρίες ενοποίησης	14
Η νεολειτουργική θεωρία	14
Η ομοσπονδιακή θεωρία	16
Η μορφή πολιτειακής οργάνωσης της Ένωσης	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	19
ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	19
Εθνικό Συμφέρον και έθνος- κράτος	19
Η Εξωτερική Πολιτική	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	25
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΘΡΑΚΑ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	25
Η αρχή.....	25
Η αιώνια διαμάχη μεταξύ διακυβερνητικής και υπερεθνικής ολοκλήρωσης	26
Η Συνθήκη των Βρυξελλών (1948).....	28
Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα	29
Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση	30
Τα σχέδια Fouchet για την Πολιτική Ένωση (1959-1962)	32
Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία.....	33
Η Έκθεση Tindemans	34
Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη	34
Η Συνθήκη του Μάαστριχτ	35
Το θεσμικό πλαίσιο.....	37
Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	39

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	39
Η Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	39
Ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας.....	40
Αποστολές του Petersberg.....	41
Η γαλλοβρετανική διάσκεψη κορυφής του Saint-Malo.....	42
Η Συνθήκη της Νίκαιας.....	43
Η Συνθήκη της Λισαβόνας.....	43
Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.....	45
Νέος Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ.....	45
Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης.....	46
Η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία.....	47
Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ).....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	48
ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΙΣΑΒΟΝΑ ΤΙ;	48
Μια σύντομη κριτική.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	51
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ Ε.Ε.	51
Προς αναζήτηση της χαμένης κοινοτικής αλληλεγγύης.....	53
Η Λευκή Βίβλος για το Μέλλον της Ευρώπης.....	55
Σενάριο 1: Συνεχίζουμε κανονικά.....	56
Σενάριο 2: Τίποτα περισσότερο από την ενιαία αγορά.....	56
Σενάριο 3: Αυτοί που θέλουν περισσότερα κάνουν περισσότερα.....	57
Σενάριο 4: Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο.....	58
Σενάριο 5: Κάνουμε μαζί πολύ περισσότερα.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	60
Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	63
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ	63
Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003.....	64
Η Παγκόσμια Στρατηγική του 2016.....	65
Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στους τομείς εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ.....	69
Γιατί η ΚΕΠΠΑ είναι πιθανότερο να παραμείνει διακυβερνητική;.....	71
Διδάγματα από την άσκηση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής για την ΚΕΠΠΑ.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	77
ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΔΟΚΙΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΠΠΑ	77

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι	77
Η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών	78
Η κατάσταση σήμερα	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10	80
ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
Ξενόγλωσση	85
Βιβλία	85
Περιοδικά	87
Επίσημα έγγραφα	89
Ελληνόγλωσση	89
Βιβλία	89
Επίσημα έγγραφα	92
Διαδίκτυο	93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα πολιτειακό μόρφωμα με ιστορία 70 περίπου ετών, με πετυχημένο παρελθόν, αν αναλογιστεί κανείς από που ξεκίνησε και που έχει φτάσει μέχρι σήμερα, αλλά και με αβέβαιο μέλλον. Σε όλη αυτή την πορεία, καθώς αυξανόταν ο βαθμός ενοποίησης και διευρυνόταν οι συμμετέχουσες χώρες, κυριαρχούσε το ερώτημα αναφορικά με την τελική της κατάληξη. Διαχρονική ήταν και είναι η «μάχη» μεταξύ των οπαδών της υπερεθνικής ολοκλήρωσης με τους υποστηρικτές της διακυβερνητικότητας.

Οραματιστές ηγέτες κατάφεραν να δημιουργήσουν μια πρωτοφανή, για τα δεδομένα της Ευρώπης, Κοινότητα ειρήνης και συνεργασίας, που κατέστησε τους ευρωπαϊκούς πολέμους απλή ιστορική αναφορά και την ίδια την Ευρώπη ένα μέρος ευημερίας και ασφάλειας όπου κυριαρχεί το κράτος δικαίου, το κράτος πρόνοιας και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δημιούργησαν μια Ευρώπη που οι περισσότερες χώρες θέλουν να τη μιμηθούν.

Ωστόσο, σήμερα λείπει το όραμα αναφορικά με τη μελλοντική της πορεία και μετεξέλιξή της, ενώ παράλληλα ταλανίζεται, για παραπάνω από μια δεκαετία, από μια εσωστρέφεια που είναι απόρροια της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης, της ολοένα και αυξανόμενης δυσπιστίας προς την Ε.Ε., την άνοδο του «εθνικισμού» ως αποτέλεσμα της ανεξέλεγκτης λαθρομετανάστευσης και του Brexit.

Μια πραγματικά Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας της Ένωσης, είναι αυτό που λείπει προκειμένου η Ένωση να προχωρήσει παραπέρα. Η εξέλιξή της, υπολείπεται συγκριτικά με τον βαθμό στον οποίο έχει προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση, αλλά η κατάληξή της είναι συνυφασμένη με το ίδιο το μέλλον Ένωσης.

Λέξεις κλειδιά: Εθνικό συμφέρον, εξωτερική πολιτική, θεωρίες ενοποίησης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την τελευταία δεκαετία η Ε.Ε. δοκιμάζεται από μεγάλες κρίσεις που απειλούν τη συνοχή της, το κοινοτικό κεκτημένο και την ίδια την ύπαρξή της. Το 2009 άρχισε να φαίνεται και στην Ευρώπη, το αποτέλεσμα της χρηματοοικονομικής κρίσης που βίωσαν οι ΗΠΑ το 2008. Πρόκειται για μια κρίση που ξεκίνησε ως κρίση του χρηματοπιστωτικού τομέα αλλά γρήγορα μετεξελίχθηκε σε κρίση χρέους για κάποιες χώρες και κρίση του ευρώ και της νομισματικής ενοποίησης. Η Ε.Ε., με προεξέχουσα τη Γερμανία, μη θέλοντας να αντιμετωπίσει μόνη της την κρίση που βίωνε το ευρώ, εξελίσσοντας ακόμα περισσότερο την οικονομική και νομισματική ενοποίηση με την έκδοση για παράδειγμα ενός ευρωομολόγου, προτίμησε να καλέσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) για την αντιμετώπιση της κρίσης. Ουσιαστικά δηλαδή δέχτηκε την υπονόμευση της ίδιας της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και αποκάλυψε τις δομικές ατέλειες του κοινού νομίσματος. Η είσοδος του ΔΝΤ στην Ευρώπη, ήταν η αφορμή για την έναρξη της αποδόμησης θεμελιωδών αρχών της Ένωσης όπως το κράτος πρόνοιας, του κοινωνικού κράτους και της κοινοτικής αλληλεγγύης. Αυτό συνέβη γιατί στις χώρες που ενεπλάκη το Ταμείο, επιβλήθηκαν μεταρρυθμίσεις που συγκρούονταν με το κοινοτικό κεκτημένο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την συνταγματική τάξη των κυρίαρχων κρατών. Επιπλέον, πολεμικές κρίσεις στο άμεσο γειτονικό της περιβάλλον, όπως οι πόλεμοι στη Συρία και στη Λιβύη, η ουκρανική κρίση με την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία και οι πρόσφατες προκλήσεις του καθεστώτος Ερντογάν στο Αιγαίο και στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, ανέδειξαν την ανεπάρκειά της Ε.Ε. σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Τέλος, η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., μιας χώρας με μεγάλη οικονομική, πολιτική και στρατιωτική δύναμη, δημιούργησε πολλές αμφιβολίες αναφορικά με τη μελλοντική της εξέλιξη.

Οι παραπάνω κρίσεις ανέδειξαν και τις αντίστοιχες αδυναμίες της Ένωσης:

- Ως οικονομική ένωση, μιας και όπως αποδείχτηκε η Ε.Ε. είναι μια ατελής νομισματική ένωση, από τη στιγμή που υπάρχουν διαφορετικοί εθνικοί προϋπολογισμοί και διαφορετικές δημοσιονομικές πολιτικές, με διαφορετικές συνθήκες δανεισμού για κάθε οικονομία,
- Όσον αφορά την ενιαία φωνή σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, με αποκορύφωμα τις προκλήσεις του καθεστώτος Ερντογάν στο Αιγαίο και την παράλληλη εμμονή της

Γερμανίας για μη επιβολή κυρώσεων, ενώ αντίθετα επιθυμούσε την επιβολή κυρώσεων στο καθεστώς της Λευκορωσίας

- Σε θεσμικό επίπεδο, αναφορικά με τη μελλοντική της εξέλιξη και επιβίωση, μετά την για πρώτη φορά αποχώρηση ενός κράτους- μέλους της, που έδειξε ότι τα έθνη- κράτη, όποτε αποφασίσουν, μπορούν να πάρουν πίσω την εκχώρηση της κυριαρχίας τους προς τα υπερεθνικά όργανα της Ένωσης (Στεφάνου, 2020).

Παρά τις όποιες κρίσεις διέρχεται σήμερα, δεν αμφισβητείται ότι η Ε.Ε. αποτελεί ένα εντυπωσιακό επίτευγμα (Hix, 2004), συμβάλλοντας με τον τρόπο της στη διασφάλιση της ειρήνης και του εκδημοκρατισμού μεταξύ των κρατών- μελών της (Schmidt, 2004). Για να επιτευχθεί αυτό, σύμφωνα με τον Τσούκαλη (2016), επιλέχθηκαν αρχικά τα οικονομικά μέσα και μέσω αυτών δημιουργήθηκε η ανάγκη για ενοποίηση και σε άλλους τομείς.

Όλες οι κρίσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ένωση, τη διχάζουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Η κρίση της Ευρωζώνης διχάζει την Ένωση κατά μήκος του άξονα Βορρά-Νότου. Το Brexit τονίζει τον διχασμό μεταξύ της υπερεθνικότητας και της διακυβερνητικότητας και ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια. Σηματοδοτεί την κατάρρευση της κυρίαρχης αντίληψης ότι, παρά τις δυσκολίες και τις πολλαπλές ταχύτητες που αναπτύσσονται στα διάφορα πεδία συσσωμάτωσης, τα κράτη-μέλη, ιδρυτικά, παλιά και νεοφερμένα, πρέπει να προχωρούν όλα μαζί, με σκοπό την οικοδόμηση μιας κοινής, συλλογικής οντότητας που θα προάγει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια (Γκιώνης, Κουτσούκης, Φακιολιάς, 2019).

Ωστόσο, το πιο ανησυχητικό είναι ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια κρίση εμπιστοσύνης και υποστήριξης προς την Ε.Ε., με τον ευρωσκεπτικισμό να ανέρχεται σε επίπεδα ρεκόρ (Βέρνυ, 2019). Χαρακτηριστικό είναι ότι στις εθνικές εκλογές των κρατών- μελών, ενισχύονται συστηματικά τα κόμματα που δίνουν μεγαλύτερη σημασία στο εθνικό συμφέρον και αμφισβητούν το ρόλο και τις αρμοδιότητες της Ένωσης.

Στις 9 Μαΐου 1950, μερικά χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και ενώ τα ευρωπαϊκά κράτη προσπαθούσαν να ανοικοδομηθούν μετά την ολοκληρωτική καταστροφή που αυτός επέφερε, ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν, με τη Διακήρυξη Σουμάν, πρότεινε τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), τα μέλη της οποίας θα διαχειρίζονταν από κοινού την παραγωγή άνθρακα και χάλυβα, με στόχο στο μέλλον ένας πόλεμος μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας να είναι «όχι μόνον αδιανόητος αλλά και υλικά αδύνατος». Εμπνευστής του «σχεδίου Σουμάν», ήταν ο Γάλλος οικονομικός και πολιτικός σύμβουλος Ζαν Μονέ, που θεωρείται ένας από τους πατέρες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ιδρυτικά μέλη της ΕΚΑΧ, η οποία ιδρύθηκε με τη Συνθήκη των Παρισίων το 1952, ήταν η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, με την πρόβλεψη για δυνατότητα προσχώρησης και άλλων χωρών.

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη «Η παγκόσμια ειρήνη δεν μπορεί να διατηρηθεί αν δεν αναληφθούν δημιουργικές προσπάθειες ανάλογες των κινδύνων που την απειλούν (...) Η Ευρώπη δεν θα δημιουργηθεί δια μιας, ούτε σε ένα συνολικό οικοδόμημα: θα διαμορφωθεί μέσα από συγκεκριμένα επιτεύγματα που θα δημιουργήσουν πρώτα μια πραγματική αλληλεγγύη (...) Η από κοινού διαχείριση της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα (...) θα αλλάξει το πεπρωμένο αυτών των περιοχών που επί μακρόν ασχολούνταν με την κατασκευή όπλων για πολέμους των οποίων υπήρξαν σχεδόν μονίμως τα θύματα (...) αυτή η παραγωγή θα προσφερθεί σε όλον τον κόσμο χωρίς διακρίσεις ούτε εξαιρέσεις, ώστε να συμβάλουμε στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου και στην ανάπτυξη ειρηνικών έργων. Με αυξημένους πόρους, η Ευρώπη θα μπορέσει να επιδιώξει την εκπλήρωση ενός από τα κύρια καθήκοντά της: την ανάπτυξη της αφρικανικής ηπείρου. Έτσι θα πραγματοποιηθεί απλά και γρήγορα η συγχώνευση των συμφερόντων που είναι αναγκαία για την εγκαθίδρυση μιας οικονομικής κοινότητας, και θα δημιουργηθεί η "μαγιά" μιας ευρύτερης και βαθύτερης κοινότητας μεταξύ των χωρών που για μεγάλο διάστημα τις χώριζαν αιματηρές διενέξεις».

Η ΕΚΑΧ, ήταν ο πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), που ιδρύθηκαν το 1957 με τη Συνθήκη της Ρώμης. Έκτοτε, η ΕΟΚ μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ μετεξελίχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το πεδίο ενοποίησης διευρύνθηκε. Ωστόσο αυτό συνέβη κυρίως σε θέματα οικονομικής λειτουργίας, ενώ οι άλλες δύο κοινότητες έπαψαν ουσιαστικά να υπάρχουν.

Σύμφωνα με τα λόγια του πρώτου προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Walter Hallstein, (1962), «Ένας λόγος για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας [ήταν] να επιτρέψει στην Ευρώπη να διαδραματίσει πλήρως τον ρόλο της στις παγκόσμιες υποθέσεις. . . . Είναι ζωτικής σημασίας για την Κοινότητα να μπορεί να μιλά με μία φωνή και να ενεργεί ως μία στις οικονομικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο». Ωστόσο, η πρώιμη Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είχε μια συνεκτική εξωτερική πολιτική σε στενή έννοια. Η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), περιείχε σημαντικές διατάξεις στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων, που εξελίχθηκαν και έγιναν όλο και πιο ουσιαστικές καθώς περνούσαν τα χρόνια. Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα της εξέλιξης της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής στις διάφορες μορφές και στάδια της, προκειμένου να φανούν και οι μελλοντικές της προοπτικές.

Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεσπίστηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣυνθΕΕ) το 1993, με σκοπό τη διαφύλαξη της ειρήνης, την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και την ανάπτυξη και εδραίωση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Παρακάτω θα αναδειχθούν οι βασικότεροι σταθμοί προς την κατεύθυνση δημιουργίας μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής από την Ε.Ε., προκειμένου να γίνει αντιληπτό ότι πρόκειται για μια μακρά και επίπονη διαδικασία με αβέβαιο όμως μέλλον.

Μεθοδολογία

Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική της Ε.Ε., είναι η πολιτική που έχει αφεθεί εκτός του κοινοτικού προτύπου λήψης αποφάσεων και οι όποιες αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με την αρχή της ομοφωνίας. Ο λόγος για τον οποίο η ΚΕΠΠΑ διέπεται από την αρχή της ομοφωνίας, μπορεί να αποτυπωθεί με μία λέξη: κυριαρχία. Ενώ τα περισσότερα κράτη- μέλη θα ήθελαν να φέρουν το βάρος των 27 κρατών όταν επιδιώκουν τους δικούς τους στόχους εξωτερικής πολιτικής, η σκέψη ότι οι στόχοι της δικής τους εξωτερικής πολιτικής θα ορίζονται από 26 άλλα κράτη, είναι γενικά λιγότερο ελκυστική.

Πρόκειται για μια θεωρητικού τύπου έρευνα, γι' αυτό και για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης, πραγματοποιήθηκε μια κατά το δυνατόν βιβλιογραφική ανασκόπηση της ελληνικής και της διεθνούς βιβλιογραφίας, ώστε να αποτυπωθεί συνοπτικά η παρούσα κατάσταση της Ένωσης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Αναφέρονται οι βασικοί σταθμοί εξέλιξης της ΚΕΠΠΑ, από τις πρώιμες Ευρωπαϊκές Κοινότητες μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας, γίνεται μια σύγκριση της ΚΕΠΠΑ με την Κοινή Εμπορική Πολιτική της Ένωσης και στο τέλος ακολουθεί μια κριτική προσέγγιση. Επίσης, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας μελέτης συλλέχθηκαν άρθρα και μελέτες από βάσεις δεδομένων όπως π.χ. το Google Scholar, αλλά και από περιοδικά στα οποία παρέχει πρόσβαση ηλεκτρονικά το πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ως λέξεις κλειδιά για τη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιήθηκαν οι έννοιες foreign policy, national interest, the future of European Union, common policies in EU, και όλοι οι πιθανοί τους συνδυασμοί.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθεί το τί είναι η Ε.Ε., γίνεται μια αναφορά στη σχέση του εθνικού κράτους με τους θεσμούς της ενοποίησης και τονίζονται τα βασικότερα χαρακτηριστικά των δύο θεωριών ενοποίησης που επηρέασαν στο μεγαλύτερο βαθμό την ευρωπαϊκή ενοποιητική διαδικασία, της θεωρίας του νεολεειτουργισμού και του ομοσπονδισμού.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναδεικνύει την άρρηκτη σχέση μεταξύ εξωτερικής πολιτικής και εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων, ενώ στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται οι βασικοί σταθμοί εξέλιξης της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Μια σύντομη κριτική των προβλέψεων της Συνθήκης της Λισαβόνας αναφορικά με την εξωτερική πολιτική, περιέχεται στο πέμπτο κεφάλαιο, ενώ το έκτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στα πέντε σενάρια μελλοντικής μετεξέλιξης της Ε.Ε., σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Το έβδομο κεφάλαιο ασχολείται με την έννοια που αποτελεί το κλειδί για οποιαδήποτε εμβάθυνση στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής των κρατών- μελών, αυτή της ευρωπαϊκής ταυτότητας, ενώ στο όγδοο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να αντληθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τη μελλοντική πορεία της ΚΕΠΠΑ.

Ερευνητικές υποθέσεις

Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα, που έχει ως στόχο να αναδείξει το ιστορικό πλαίσιο και την εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ μέχρι σήμερα και μέσα από το ερώτημα γιατί έχει η ΚΕΠΠΑ τη σημερινή της μορφή, θα προσπαθήσει να απαντήσει στο πώς αναμένεται να μετεξελιχθεί.

Η έννοια του συμφέροντος, το κοινό συμφέρον, τα εθνικά συμφέροντα, η συγχώνευση αυτών των συμφερόντων και το αν μπορούν να υπάρξουν κοινά συμφέροντα μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι οι έννοιες κλειδί που πρέπει να αναλυθούν, προκειμένου να αναδειχθούν οι προοπτικές περαιτέρω εμβάθυνσης της ενοποίησης πέρα από την οικονομία, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της εν γένει πολιτικής ενοποίησης.

Βασική υπόθεση εργασίας αυτής της μελέτης, είναι ότι τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα των εθνών- κρατών, εμποδίζουν τη δημιουργία κοινών ευρωπαϊκών συμφερόντων, ικανών να οδηγήσουν πέρα από τη νομισματική ένωση σε μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας και κατά συνέπεια στις Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης.

Μία άλλη υπόθεση είναι ότι και στους τομείς που η Ένωση έχει προχωρήσει, όπως η Νομισματική Ένωση και η Κοινή Εμπορική Πολιτική, αυτό έγινε όχι γιατί τα κράτη- μέλη απέκτησαν ξαφνικά κοινά συμφέροντα στους τομείς αυτούς, αλλά γιατί οι μεγαλύτερες και ισχυρότερες χώρες, κατάφεραν και καταφέρνουν να προωθήσουν τα δικά τους εθνικά συμφέροντα, μέσα από τις εκάστοτε κοινοτικές διαδικασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Τί είναι η Ε.Ε.;

Πριν γίνει οποιαδήποτε ανάλυση της ΚΕΠΠΑ, είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στο τί είναι η Ε.Ε.

Ο King (1999) χαρακτηρίζει την Ε.Ε. ως ένα υβρίδιο υπερεθνικών και διεθνών μορφών διακυβέρνησης που υπερέβη τις νόρμες της Βεσφαλίας. Ο Galtung (1973) από την πλευρά του προσεγγίζει την Ε.Ε. ως μία «ιδεολογική δύναμη», η ισχύς της οποίας βρίσκεται στις ιδέες της και στη διαδικασία διάχυσης τους και διαμόρφωσης της παγκόσμιας ισχύος μέσω της ενημέρωσης και της κουλτούρας. Τη δική του και διαφορετική προσέγγιση στην Ε.Ε. κάνει ο Moravcsik (2010), αντιμετωπίζοντας την ως ένα διεθνή οργανισμό και μάλιστα, σύμφωνα με τα λόγια του «τον πλέον φιλόδοξο και επιτυχημένο διεθνή οργανισμό όλων των εποχών».

Σύμφωνα με τον Duchene (1973), η Ε.Ε. σήμερα είναι μια πολιτική υπερδύναμη (civilian power). Ο όρος πολιτική δύναμη, σε αντιδιαστολή προς την στρατιωτική δύναμη, χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πραγματικότητα ενός ισχυρού οικονομικού συνασπισμού, με περιορισμένες όμως δυνατότητες στα παραδοσιακά πεδία της εξωτερικής πολιτικής και της άμυνας. Η Ε.Ε., διαθέτει αδιαμφισβήτητο οικονομικό και εμπορικό κύρος, που συνήθως όμως αδυνατεί να αξιοποιήσει στα ευαίσθητα θέματα της υψηλής πολιτικής, αν και συχνά στο παρελθόν έχει χρησιμοποιήσει οικονομικά μέσα για την επίτευξη ευρύτερων πολιτικών στόχων.

Η σχέση του εθνικού κράτους με τους θεσμούς της ενοποίησης

Από τη σύσταση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τη δεκαετία του '50, η σχέση του εθνικού κράτους με τους θεσμούς της ενοποίησης, βρέθηκε στο επίκεντρο του ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Και η σχέση αυτή θεωρήθηκε «αντιθετική». Η αντίθεση αυτή πηγάζει από την αδυναμία του μεταπολεμικού εθνικού κράτους να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πολιτών του.

Οι πρώτοι θεωρητικοί της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, τόσο από τον χώρο της νεολειτουργικής προσέγγισης όπως ο Haas (1958), ο Linberg (1963) και ο Schmitter (1969), όσο και από το πεδίο της ομοσπονδιακής θεωρίας όπως ο Altiero Spinelli και ο Friedrich (1968), εστίασαν στο γεγονός ότι η αναγκαιότητα της ευρωπαϊκής ενοποίησης προκύπτει από το γεγονός της αδυναμίας του εθνικού κράτους να ικανοποιήσει τα αιτήματα και τις ανάγκες των πολιτών του. Το εθνικό κράτος θεωρήθηκε υπεύθυνο για τις συγκρούσεις στον ευρωπαϊκό χώρο και για τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Είναι γεγονός, ότι η ενοποιητική διαδικασία προχώρησε με γοργούς ρυθμούς από τα πρώτα χρόνια της ενοποίησης και μέχρι τη δεκαετία του '90. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 και η Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1993, διέυρναν τις αρμοδιότητες της Ε.Ε. σε σημαντικές κατηγορίες τομέων παραδοσιακής κρατικής δραστηριότητας, όπως η εσωτερική αγορά, το περιβάλλον, η συνοχή, η οικονομική και νομισματική πολιτική κ.α. Ο παρακάτω πίνακας του Leopardi (1995) δείχνει την ταχύτητα που προχώρησε η ενοποιητική διαδικασία από το 1950 μέχρι το 1994 σε κάποιους βασικούς τομείς κρατικής δραστηριότητας:

Κέντρα λήψης αποφάσεων σε βασικούς τομείς πολιτικής, 1950-1994

	1950	1957	1968	1970	1994
Λειτουργίες Εξωτερικής Πολιτικής					
1. Λειτουργίες άμυνας, ασφάλειας	1	1	1	1	2
2. Διπλωματικής εκπροσώπηση	1	1	2	2	3
3. Παροχή οικονομικής και στρατιωτικής Βοήθειας σε άλλες χώρες	1	1	2	2	3
4. Εμπορικές σχέσεις	1	1	3	4	5
Πολιτικές- συνταγματικές λειτουργίες					

5. Δημόσια υγεία, ασφάλεια και διατήρηση Δημόσιας τάξης	1	1	2	2	3
6. Πολιτική συμμετοχή	1	1	1	1	2
7. Πρόσβαση στο νομικό σύστημα	1	2	3	3	4
Κοινωνικές- Πολιτιστικές λειτουργίες					
8. Πολιτιστικές λειτουργίες	1	1	1	1	2
9. Λειτουργίες εκπαίδευσης- έρευνας	1	1	3	3	3
10. Κοινωνική πολιτική	1	2	2	3	3
Οικονομικές λειτουργίες					
11. Αντικυκλική πολιτική	1	2	3	3	4
12. Πολιτική ανταγωνισμού- Ελέγχου τιμών	1	2	3	3	4
13. Αγροτική πολιτική	1	1	4	4	4
14. Οικονομική ανάπτυξη και προγραμματισμός	1	2	2	3	4
15. Αξιοποίηση φυσικών πόρων	1	2	2	2	3
16. Ρύθμιση, πολιτική μεταφορών	1	2	2	3	4
17. Ρύθμιση, πολιτική ΜΜΕ	1	1	1	1	2
18. Εργασιακές σχέσεις	1	1	1	1	3
19. Δημοσιονομική πολιτική	1	1	3	3	4
20. Σταθερότητα ισοζυγίου πληρωμών	1	1	3	4	4
21. Νομισματική πολιτική	1	1	2	2	4
22. Κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών και άλλων συντελεστών παραγωγής	1	2	4	4	5

1= αποκλειστικά σε εθνικό επίπεδο (κέντρο), 2= χαμηλή συμμετοχή Ε.Ε., 3= και στα δύο επίπεδα (εθνικό/ Ε.Ε.), αλλά με κυριαρχία εθνικού, 4= και στα δύο επίπεδα, αλλά με κυριαρχία Ε.Ε. και 5= αποκλειστικά στην Ε.Ε.

Όσο η ενοποιητική διαδικασία εξελισσόταν και επεκτεινόταν σε ολόένα και περισσότερους τομείς κρατικού ενδιαφέροντος, δημιουργήθηκαν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες ερευνητικές τάσεις:

α) αυτή που υποστήριζε ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση όχι μόνο δεν αποδυνάμωσε το εθνικό κράτος, αλλά αντίθετα το διέσωσε και ότι από την ίδια τη συμμετοχή ενός κράτους στην Ε.Ε., ενισχύθηκαν οι εξουσίες και οι αρμοδιότητές του. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσα από την διαδικασία του «εξευρωπαϊσμού», ένα κράτος υποχρεώνεται να ασχολείται περισσότερο με πολιτικές τις οποίες μέχρι τότε αμελούσε π.χ. πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος, πολιτικές ανταγωνισμού κ.α. (Milward, 1992, Moravcsik, 1994). Σύμφωνα με τον Milward, η

Ε.Κ. διέσωσε το εθνικό κράτος γιατί η ενοποιητική διαδικασία όχι μόνο δεν είναι αντιθετική της ύπαρξης του εθνικού κράτους, αλλά «η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από το 1945 συνιστά αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας επανα-ισχυροποίησης του εθνικού κράτους ως οργανωτικής έννοιας... Επειδή μετά το 1945 ορισμένοι βασικοί στόχοι του εθνικού κράτους δεν μπορούσαν να επιτευχθούν είτε με εθνικά μέσα είτε με την αξιοποίηση του υπάρχοντος διεθνούς συστήματος, επιλέχτηκε η ολοκλήρωση ως μέσο για την προώθησή τους».

Από την άλλη ο Moravcsik υποστήριξε ότι η συμμετοχή στην Ε.Κ ενισχύει το έθνος-κράτος. Πιο συγκεκριμένα: «Η Ε.Κ. δεν οδηγεί στη διάχυση της επιρροής που ασκούν οι διοικητικοί/ κυβερνητικοί (εκτελεστικοί) θεσμοί. Αντίθετα τη συγκεντροποιεί... Ενώ η διεθνής συνεργασία ενδέχεται να περιορίζει την ευελιξία των εκτελεστικών θεσμών, ταυτόχρονα παρέχει μεγαλύτερα περιθώρια επιρροής στο εσωτερικό πολιτικό σύστημα. Η Ε.Κ. περιορίζει αυστηρά τη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μόνο στους εκπροσώπους των εκτελεστικών θεσμών. Δεν επιτρέπει σε άλλους συντελεστές του πολιτικού συστήματος να λάβουν μέρος. Θέματα που παλαιότερα αποτελούσαν αντικείμενο συζήτησης και χειρισμού από τα κοινοβούλια και την εγχώρια κοινή γνώμη, αποτελούν σήμερα αντικείμενο διαπραγμάτευσης μυστικών συναντήσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου... Το αποκαλούμενο δημοκρατικό έλλειμμα, που τόσο έχει συζητηθεί μετά τα προβλήματα που ανέκυψαν στη διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης του Μάαστριχτ, δεν αποτελεί ένα συγκυριακό χαρακτηριστικό της Ε.Ε. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του θεσμικού σχεδιασμού της Ε.Κ. Από την άποψη αυτή, η Ε.Κ. ενδυναμώνει το ρόλο του κράτους... Η συμμετοχή στην Ε.Κ. οδηγεί σε υπερσυγκέντρωση εξουσίας στα χέρια των κυβερνητικών/ διοικητικών elites».

β) η τάση που υποστήριζε ότι ως αποτέλεσμα από τη συμμετοχή μιας χώρας στην Ε.Ε., η κυβέρνηση της χώρας χάνει τον έλεγχο της πάνω στην κοινωνία, τους πολίτες της και τα διάφορα συμφέροντα, από τη στιγμή που παραχωρεί εξουσία σε θεσμούς υπερεθνικούς, έξω από αυτήν, τους οποίους δεν μπορεί να επηρεάσει (Hooghe, 1996).

Σύμφωνα με τους Marks, Hooghe, Blank, (1960), «οι κυβερνήσεις αποτελούν αναπόσπαστο και ισχυρό τμήμα της Ε.Ε., αλλά δεν παρέχουν πλέον το μοναδικό δίαυλο επαφής μεταξύ των υπερεθνικών και εθνικών συστημάτων, ενώ διαμοιράζονται παρά μονοπωλούν τον έλεγχο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται».

Κλασικές θεωρίες ενοποίησης

Από τις διάφορες θεωρίες που αναπτύχθηκαν για να εξηγήσουν την διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, δύο θεωρήθηκαν ότι ταιριάζουν περισσότερο α) η νεολειτουργική θεωρία και β) η ομοσπονδιακή θεωρία.

Η νεολειτουργική θεωρία

Η νεολειτουργική σχολή, είναι αυτή που επηρέασε τα μέγιστα την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης και βασικό μέρος της ευρύτερης συζήτησης μεταξύ υπερεθνικών και διακυβερνητικών προοπτικών, αναφορικά με την ολοκλήρωση της Ένωσης. Ουσιαστικά αποτελεί επέκταση της λειτουργικής θεωρίας, κύριος εκφραστής της οποίας ήταν ο David Mitrany. Ο Mitrany (1966), έχοντας υπόψη του το εν εξελίξει πείραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, το οποίο πάντως βρισκόταν ακόμα στη φάση της τελωνειακής ένωσης, ανέδειξε τη σημασία της ανάπτυξης υπερεθνικών δεσμών ανάμεσα στα κράτη ώστε να αυξηθεί η αλληλεξάρτησή τους και, κατά συνέπεια, να αυξηθεί το σχετικό κόστος ενός ενδεχόμενου πολέμου ανάμεσά τους. Ήλπιζε ότι η διακρατική συνεργασία σε ζητήματα «χαμηλής πολιτικής» θα οδηγούσε σε σταδιακή μετατόπιση της αφοσίωσης των πολιτών από τα κράτη σε υπερεθνικό επίπεδο και σε μετατροπή της οικονομικής ενοποίησης σε πολιτική. Στο έργο του *A Working Peace System* (1943), αναφέρει ότι οι κρατικές αρμοδιότητες υφίστανται μια διάκριση μεταξύ των αμιγώς πολιτικών, όπως είναι η άμυνα και η εξωτερική πολιτική, και των μη πολιτικών όπως είναι η δημόσια υγεία, η οικονομία και η παιδεία. Μια συνεργασία μεταξύ των κρατών στις μη πολιτικές αρμοδιότητες, θα επέφερε σημαντική βελτίωση στην ποιότητα ζωής και στα προβλήματα ευημερίας των κοινωνιών. Με άλλα λόγια, υποστήριξε ότι σε έναν αλληλεξαρτώμενο κόσμο, στους διεθνείς οργανισμούς που θα έχουν σχεδιαστεί για να εξυπηρετούν συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες που χρειάζονται τα εθνικά κράτη, θα ήταν καλύτερα να τους ανατεθεί και ο ρόλος της διασφάλισης της συνεχής ειρήνης μεταξύ αυτών των κρατών (Eilstrup-Sangiovanni, 2006). Θεωρούσε ότι, με την πάροδο του χρόνου, η υποστήριξη των πολιτών θα μετατοπιζόταν από τα εθνικά κράτη, στη στήριξη των τεχνοκρατικών δομών που θα τους παρείχαν τις λειτουργίες που χρειάζονταν. Ακολούθως, η ανταγωνιστική πολιτική ισορροπίας μεταξύ των κρατών, θα μειωνόταν και η πιθανότητα σύγκρουσης μεταξύ τους θα ελαττώνονταν στο ελάχιστο. Αυτό που είχε σημασία για τους οπαδούς του λειτουργισμού, δεν ήταν η δημιουργία μιας μεγαλύτερης εδαφικής ενότητας (η οποία στην ουσία θα ήταν εθνικιστική και θα επαναλάμβανε μόνο τα λάθη του έθνους-κράτους σε ακόμη μεγαλύτερη κλίμακα), αλλά η μεγιστοποίηση της ανθρώπινης ευημερίας - ακόμα κι αν αυτό σήμαινε υπέρβαση των συνόρων των υφιστάμενων κρατών. Ο Mitrany ανέφερε τα

παραδείγματα της ηπειρωτικής διοίκησης των σιδηροδρόμων, της διηπειρωτικής οργάνωσης της ναυτιλίας και της καθολικής διαχείρισης της αεροπορίας και των ραδιοηλεκτρονικών εκπομπών (Rosamond, 2000).

Η νέο-λειτουργική σχολή υποστηρίζει ότι όταν οι χώρες συμφωνούν να συνεργαστούν σε έναν συγκεκριμένο τομέα, αυτή η συνεργασία δημιουργεί κίνητρα για συνεργασία σε άλλους παρόμοιους ή και συναφείς τομείς. Κύριος εκπρόσωπος της σχολής αυτής είναι ο Haas ο οποίος με το έργο του *The Uniting of Europe* (1958), προτείνει μια έμμεση στρατηγική για το ξεπέρασμα του εθνικού κράτους. Ο Haas, βασιζόμενος στο έργο του Mitrany, αναπτύσσει τη λεγόμενη νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης, ωστόσο δεν διαχωρίζει τη συνεργασία σε θέματα «χαμηλής πολιτικής» από την αντίστοιχη σε πολιτικά θέματα. Θεωρεί ότι η ενοποίηση προϋποθέτει την εντατικοποίηση της συνεργασίας ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ και πιστεύει πως η εντατική συνεργασία σε έναν τομέα θα οδηγήσει σε εντατική συνεργασία και σε άλλους τομείς (Haas, 1958). Σε μεταγενέστερο χρόνο, αντιλαμβανόμενος τη στασιμότητα που δημιουργεί η παρελκυστική πολιτική του Γάλλου Προέδρου Charles de Gaulle στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, σημειώνει πως «η θεωρία της περιφερειακής ενοποίησης θα πρέπει να ενταχθεί στο πλαίσιο μιας γενικότερης θεωρίας της αλληλεξάρτησης» (Haas, 1976, σελ. 179). Θεωρεί ότι τα πλήρη οφέλη από τη συνεργασία στον τομέα Α για παράδειγμα, μπορούν μερικές φορές να επιτευχθούν μόνο μέσω της συνεργασίας και στους τομείς Β και Γ (το λεγόμενο φαινόμενο της διάχυσης/spillover. Το Spillover αναφέρεται στον μηχανισμό με τον οποίο η ολοκλήρωση σε έναν τομέα πολιτικής, δημιουργεί τις προϋποθέσεις και τα κίνητρα για ολοκλήρωση και σε έναν άλλο σχετικό τομέα πολιτικής). Επίσης, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η οικονομική ολοκλήρωση οδηγεί σχεδόν πάντα σε αύξηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ παραγόντων στην περιοχή ολοκλήρωσης. Κατά συνέπεια, οι διάφοροι κοινωνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί κ.α. φορείς, αρχίζουν να συνεργάζονται πολιτικά σε διασυνοριακό επίπεδο για να πείσουν τους πολιτικούς τους ηγέτες. Οι ομάδες συμφερόντων αρχίζουν να ευδοκιμούν σε περιφερειακό επίπεδο και οι εγχώριες ομάδες συμφερόντων, πιέζουν τις κυβερνήσεις τους για περαιτέρω ολοκλήρωση. Τέλος, ο υπερεθνικός φορέας που έχει σχεδιαστεί για να επιβλέπει την ολοκλήρωση (στην περίπτωση της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή) αρχίζει να ακολουθεί στρατηγικές για την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης σε ήδη ολοκληρωμένους τομείς και να την επεκτείνει και σε άλλους (και με αυτόν τον τρόπο να διευρύνει και τις αρμοδιότητές του). Οι υπερεθνικοί φορείς μπορούν να το επιτύχουν αυτό, προωθώντας συνεχώς τα οφέλη της περαιτέρω ολοκλήρωσης, και δημιουργώντας ή υποστηρίζοντας περιφερειακές και εγχώριες ομάδες συμφερόντων, που θα πιέζουν για περαιτέρω ολοκλήρωση.

Ωστόσο, ενώ η νέο-λειτουργική σχολή προσφέρει μια συναρπαστική λογική ολοκλήρωσης, το γεγονός ότι δεν εφαρμόστηκε σε άλλα μέρη του κόσμου, πλην της Ευρώπης, αλλά και η γενική

στασιμότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε θέματα «υψηλής πολιτικής» όπως είναι η εξωτερική πολιτική και άμυνα, οδήγησαν στο να αμφισβητηθούν ορισμένες από τις παραδοχές της (Eilstrup-Sangiovanni, 2006). Οι νεο-λειτουργιστές θεώρησαν ως αυτοματοποιημένες τις διαδικασίες ενσωμάτωσης και δεν κατάφεραν να λάβουν υπόψιν τον αυξανόμενο προστατευτισμό και τους περιορισμούς στην ολοκλήρωση που έθεταν κατά καιρούς τα κράτη μέλη.

Παρά τα κοινά συμφέροντα, τα κράτη είναι διστακτικά σε μια συνεργασία, γιατί φοβούνται μήπως τα «εκμεταλλευτούν». Επειδή το διεθνές σύστημα στερείται κεντρικής αρχής που θα παρακολουθεί και θα τιμωρεί τα κράτη που δεν τηρούν τις συμφωνίες, η συνεργατική συμπεριφορά μπορεί να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από άλλα κράτη. Για παράδειγμα, ενώ ένα κράτος δέχεται να συνεργαστεί σε μια πολιτική ελέγχου και μείωσης των εξοπλισμών, ένα άλλο κράτος, που δεν έχει τόσο συνεργατική διάθεση, ενδέχεται να αποκτήσει πλεονέκτημα στους εξοπλισμούς. Αυτή την ατέλεια οφείλουν να διορθώσουν οι διεθνείς οργανισμοί που θα είναι επιφορτισμένοι με τον ρόλο του ελέγχου των συμφωνιών και της επιβολής κυρώσεων σε όσους τις παραβιάζουν. Επιπλέον, ακόμη και αν το πρόβλημα της συμμόρφωσης στις διεθνείς συμφωνίες ξεπεραστεί, υπάρχει το πρόβλημα το πως θα μοιραστούν τα οφέλη μιας συμφωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων.

Η ομοσπονδιακή θεωρία

Η ομοσπονδιακή θεωρία δεν αναφέρεται μόνο στον τρόπο για να επιτευχθεί η ενοποίηση, αλλά προσφέρει και ένα πρότυπο για την κατάληξη της ενοποιητικής διαδικασίας. Η ομοσπονδιακή Ευρώπη δεν είναι απλώς μια αντικειμενική πολιτική οντότητα, αλλά και ένας πολιτικός στόχος.

Ως «ομοσπονδισμός» νοείται μια πολυεπίπεδη δομή διακυβέρνησης, η οποία βασίζεται σε ένα συνταγματικό σύστημα ανατιθέμενων, μη εκχωρητέων ή συντρεχουσών αρμοδιοτήτων, μεταξύ σχετικά αυτόνομων μονάδων με στόχο την έκφραση της κυρίαρχης πολιτικής βούλησης του ομοσπονδιακού δήμου (Chrysochoou, 1998). Κατ' επέκταση, ο ομοσπονδισμός έχει ως σκοπό να εξισορροπήσει τόσο την απαίτηση για πολιτική ένωση από τη μια πλευρά, όσο και την προαγωγή της αυτονομίας και της διαφορετικότητας από την άλλη. Συνεπώς, προωθεί την ενότητα μέσα στη διαφορετικότητα, επιτρέποντας στις εθνικές, γλωσσικές και θρησκευτικές μειονότητες να αναπτύσσουν την ταυτότητά τους.

Η «ομοσπονδία» (Χρυσόχου κ.α, 2007), ορίζεται ως μια σύνθετη πολιτεία που αποτελείται από ισχυρά και συνεκτικά πολιτικά υποσυστήματα και ισχυρή γενική κυβέρνηση, καθεμία από τις οποίες φέρει εξουσίες που τις έχει αναθέσει ο λαός και είναι εξουσιοδοτημένη να διαπραγματεύεται απευθείας με το σώμα των πολιτών κατά την άσκηση των εξουσιών αυτών.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι ηγέτες της Ευρώπης προσπάθησαν να σκεφτούν τρόπους για να ξεπεράσουν τους εθνικούς ανταγωνισμούς που είχαν οδηγήσει στη σφαγή του 1939-45. Για προσωπικότητες όπως ο Spinnelli και ο Monnet, η απάντηση έγκειται στην επινόηση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής δομής που θα μπορούσε να φέρει τα κράτη της Ευρώπης σε ένα κοινό πολιτικό πλαίσιο, έτσι ώστε να μπορεί να μεγιστοποιηθεί το κοινό συμφέρον και να μειωθούν οι εντάσεις (Burgess, 2000).

Αν και υπάρχουν πολλές συζητήσεις αναφορικά με το τί συνιστά μια ομοσπονδία, υπάρχουν κάποια γενικά χαρακτηριστικά που τη χαρακτηρίζουν (Nugent, 2003):

- Οι ομοσπονδίες έχουν εξουσία που μοιράζεται μεταξύ μιας κεντρικής οντότητας λήψης αποφάσεων και των περιφερειακών οργάνων λήψης αποφάσεων. Και τα δύο επίπεδα έχουν ευθύνη για διαφορετικές πτυχές της πολιτικής
- Οι διαφορές μεταξύ του περιφερειακού και του κεντρικού επιπέδου διευθετούνται από μια ανώτατη δικαστική αρχή,
- Στις ομοσπονδίες υπάρχει συχνά κάποιος βαθμός αλληλοεπικάλυψης μεταξύ των επιπέδων,
- Κανονικά, τομείς πολιτικής που ασχολούνται με τη συντήρηση του συστήματος στο σύνολό του (όπως η άμυνα, η ασφάλεια, οι εξωτερικές υποθέσεις, τα συνταγματικά ζητήματα και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων) αποτελούν αρμοδιότητα των κεντρικών οργάνων λήψης αποφάσεων.

Η Ένωση είναι ένα εγχείρημα σε εξέλιξη με έναν τελικό σκοπό που παραμένει δυσδιάκριτος, αν όχι και ασαφής. Υπάρχει μία ασάφεια ως προς τον τελικό της προορισμό, η οποία συντηρείται και από τις Συνθήκες, μιας και σε καμία δεν αναφέρεται με σαφήνεια ποιος είναι ο τελικός σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προσπάθεια να την ταξινομήσει τυπολογικά κανείς βρίσκει εμπόδια, λόγω της ανάμιξης ομοσπονδιακών αρχών, συνομοσπονδιακών δομών και συναινετικών διαδικασιών.

Η μορφή πολιτειακής οργάνωσης της Ένωσης

Υπάρχει πλήθος απόψεων σχετικά με την τοποθέτηση της σημερινής Ε.Ε. στο φάσμα των μορφών πολιτειακής οργάνωσης.

Σύμφωνα με τον Χρυσόχου (2003), το πολιτικό σύστημα της Ένωσης παραμένει ένας ενδιάμεσος τύπος μεταξύ ομοσπονδιακού κράτους (ή ομοσπονδίας) και ομοσπονδιακής ένωσης κρατών (ή συνομοσπονδίας), ενώ σύμφωνα με τον Krastev (2018), είναι «μια εθελοντική οιονεί ομοσπονδία δημοκρατικών κρατών όπου οι ελευθερίες και τα δικαιώματα των πολιτών είναι κατοχυρωμένα, και στην οποία μπορούν να ενταχθούν μόνο δημοκρατίες».

Ο Wallace (1994) παρατηρεί ότι «οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν δημιουργήσει ένα συνταγματικό σύστημα με ορισμένα χαρακτηριστικά κράτους, το οποίο όμως δεν επιθυμούν να εξελιχθεί σε κράτος». Σημειώνει επίσης την υπαναχώρηση από τον ομοσπονδιακό στόχο, ενώ διατηρείται η συνταγματική ημερήσια διάταξη που υπονοεί την ανάγκη ομοσπονδιακού κρατικού πλαισίου.

Για τον Nugent (2010), μολονότι στην Ε.Ε. παρατηρείται μία μικρή συνδρομή των κλασικών προσδιοριστικών στοιχείων του κράτους (έδαφος, κυριαρχία, νομιμότητα, μονοπώλιο της διακυβέρνησης) και απέχει πολύ από το να είναι κράτος, εντούτοις η έννοια του κράτους παραμένει χρήσιμη για την κατανόηση της φύσης της Ε.Ε. και αυτό για δύο λόγους: Πρώτον, η Ε.Ε. παρουσιάζει πράγματι ορισμένα από τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του κράτους, και η συνεχιζόμενη εξέλιξη της διαδικασίας ολοκλήρωσης σημαίνει ότι αναπόφευκτα τα χαρακτηριστικά αυτά θα ενισχυθούν. Δεύτερον, η πραγματικότητα του παραδοσιακού κράτους έχει αρχίσει να ατονεί στον σύγχρονο κόσμο, ιδίως από τις πιέσεις της διεθνούς αλληλεξάρτησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εθνικό Συμφέρον και έθνος- κράτος

Τα εθνικά συμφέροντα είναι εξ ορισμού μοναδικά για κάθε κράτος, αλλά μπορούν, πολλές φορές να ταυτίζονται σχεδόν με εκείνα άλλων κρατών, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται διακυβερνητικές συνεργασίες και συμμαχίες. Ωστόσο, όταν γίνεται λόγος για συμφέροντα, δεν είναι πάντα εύκολος ο διαχωρισμός μεταξύ εθνικού και παγκόσμιου συμφέροντος. Για παράδειγμα η ειρήνη, η ευημερία και η προστασία του περιβάλλοντος είναι προς το συμφέρον τόσο ενός κράτους όσο και την παγκόσμιας κοινότητας εν γένει.

Οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν ως πρωταρχικό τους σκοπό, την προστασία των ανθρώπων και όλων όσων βρίσκονται εντός των συνόρων του κράτους και ουσιαστικά την επιβίωση αυτού του κράτους και την εξυπηρέτηση των εθνικών του συμφερόντων.

Είναι γεγονός ότι στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η έννοια του Εθνικού Συμφέροντος καθίσταται ολοένα και δυσχερέστερο να προσδιορισθεί. Σύμφωνα με το λεξικό Μπαμπινιώτη (2008), η λέξη συμφέρον ορίζεται ως «ό,τι αποκομίζει κανείς ως όφελος», «οτιδήποτε ευνοεί ή υπηρετεί κάποιον» ενώ «δημόσιο συμφέρον είναι αυτό που αφορά στα μέλη μιας κοινωνίας, ενός συνόλου».

Το εθνικό συμφέρον (Deibel, 2010), είναι μια σύνθετη έννοια που περιλαμβάνει αξίες που ένα κράτος υπερασπίζεται, συμβατή όμως με την αντικειμενική πραγματικότητα του διεθνούς περιβάλλοντος, στο οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις των κρατών. Η έννοια αυτή του συμφέροντος, εμπεριέχει συνήθως τους εξής σκοπούς:

- Την φυσική ασφάλεια του κράτους, με την έννοια τόσο της ασφαλείας των πολιτών του, όσο και της εδαφικής του ακεραιότητας
- Την οικονομική του ευημερία
- Την πολιτική του ανεξαρτησία και την εξασφάλιση της κυριαρχία του εντός των συνόρων του.

Γενικώς, το εθνικό συμφέρον, εκφράζει τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες που έχει ένα κράτος σε σχέση με άλλα κυρίαρχα κράτη, με τα οποία αλληλεπιδρά στον διεθνή του περίγυρο. Είναι το

θεμέλιο επάνω στο οποίο αναπτύσσεται η Εθνική Στρατηγική για την εξωτερική πολιτική των κρατών (Nuechterlein, 1985).

Κατά την αντίληψη της Σχολής του Πολιτικού Ρεαλισμού και του Νεο-Ρεαλισμού (Morgenthau, 1951), αυτό συμβαίνει όχι επειδή δεν υπάρχει πια το εθνικό συμφέρον, αλλά επειδή τα κράτη, μέσα από τη συμμετοχή τους σε διάφορους διεθνείς και πολυμερείς οργανισμούς, επιδιώκουν ολοένα και περισσότερο να εξυπηρετούν τα εθνικά τους συμφέροντά όχι άμεσα, αλλά μέσω της επιρροής την οποία αυτά ασκούν στους κοινούς θεσμούς και τις κοινές πολιτικές των προαναφερθέντων διεθνών δομών (Μάζης, 2002).

Άλλωστε, σύμφωνα με τη θεωρία του Νέο-ρεαλισμού, οι έννοιες του συμφέροντος και της ισχύος, δεν αφορούν αποκλειστικά πολιτικές και στρατιωτικές παραμέτρους, αλλά επίσης και σε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές. Με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, έχει γίνει αντιληπτό, ότι η εθνική ισχύς και τα εθνικά συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών- μελών, είναι αυτά που καθορίζουν την μετεξέλιξη της και το βαθμό περαιτέρω ενοποίησής της.

Η μέχρι τώρα πορεία της Ε.Ε., έχει καταστήσει σαφές, ότι τα επιμέρους κράτη- μέλη σαφέστατα και επιχειρούν να ασκήσουν εθνική επιρροή, όχι μόνο στις δράσεις που έχουν διακυβερνητικό χαρακτήρα αλλά και επί των διάφορων κοινών πολιτικών και των κοινοτικών θεσμών, που θεωρητικά έχουν υπερεθνικό χαρακτήρα. Μπορεί οι σκοποί της Ευρωπαϊκής Ενώσεως να διατυπώνονται, σε αυξανόμενο βαθμό, διεθνικώς και υπερεθνικώς, αλλά τα κίνητρα και οι κατευθύνσεις προκύπτουν εκ των εθνικών συμφερόντων. Διακρατικές και υπερεθνικές συμβάσεις και συμφωνίες με διπλωματικό, αμυντικοπολιτικό ή οικονομικό χαρακτήρα, καθίστανται δυνατές εφ' όσον όλα τα συμβαλλόμενα έθνη-κράτη συμφωνήσουν επί της αρχής, έστω, και ασχέτως επιμέρους διαφωνιών. Συμφωνούν εφ' όσον οι ιθύνοντες κρίνουν ότι αυτό εξυπηρετεί – με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο, βραχυπροθέσμως ή μακροπροθέσμως τα εθνικά τους συμφέροντά. Ακόμα χειρότερα, πολλές φορές συμφωνούν με τα κελεύσματα των ισχυρών της Ένωσης, μόνο και μόνο για να μην πάθουν μεγαλύτερο κακό από μια πιθανή διαφωνία.

Ως έννοια το εθνικό συμφέρον το συναντάμε από την αρχαιότητα, μαζί με την έννοια του κοινού καλού και του κοινού συμφέροντος. Πρώτος ο Θουκυδίδης, στην ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου, εντόπισε ότι μια από τις αιτίες που οδηγεί τις κοινωνίες σε πόλεμο, είναι το συμφέρον. Ο Διάλογος των Μηλίων με τους Αθηναίους είναι ένα από τα δραματικότερα επεισόδια του Πελοποννησιακού Πολέμου και εξιστορείται στο 5ο βιβλίο της Ιστορίας του Θουκυδίδα. Ο διάλογος αυτός έχει μείνει στην ιστορία ως η αντιπαράθεση του δικαίου έναντι της ισχύος.

Στον περιφημο διάλογο Αθηναίων-Μηλίων που μας περιγράφει ο Θουκυδίδης, οι ισχυροί Αθηναίοι προσπαθούν να πείσουν τους Μηλίους να υποταχθούν, ισχυριζόμενοι ότι το πράττουν για το καλό τους, λέγοντάς τους: «... σε κάθε σημείο που νομίζετε πως δε μιλάμε όπως είναι το συμφέρον σας, να μας σταματάτε και να λέτε τη γνώμη σας». Οι Μηλιοί όμως που βρίσκονται σε δυσχερή θέση λόγω της αδυναμίας τους, προσπαθούν να ισχυριστούν ότι υπάρχει και το κοινό καλό, λέγοντας: «Όπως εμείς τουλάχιστο νομίζουμε, είναι χρήσιμο (ανάγκη να μιλάμε γι' αυτό, επειδή εσείς τέτοια βάση βάλατε στη συζήτησή μας, να αφήσωμε κατά μέρος το δίκαιο και να μιλάμε για το συμφέρον) να μην καταργήσετε σεις αυτό το κοινό καλό, αλλά να υπάρχουν, γι' αυτόν που κάθε φορά βρίσκεται σε κίνδυνο, τα εύλογα και τα δίκαια και να ωφελήται κάπως αν πείση, έστω κι αν τα επιχειρήματά του δεν βρίσκονται μέσα στα πλαίσια του αυστηρού δικαίου. Κι αυτό δεν είναι σε σας λιγότερο συμφέρον από ότι σε μας, γιατί, αν νικηθήτε, θα μπορούσατε να γενήτε παράδειγμα στους άλλους για να σας επιβάλουν την πιο μεγάλη τιμωρία.».

Οι Αθηναίοι στη συνέχεια επικαλούμενοι και αυτοί με τη σειρά τους το κοινό καλό, λένε: «Εμείς για το τέλος της ηγεμονίας μας, αν αυτή θα καταλυθή κάποτε, δεν ανησυχούμε γιατί δεν είναι επικίνδυνοι στους νικημένους όσοι, όπως οι Λακεδαιμόνιοι, ασκούν ηγεμονία πάνω σ' άλλους (άλλωστε η αντιδικία μας δεν είναι με τους Λακεδαιμόνιους), αλλά επικίνδυνοι είναι οι υπήκοοι, αν τυχόν αυτοί ξεσηκωθούν και νικήσουν εκείνους που τους εξουσίαζαν. Όσο γι' αυτό ας μείνη σε μας η φροντίδα να αντιμετωπίσωμε τον κίνδυνο εκείνο όμως που θέλομε τώρα να κάνωμε φανερό σε σας είναι ότι βρισκόμαστε εδώ για το συμφέρον της ηγεμονίας μας και ότι όσα θα πούμε τώρα σκοπό έχουν τη σωτηρία της πολιτείας σας, επειδή θέλομε και χωρίς κόπο να σας εξουσιάσωμε και για το συμφέρον και των δύο μας να σωθήτε.».

Και οι Μηλιοί απαντούν: «Και πως μπορεί να συμβή να είναι ίδια συμφέρο σε μας να γίνωμε δούλοι, όπως σε σας να γίνετε κύριοι μας;», με τους Αθηναίους να συνεχίζουν μάλλον κυνικά: «Επειδή σεις θα έχετε τη δυνατότητα να υποταχθήτε πριν να πάθετε τις πιο μεγάλες συφορές, κι εμείς, αν δεν σας καταστρέψωμε, θα έχωμε κέρδος.».

Από τον παραπάνω διάλογο είναι προφανές ότι το κοινό καλό (κοινό συμφέρον) επιδέχεται πολλές ερμηνείες και είναι δύσκολο να βρεθεί η χρυσή τομή έτσι ώστε μια αντιπαράθεση να μη γίνει ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, αλλά να ωφεληθούν όλες οι πλευρές. Όπως και τότε, έτσι και σήμερα η ισχύς του κάθε κράτους είναι αυτή που καθορίζει και το συμφέρον του. Όσο πιο ισχυρή είναι μια χώρα, τόσο πιο εύκολα είναι να υπερασπιστεί το εθνικό της συμφέρον, ενώ όσο πιο αδύναμη είναι τόσο πιο εύκολο είναι να επικαλείται έννοιες όπως το κοινό καλό και το διεθνές δίκαιο.

Η Ε.Ε. και οι ισχυρότερες χώρες- μέλη της, στις διεθνείς διενέξεις, μη έχοντας τη στρατιωτική ικανότητα και αποφασιστικότητα των ΗΠΑ ή της Ρωσίας, επικαλούνται το κοινό καλό και την

εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, παρόλο που δεν υπάρχει μια παγκόσμια κυβέρνηση για να το επιβάλει. Ωστόσο, οι ισχυρότερες χώρες της Ένωσης, δεν επέτρεψαν στο υπερεθνικό της όργανο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, να δώσει λύση στην περίπτωση της ελληνικής οικονομικής κρίσης για παράδειγμα, γιατί με αυτόν τον τρόπο δεν θα εξυπηρετούνταν τα εθνικά τους συμφέροντα.

Τα έθνος κράτος είναι το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος. Σύμφωνα με τον Gilpin (2002), θεωρητικό του κρατοκεντρικού ρεαλισμού, «η κοινωνικοπολιτική φύση μιας κοινωνίας, η εθνική ιδεολογία και η πολιτική ταυτότητα (τρόπος αυτοπροσδιορισμού μιας κοινωνίας) συμβάλλουν όλες στο πώς ορίζει μια κοινωνία τα συμφέροντά της και πώς επηρεάζουν τη συμπεριφορά της». Ορισμένοι διανοούμενοι έχουν την πεποίθηση ότι οι οικονομικές και τεχνολογικές δυνάμεις έχουν διαβρώσει το έθνος-κράτος, με αποτέλεσμα τα σύνορα των κρατών και οι εθνικές κυβερνήσεις να έχουν χάσει τη σημασία τους. Όμως στις αρχές του 21ου αιώνα, παρά τις επιδράσεις των διεθνικών οικονομικών δυνάμεων, διαπιστώνουμε ότι «το έθνος-κράτος παραμένει υψίστης σημασίας» και δεν υπάρχει καμία πειστική απόδειξη ότι πρόκειται να χαθεί. Σύμφωνα με τον Gilpin: «αν και όταν το έθνος-κράτος εξαφανιστεί, θα αντικατασταθεί από κάποια νέα μορφή επίσημης πολιτικής εξουσίας»

Οι διεθνείς θεσμοί είναι οι εξαρτημένες μεταβλητές και η ισχύς των κρατών οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Από αυτό συνεπάγεται ότι τα κράτη μόνο οριακά μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη της συνεργασίας, την αποτροπή της σύγκρουσης ή την επίλυση των διακρατικών διαφορών, από τη στιγμή που το βασικό κριτήριο στις επιλογές τους, είναι το σχετικό κέρδος και η σχετική ισχύς.

Τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα των κρατών- μελών, λόγω ακριβώς της πολλαπλότητας τους, είναι δύσκολο να ευθυγραμμιστούν, εκτός αν εξευρεθεί η ομοφωνία στον ελάχιστο κοινό παρονομαστή. Γι' αυτό συνήθως οι θέσεις που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής την Ένωσης, δεν αποτελούν την ολοκληρωμένη θέση κάθε κράτους- μέλους στο συγκεκριμένο θέμα. Είναι πιθανόν ορισμένα κράτη-μέλη σ' εθνικό επίπεδο, να έχουν περισσότερο προωθημένες θέσεις σ' ένα ζήτημα, από αυτή που τελικά υιοθετήθηκε από το σύνολο των κρατών-μελών, αλλά υποχώρησαν στην προσπάθεια εξεύρεσης μιας συναινετικής απόφασης. Για το λόγο αυτό, ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής που αποτελεί τον τρόπο υιοθέτησης σημαντικών αποφάσεων, οδηγεί σε θέσεις μετριοπαθείς, προσεκτικές και επιφυλακτικές στα διεθνή θέματα.

Η εγγενής αυτή αδυναμία, δηλαδή η διαρκής ανάγκη εξεύρεσης του ελάχιστου κοινού παρονομαστή μεταξύ των κρατών-μελών, δημιουργεί μία περαιτέρω σημαντική αδυναμία. Υπάρχει σημαντική χρονική καθυστέρηση στη λήψη μιας απόφασης, με άμεση επίπτωση στη δυνατότητα παρέμβασης της Ένωσης σ' ένα διεθνές ζήτημα. Παρ' όλους τους μηχανισμούς

που κατά καιρούς επινοήθηκαν, η αποτελεσματικότητα της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. παραμένει μέχρι και σήμερα σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, απόρροια της αρχής της ομοφωνίας.

Η Εξωτερική Πολιτική

Μετά την ανάλυση της έννοιας του συμφέροντος ως βασική παράμετρος για τη λήψη των αποφάσεων ενός κράτους σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, είναι απαραίτητο να αναλυθεί και η ίδια η έννοια της «εξωτερικής πολιτικής».

Ο Hill, (2003), επιχειρώντας να συμπεριλάβει όλες τις διαστάσεις που η εξωτερική πολιτική έχει στον σύγχρονο, πολύπλοκο κόσμο έδωσε γι' αυτήν τον εξής ορισμό: «Εξωτερική πολιτική είναι το σύνολο των επίσημων εξωτερικών σχέσεων που αναπτύσσει ένας ανεξάρτητος δρών (συνήθως ένα κράτος, αν και όχι αποκλειστικά) στις διεθνείς σχέσεις». Είναι γεγονός ότι η φράση «ένας ανεξάρτητος δρών» επιτρέπει να συμπεριληφθούν και μη κρατικές οντότητες, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, μια τρομοκρατική οργάνωση ή μια πολυεθνική εταιρεία. Οι εξωτερικές σχέσεις ονομάζονται «επίσημες», ώστε να μπορούν να συμπεριληφθούν τα αποτελέσματα όλων των τμημάτων των κυβερνητικών μηχανισμών του κράτους δηλαδή, όχι μόνο το υπουργείο Εξωτερικών, ενώ παράλληλα δηλώνει τον τεράστιο αριθμό των διεθνών συναλλαγών που βρίσκονται σε εξέλιξη. Πολιτική είναι το «σύνολο» αυτών των επίσημων σχέσεων, διότι οι δρώντες συνήθως επιζητούν κάποιο βαθμό συνοχής απέναντι στον έξω κόσμο, ώστε οι άλλοι να θεωρούν ότι οι εν λόγω δρώντες ακολουθούν μια ευλόγως συνεκτική και προβλέψιμη τακτική. Τέλος, η πολιτική είναι «εξωτερική», διότι ο κόσμος εξακολουθεί να είναι χωρισμένος σε διακριτές κοινότητες και δεν αποτελεί μια μοναδική ομογενοποιημένη οντότητα. Συνεπώς, αυτές οι κοινότητες χρειάζονται στρατηγικές για να ανταπεξέλθουν στις πολύμορφες σχέσεις τους με τους «ξένους», αυτούς δηλαδή που δεν ανήκουν στη δική τους πολιτεία.

Σύμφωνα με τους Manners & Whitman, (2000), ένας εύλογος εναλλακτικός ορισμός της εξωτερικής πολιτικής είναι οι προσπάθειες τις οποίες καταβάλλουν οι κυβερνήσεις για να επηρεάσουν ή να διαχειριστούν γεγονότα έξω από τα σύνορα του κράτους.

Ο Ροζάκης (1985), διατυπώνει έναν μάλλον γενικό αλλά και περιεκτικό ορισμό: «Εξωτερική πολιτική ενός κράτους είναι η πολιτική που ακολουθεί στη διεθνή σφαίρα για να επιτύχει την εκπλήρωση των εθνικών σκοπών».

Η εξωτερική πολιτική αναφέρεται στις ενέργειες στις οποίες προβαίνει ένα κράτος στο διεθνές σύστημα, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη και στις σχέσεις που δημιουργεί με αυτά προκειμένου να επιτύχει τα εθνικά του συμφέροντα. Πρόκειται για μία πολυεπίπεδη πολιτική,

καθώς επηρεάζεται τόσο από ενδογενείς όσο και από εξωγενείς παράγοντες. Στους πρώτους συγκαταλέγονται το πολίτευμα της χώρας, η γεωγραφία της, η ιστορία, η ιδιοσυγκρασία των πολιτών της, οι πεποιθήσεις τους, τα ήθη και έθιμα, τα οικονομικά συμφέροντα, η προσωπικότητα των ηγετών καθώς και η επιρροή των ΜΜΕ και της κοινωνίας των πολιτών. Σε αυτά τα ενδογενή χαρακτηριστικά έρχεται να προστεθεί η δομή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος εν όλω και του περιφερειακού συστήματος στο οποίο κάθε κράτος ανήκει, η ισχύς και επιρροή του στο σύστημα, καθώς και οι συμμαχίες και οι διεθνείς οργανισμοί στους οποίους συμμετέχει. Ο συνδυασμός λοιπόν και η αλληλεπίδραση των παραπάνω εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, ορίζει την εξωτερική πολιτική του κράτους (Θεοδωρόπουλος, 2001).

Ο Rosenau (1997), υποστηρίζει ότι η εξωτερική πολιτική είναι η προσπάθεια ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου, να ελέγξει το εξωτερικό του περιβάλλον, με την αξιοποίηση των ευνοϊκών και τη μεταβολή των δυσμενών γι' αυτό καταστάσεων προς το καλύτερο.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Ηρακλείδη (2015), η εξωτερική πολιτική είναι η επίσημη διεθνής συμπεριφορά των κρατών, η πολιτική τους στη διεθνή σκηνή, οι πράξεις, οι αντιδράσεις, η στάση και οι στόχοι ενός κράτους, σε σχέση με άλλα κράτη και διεθνή ζητήματα. Είναι «η προσπάθεια των κυβερνήσεων να επηρεάσουν ή να διαχειριστούν γεγονότα και εξελίξεις που διαδραματίζονται εκτός συνόρων, συνήθως αλλά όχι αποκλειστικά, μέσα από τις σχέσεις που αναπτύσσουν με κυβερνήσεις άλλων κρατών».

Ο τελικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους είναι, σύμφωνα με τον Morgenthau, (1948), η προαγωγή του εθνικού συμφέροντος μίας χώρας, με όρους ισχύος, όπως αυτό ορίζεται από την κυβέρνησή της σε μία δεδομένη ιστορική στιγμή, με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών και την ελαχιστοποίηση των ζημιών.

Το εθνικό συμφέρον λοιπόν, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τους κύριους στόχους, τις επιδιώξεις και τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους. Τί συμβαίνει όμως στην περίπτωση της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης. Όπως αναφέρθηκε, η Ε.Ε. μπορεί να έχει κάποια συστατικά στοιχεία του κράτους αλλά δεν είναι κράτος. Είναι ένα ιδιότυπο μόρφωμα που δημιουργήθηκε όταν τα κράτη-μέλη συναίνεσαν να της παραχωρήσουν αρμοδιότητες και κυριαρχία σε τομείς όπου είχαν συμφέρον να το κάνουν. Υπάρχει τέτοιο συμφέρον που θα επιτρέψει στα κράτη- μέλη να παραδώσουν την κυριαρχία τους σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής; Υπάρχει κάποιο είδος ευρωπαϊκού συμφέροντος και ευρωπαϊκής ταυτότητας; Μπορεί η εξωτερική πολιτική να αρχίσει να απαλλάσσεται από τα στερεότυπα που την περιβάλλουν, και τα οποία την συνδέουν με την έννοια του εθνικού συμφέροντος;

Όλα αυτά τα ερωτήματα θα προσπαθήσει να απαντήσει στη συνέχεια αυτή η μελέτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΘΡΑΚΑ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Η αρχή

Με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των δεινών που αυτός επέφερε, εμφανίστηκε μία τάση συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών, προκειμένου να μην επαναληφθούν πόλεμοι που κατέστρεφαν τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων και διέλυαν ολοσχερώς την πλειονότητα των χωρών του κόσμου.

Πρώτος απ' όλους ο μεγάλος νικητής του πολέμου, ο Ουίνστον Τσόρτσιλ, στις 19 Σεπτεμβρίου 1946, αμέσως μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου, σε ομιλία του στο πανεπιστήμιο της Ζυρίχης, απευθύνει έκκληση για τη δημιουργία ενός «είδους Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης», γιατί μόνο έτσι θα αποφεύγονταν ένας περισσότερο αιματηρός Γ' Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι ευρωπαϊκές χώρες, μετά από δεκάδες πολέμους μεταξύ τους και με αποκορύφωμα τους δύο παγκοσμίους πολέμους οι οποίοι διεξήχθησαν κυρίως στα εδάφη τους, έπρεπε να συνειδητοποιήσουν επιτέλους ότι τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα θα πρέπει να υποχωρούν μπροστά στο κοινό ευρωπαϊκό και παγκόσμιο συμφέρον της ειρήνης, της ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης.

Η ομιλία του Τσόρτσιλ στο πανεπιστήμιο της Ζυρίχης είναι ιστορική: «Υπάρχει, ωστόσο, φάρμακο, το οποίο αν υιοθετηθεί γενικά και αυτομάτως από τη μεγάλη πλειοψηφία του λαού κάθε (ευρωπαϊκής) χώρας θα ήταν δυνατόν, κατά τρόπον θαυματουργό σχεδόν, να μεταβάλει όλο το σκηνικό και μέσα σε λίγα χρόνια να μεταβάλει την Ευρώπη ή το μεγαλύτερο μέρος της σε τόπο ελευθερίας και ευτυχίας ισάξιο της σημερινής Ελβετίας. Ποιο είναι αυτό το θαυματουργό φάρμακο; Θα πρέπει να δημιουργήσουμε ένα είδος Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Μόνο έτσι εκατοντάδες εκατομμύρια θα είναι σε θέση να ατενίσουν με ελπίδα τις αξίες οι οποίες καθιστούν τη ζωή άξια του να ζει κανείς (...) Το πρώτο πρακτικό βήμα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης, θα πρέπει να είναι ο σχηματισμός ενός Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το οποίο θα χειρίζεται τις υποθέσεις κοινού, πανευρωπαϊκού ενδιαφέροντος».

Λίγο αργότερα, με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, χαρακτηριστική είναι η αναφορά της Συνθήκης του Παρισιού της 18ης Απριλίου 1951 όπου αναφέρει στο πέμπτο εδάφιο του προοιμίου ότι: «ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να υποκαταστήσουν

στις προαιώνιες αντιζηλίες μία συγχώνευση των ουσιωδών συμφερόντων τους, να θεμελιώσουν δια της εγκαθιδρύσεως μιας οικονομικής κοινότητας, τις πρώτες βάσεις μιας ευρύτερης και βαθύτερης κοινότητας, μεταξύ λαών επί μακρόν χρόνον αντιτιθέμενων δι' αιματηρών διαιρέσεων, και να θέσουν θεσμικές βάσεις ικανές να κατευθύνουν προς ένα εφ' εξής κοινό πεπρωμένο».

Ανάλογη είναι και η αναφορά του πρώτου εδαφίου του προοιμίου της Συνθήκης της Ρώμης όπου με τη ρήση «Αποφασισμένοι να θέσουν τις βάσεις μιας διαρκώς στενότερης ενώσεως των ευρωπαϊκών λαών», καταφαίνεται ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι μια διαρκής, δυναμική διαδικασία με απώτερο στόχο την στενότερη ένωση των ευρωπαϊκών λαών. Ωστόσο, η «στενότερη ένωση» περιέχει μια ασάφεια και μια απροσδιοριστία ως προς το καταληκτικό της σημείο, αν και η Συνθήκη της Ρώμης από τα άρθρα 2 και 3, θέτει ως στόχο τη σταδιακή δημιουργία μιας οικονομικής ένωσης μεταξύ των κρατών- μελών, μέσα από την τελωνειακή ένωση και την κοινή αγορά.

Αυτή η ασάφεια της Συνθήκης της Ρώμης, διατηρήθηκε και σε όλες τις μεταγενέστερες συνθήκες μέχρι την Συνθήκη της Λισαβόνας, όπου μέχρι και σήμερα τόσο τα κράτη- μέλη όσο και τα κοινοτικά όργανα, αποφεύγουν να αναφερθούν ανοικτά στο ποιος είναι ο τελικός στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Τίποτα περισσότερο από μια τελωνειακή και οικονομική ένωση ή πολλά περισσότερα από μια ομοσπονδία κυρίαρχων κρατών που θα συναινέσουν να απεμπολήσουν την κυριαρχία τους;

Η αιώνια διαμάχη μεταξύ διακυβερνητικής και υπερεθνικής ολοκλήρωσης

Με την υποστήριξη του Ουίνστον Τσόρτσιλ, δημιουργείται στις 14 Μαΐου 1947, το κίνημα για την ενωμένη Ευρώπη (United Europe Movement). Το κίνημα αυτό είναι εχθρικό στη δημιουργία υπερεθνικών οργάνων και τάσσεται υπέρ της διακυβερνητικής συνεργασίας. Το δίλημμα υπερεθνικότητα ή διακυβερνητικότητα ή αλλιώς εμβάθυνση ή διεύρυνση είναι το βασικό δίλημμα από την αρχή της ενοποιητικής διαδικασίας (Michalski & Wallace 1992). Είναι γεγονός ότι και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν, σε διακυβερνητικά ή υπερεθνικά, ανάλογα με τον τρόπο λειτουργίας τους (Βοσκόπουλος, 2012). Το κατεξοχήν υπερεθνικό όργανο είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία σύμφωνα με τις Συνθήκες είναι ο θεματοφύλακας του ευρωπαϊκού συμφέροντος και μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελούν τους συν-νομοθέτες της Ένωσης. Αντίστοιχα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και τα Συμβούλια των Υπουργών αποτελούν τα διακυβερνητικά όργανα, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με τη θέληση και τα συμφέροντα των κρατών- μελών.

Οι οπαδοί της διακυβερνητικής προσέγγισης, έχουν ως κύριο μέλημά τους, μέσα από τη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, να επιτύχουν την από κοινού εκπλήρωση των εθνικών συμφερόντων, χωρίς να αποδυναμωθεί η εθνική κυριαρχία. Θεωρούν ότι η λήψη αποφάσεων και ο τρόπος εφαρμογής τους, είναι ζήτημα των εθνών- κρατών, ότι όλα τα ζητήματα «υψηλής» πολιτικής σε επίπεδο ένωσης, πρέπει να εξαρτώνται από τη βούλησή τους και ότι οι εθνικές κυβερνήσεις των κρατών θα είναι αυτές που θα έχουν τον αποκλειστικό έλεγχο στην άσκηση των διάφορων αρμοδιοτήτων της Ένωσης (Ηφαιστος, 2001). Οι υποστηρικτές της διακυβερνητικής συνεργασίας επιθυμούν την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου των Υπουργών (των κατεξοχήν διακυβερνητικών οργάνων της Ένωσης) και ουσιαστικά θέλουν μια Ένωση που θα μοιάζει περισσότερο σε μια Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών και θα στηρίζεται στα εθνικά κοινοβούλια. Παραδοσιακοί υποστηρικτές αυτής της προσέγγισης υπήρξαν πάντοτε, κατά κύριο λόγο, η Μεγάλη Βρετανία -έως την στιγμή της απόφασης αποχώρησης από την ΕΕ- και η Γαλλία, με την συνδρομή της Σουηδίας και Δανίας. Οι χώρες υπέρμαχοι της διακυβερνητικής συνεργασίας, επιθυμούν την διεύρυνση της Ένωσης με όσες περισσότερες χώρες γίνεται, ακόμα και με την Τουρκία ή και με το Ισραήλ και δεν επιθυμούν καμία άλλη εμβάθυνση των πολιτικών της Ένωσης.

Σύμφωνα με τον Nugent (2003), ο διακυβερνητισμός αναφέρεται σε ρυθμίσεις «σύμφωνα με τις οποίες τα έθνη κράτη, σε καταστάσεις και συνθήκες που μπορούν να ελέγχουν, συνεργάζονται μεταξύ τους σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος». Υπό αυτές τις συνθήκες, τα κράτη είναι ελεύθερα να συνεργάζονται (ή όχι) και είναι σε θέση να ορίσουν το επίπεδο ή τη συνεργασία. Κανονικά, αυτό εξασφαλίζεται μέσω του δικαιώματος της αρνησικυρίας/ βέτο, όπου ένα κράτος, όταν το επιλέγει, μπορεί να αποκλείσει οποιαδήποτε πρόταση που υποβάλλεται από άλλα μέρη. Τέτοιες περιστάσεις δεν συνεπάγονται απώλεια (ή συγκέντρωση) κυριαρχίας. Τα κράτη συνεργάζονται όταν θέλουν και δεν συνεργάζονται όταν δεν το θέλουν.

Αντίθετα, οι οπαδοί της υπερεθνικής ολοκλήρωσης, αναφορικά με τη θεσμική και λειτουργική μετεξέλιξη της Ε.Ε., πίστευαν ότι οι διευρύνσεις της θα οδηγούσαν σε χαλάρωση της θεσμικής συνοχής της Ένωσης και ως εκ τούτου, σε χαλάρωση της εμβάθυνσης της ενοποιητικής διαδικασίας. Με κυριότερο εκπρόσωπο την Γερμανία, οι χώρες αυτές τάσσονται υπέρ της ενίσχυσης και διεύρυνσης των «αποκλειστικών» αρμοδιοτήτων της Ένωσης, υπέρ της ενίσχυσης των υπερεθνικών οργάνων της, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και επιθυμούν την μετεξέλιξή της σε ένας είδος ομοσπονδίας, επιθυμώντας την ουσιαστική εμβάθυνση της ενοποίησης.

Η υπερεθνικότητα, αναφέρεται σε ρυθμίσεις διακυβέρνησης όπου τα κράτη αποφασίζουν να αναθέσουν κάποια ευθύνη για τη λήψη αποφάσεων σε ένα όργανο ή ένα φόρουμ λήψης αποφάσεων, που υπερισχύει του εθνικού κράτους. Εδώ τα κράτη χάνουν το δικαίωμα

αρνησικυρίας και συμφωνούν να δεσμεύονται από αποφάσεις της πλειοψηφίας των συνεργαζόμενων κρατών και έτσι χάνουν κάποιον έλεγχο (ωστόσο πρέπει να συμφωνήσουν να το κάνουν αυτό). Υπό αυτές τις συνθήκες, τα κράτη ενδέχεται να πρέπει να ακολουθήσουν μια πολιτική που παραβιάζει τις ιδιαίτερες προτιμήσεις τους, σε μια δεδομένη περίπτωση. Όπως σημειώνει ο Nugent (2003), «ο υπερεθνικισμός παίρνει τις διακρατικές σχέσεις πέρα από τη συνεργασία στην ολοκλήρωση και συνεπάγεται κάποια απώλεια της εθνικής κυριαρχίας».

Είναι γεγονός, ότι μετά τη μεγάλη διεύρυνση της Ε.Ε. του 2004 με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και παρά την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (που ουσιαστικά ήταν μόνο νομισματική ένωση) του 2002, οι προσπάθειες περαιτέρω εμβάθυνσης και ενοποίησης μειώθηκαν αισθητά.

Σήμερα, το πολιτικό σύστημα της Ένωσης, περιέχει χαρακτηριστικά και της υπερεθνικής και της διακυβερνητικής προσέγγισης, και είναι ένα μórφωμα που περιέχει χαρακτηριστικά τόσο ενός ομοσπονδιακού κράτους (ή ομοσπονδίας) όσο και μιας ομοσπονδιακής ένωσης κρατών (ή συνομοσπονδίας) (Χρυσόχοου, 2003). Ο τελικός σκοπός ωστόσο και η εξέλιξη του ευρωπαϊκού οικοδομήματος παραμένουν υπό συνεχή διαπραγμάτευση και είναι ασαφείς, γιατί λείπει η παλιά ενοποιητική ορμή που προερχόταν από ευρωπαίους ηγέτες οραματιστές όπως ήταν ο Φρανσουά Μιτεράν, ο Χέλμουτ Κολ, ο Ζακ Ντελόρ, ο Βαλερί Ζισκάρ Ντ' Εσταίν, με αποτέλεσμα το ευρωπαϊκό οικοδόμημα σήμερα να κινδυνεύει με κατάρρευση.

Η Συνθήκη των Βρυξελλών (1948)

Οι Ευρωπαίοι με προεξέχουσα τη Γαλλία, βλέποντας τα δεινά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, την αυξημένη ισχύ της Σοβιετικής Ένωσης, την απροθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών να εμπλακούν πιο ενεργά στην προστασία της Ευρώπης και φοβούμενοι την στρατιωτική επανάκαμψη της Γερμανίας, γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι είναι προς όφελος της Ευρώπης η δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής.

Στις 17 Μαρτίου 1948 η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και οι χώρες της Benelux (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) υπέγραψαν τη Συνθήκη των Βρυξελλών για την Οικονομική, Κοινωνική και Πολιτιστική Συνεργασία και τη Συλλογική Αυτοάμυνα (Μπότσιου, 2002). Πρόκειται ουσιαστικά για μια προέκταση του Συμφώνου της Δουνκέρκης (4 Μαρτίου 1947), σύμφωνα με το οποίο η Μ. Βρετανία και η Γαλλία είχαν την υποχρέωση για συλλογική Άμυνα σε περίπτωση απειλής μιας εκ των δύο από τη Γερμανία. Η συνθήκη των Βρυξελλών είχε ως στόχο μεταξύ άλλων, την ενσωμάτωση των ΗΠΑ στο αμυντικό σύστημα της Ευρώπης, μια χαλαρή ενδοευρωπαϊκή συνεργασία με πεδία το εμπόριο και τη νομισματική σταθεροποίηση, την ενδυνάμωση της Δυτικής Γερμανίας ως προμετωπίδα της ΕΣΣΔ, καθώς και τη συλλογική

άμυνα των κρατών που την αποδέχονταν. Ήταν μια αμοιβαία διακυβερνητική Συνθήκη αυτοάμυνας, η οποία προώθησε επίσης την οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική συνεργασία. Η συμφωνία περιλάμβανε μια ειδική ρήτρα αμοιβαίας άμυνας, που αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο για τη δημιουργία της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), η οποία μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90 παρέμεινε, μαζί με το NATO, το κύριο φόρουμ διαβουλεύσεων, συνεργασίας και διαλόγου, σχετικά με την άμυνα και την ασφάλεια στην Ευρώπη (Conry, 1995).

Με αυτήν δημιουργήθηκε και ο Οργανισμός Άμυνας Δυτικής Ένωσης (Western Union Defence Organization), ο οποίος μετά τη δημιουργία του NATO, χάνει τη σημασία του. Ωστόσο υπήρξε ο πρώτος μεταπολεμικός αμυντικός οργανισμός, και οι προβλέψεις του για «αυτόματη δράση» λειτούργησαν ως προηγούμενο για μελλοντικές συμφωνίες που αφορούσαν στην άμυνα και στην ασφάλεια.

Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα

Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ), είχε εμπνευστή τον Ζαν Μονέ και ήταν ένα σχέδιο που προτάθηκε από τον Γάλλο πρωθυπουργό Ρενέ Πλεβέν, ως απάντηση στο αμερικανικό κάλεσμα για τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας. Επιδίωξη του σχεδίου ήταν ο περιορισμένος επανεξοπλισμός της Γερμανίας και ο σχηματισμός μίας πανευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης, ένας κοινός ευρωπαϊκός στρατός, κάτω από τον έλεγχο μιας νέας Κοινότητας, της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας. Ήταν ένα εναλλακτικό σχέδιο στην πρόταση προσχώρησης της Γερμανίας στο NATO, που απέβλεπε στην αξιοποίηση του όποιου στρατιωτικού δυναμικού της Γερμανίας, σε περίπτωση σύγκρουσης με το Σοβιετικό μπλοκ. Η ΕΑΚ θα περιλάμβανε τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο και η σχετική συνθήκη υπογράφηκε στις 27 Μαΐου 1952 στο Παρίσι.

Το άρθρο 38 της Συνθήκης ΕΑΚ, προέβλεπε μεταξύ άλλων τη σύσταση Συνέλευσης που θα εκλέγεται με δημοκρατικές διαδικασίες και τη μελέτη από τη Συνέλευση της μεταγενέστερης οργάνωσης της Κοινότητας, «η οποία θα έχει ομοσπονδιακή ή συνομοσπονδιακή δομή» (Ιωακειμίδης, 1995).

Όπως γίνεται αντιληπτό, η ΕΑΚ ήταν ένας στρατιωτικός οργανισμός και ταυτόχρονα ένα τολμηρό θεσμικό βήμα προς της περαιτέρω ενοποίηση και επειδή κοινός ευρωπαϊκός στρατός χωρίς πολιτικό δημοκρατικό έλεγχο δεν νοείται, ενεργοποιήθηκε το άρθρο 38 για τη δημιουργία συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα (ΕΠΚ). Τον Μάιο του 1953, παρουσιάστηκε από την Συνέλευση ένα σχέδιο συνθήκης με 117 άρθρα για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα (ΕΠΚ). Η ΕΠΚ προοριζόταν να αναπτυχθεί ως ένας αρχικός θεσμός προς

την κατεύθυνση της συνολικής ομοσπονδοποίησης, που θα απορροφούσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα και την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα. Ωστόσο, η πορεία της εξαρτιόταν από την επικύρωση ή όχι της Συνθήκης για την ΕΑΚ, γιατί αποτελούσε συμπλήρωμα και προέκτασή της. Όταν όμως η Συνθήκη για την ΕΑΚ εισήχθη στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση τον Αύγουστο του 1954 για συζήτηση, η ψηφοφορία πάνω στο εάν θα έπρεπε ή όχι να συζητηθεί καταψηφίστηκε, με αποτέλεσμα το γαλλικής έμπνευσης φιλόδοξο σχέδιο συνολικής ολοκλήρωσης σε θέματα υψηλής πολιτικής, να καταψηφιστεί άδοξα από τον ίδιο τον εμπνευστή του.

Μεταξύ των κυριότερων αιτιών καταψήφισης της ΕΑΚ ήταν η διαφωνία των Γκωλικών με το υπερεθνικό στοιχείο της, ο βαθιά ριζωμένος φόβος που αφορά στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας, η αντίθεση στην υπαγωγή των Ενόπλων Δυνάμεών της Γαλλίας σε ξένη διοίκηση και τέλος η απουσία της Μ. Βρετανίας (Nugent, 2012).

Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

Ως αποτέλεσμα της αποτυχίας του εγχειρήματος της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας, στις 23 Οκτωβρίου 1954, ιδρύθηκε η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) από τις Συμφωνίες των Παρισίων που τροποποίησαν την Συνθήκη των Βρυξελλών και με την προσθήκη της Ιταλίας και της Δυτικής Γερμανίας στα αρχικά μέλη. Οι υπογράφωντες τις συμφωνίες του Παρισιού, αναφέρουν σαφώς τρεις κύριους στόχους τους στο προοίμιο της τροποποιημένης συνθήκης των Βρυξελλών:

α) η αποτελεσματική προώθηση της ενότητας, σε συνδυασμό με την ενθάρρυνση της θετικής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη,

β) η δημιουργία μιας σταθερής βάσης, με σκοπό την οικονομική ανάκαμψη και ανάπτυξη στη Δυτική Ευρώπη και

γ) η προσφορά αμοιβαίας συνδρομής και βοήθειας στα κράτη-μέλη, ώστε να μπορούν να αντισταθούν σε κάθε μορφή εξωτερικής επίθεσης (Rees, 2019).

Η ρήτρα αλληλεγγύης και στρατιωτικής βοήθειας (άρθρο V) της τροποποιημένης Συνθήκης των Βρυξελλών, υποχρέωνε τα κράτη- μέλη της ΔΕΕ, σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης εναντίον κάποιου μέλους, να «παρέχουν στο μέλος που δέχτηκε την επίθεση όλη τη στρατιωτική και άλλη βοήθεια που μπορούν, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών».

Από το 1954 μέχρι το 1973, η ΔΕΕ προσέφερε κεφαλαιώδους σημασίας έργο στον ιδιαίτερος νευραλγικό τομέα της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, αφού μεταξύ άλλων συνέβαλε:

α) στην ενσωμάτωση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στην Ατλαντική Συμμαχία,

β) στην επίλυση του προβλήματος του Σάαρ¹,

γ) στην ουσιαστική αποκατάσταση της εμπιστοσύνης (επίτευγμα εξαιρετικά δύσκολο για τα δεδομένα της εποχής), μεταξύ των Δυτικοευρωπαϊκών κρατών, αναλαμβάνοντας ευθύνες σχετικά με τον έλεγχο των όπλων και

δ) στις ομολογουμένως περίπλοκες διαβουλεύσεις των ιδρυτικών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με το Ηνωμένο Βασίλειο, μέχρι την ένταξή του το 1973.

Από εκείνη τη χρονιά και μέχρι το 1984, οι δραστηριότητες της ΔΕΕ ως διακυβερνητικός οργανισμός επιβραδύνθηκαν αισθητά. Πρακτικά, ο κοινωνικοοικονομικός και πολιτιστικός ρόλος της ΔΕΕ είχε περάσει στα χέρια του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Organisation for European Economic Cooperation-OEEC). Επιπλέον, οι πολιτικές δραστηριότητες του Συμβουλίου της ΔΕΕ είχαν απωλέσει μεγάλο μέρος από τη σημασία τους, με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τα καθήκοντα και τα θεσμικά όργανα της ΔΕΕ μεταφέρθηκαν σταδιακά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο της νέας Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (Luoma-aho, 2004). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας το 1999, ενσωμάτωσε τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΔΕΕ δεν υπάρχει πλέον ως ανεξάρτητος διεθνής θεσμός. Αυτή η διαδικασία ολοκληρώθηκε το 2009 όταν η ρήτρα αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία ήταν παρόμοια (αλλά όχι ίδια) με τη ρήτρα της αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής της ΔΕΕ, τέθηκε σε ισχύ με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Τα συμβαλλόμενα κράτη της Τροποποιημένης Συνθήκης των Βρυξελλών αποφάσισαν να καταγγείλουν τη συνθήκη αυτή στις 31 Μαρτίου 2010, με όλες τις υπόλοιπες δραστηριότητες της ΔΕΕ να παύσουν εντός 15 μηνών. Στις 30 Ιουνίου 2011, η ΔΕΕ κηρύχθηκε επίσημα ανενεργή.

¹ Γαλλογερμανική διένεξη αναφορικά με την κυριότητα της περιοχής η οποία αυτονομήθηκε από τη Γερμανία μετά την ήττα της στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Τα σχέδια Fouchet για την Πολιτική Ένωση (1959-1962)

Το Νοέμβριο του 1961, η γαλλική κυβέρνηση υπέβαλλε στους εταίρους της στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ένα σχέδιο Συνθήκης γνωστό με το όνομα του συντάκτη του, ενός Γάλλου διπλωμάτη με το όνομα Christian Fouchet, για την ένωση των κρατών/ «Πολιτική Ένωση» (Βαληνάκης, 1991). Το σχέδιο αυτό είχε ως στόχους:

- α) τη θέσπιση κοινής εξωτερικής πολιτικής
- β) τη συνεργασία στους τομείς της επιστήμης και του πολιτισμού
- γ) την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και
- δ) την ενίσχυση της άμυνας των κρατών- μελών.

Το σχέδιο αυτό εξέφραζε τις απόψεις του προέδρου Ντε Γκωλ αναφορικά με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα που έπρεπε να αποκτήσουν οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, με αποτέλεσμα να συναντήσει τις αντιρρήσεις των εταίρων. Οι αντιρρήσεις που προβλήθηκαν συνοψίζονται σε τρεις κατηγορίες: α) στη μορφή της ευρωπαϊκής ενοποίησης, καθώς με το σχέδιο εγκαταλείφθηκε ουσιαστικά ο υπερεθνικός χαρακτήρας της ΕΟΚ, χάριν ενός διακυβερνητικού οργανισμού με συνομοσπονδιακά χαρακτηριστικά, β) οι δεσμοί του νέου οργανισμού με το NATO και τις ΗΠΑ δεν ήταν ξεκάθαροι και οι υπόλοιποι εταίροι φοβόντουσαν ότι το Σχέδιο Φουσέ θα υπονόμει τελικά το NATO και τη συνοχή της Ατλαντικής Συμμαχίας και γ) το ζήτημα της αγγλικής συμμετοχής, μιας και ο στρατηγός Ντε Γκωλ ήταν αντίθετος στη συμμετοχή της Αγγλίας στην Κοινότητα, αφού η Γαλλία είχε θέσει βέτο στην αίτηση της κυβέρνησης Μακμίλλαν για ένταξη στην ΕΟΚ (Χριστοδουλίδης, 2009).

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στις 18 Ιανουαρίου 1962, να παρουσιαστεί ένα δεύτερο σχέδιο Fouchet, που ωστόσο περιείχε και αυτό τις διακυβερνητικές θέσεις αναφορικά με την Πολιτική Ένωση του προέδρου Ντε Γκωλ και το οποίο δεν είχε λάβει καθόλου υπόψη του τις επιφυλάξεις και τις αντιρρήσεις των άλλων κρατών- μελών. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση των υπολοίπων πέντε χωρών, οι οποίες συνασπίστηκαν για πρώτη φορά και παρουσίασαν στις 25 Ιανουαρίου 1962, ένα αντι-σχέδιο Συνθήκης (Ιωακειμίδης, 1995). Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο συνθήκης ιδρυόταν «μία Ένωση ευρωπαϊκών κρατών και λαών που στο εξής ορίζεται με τον όρο Ευρωπαϊκή Ένωση (...) με σκοπό την υιοθέτηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και μιας κοινής άμυνας, μέσα στο πλαίσιο του Ατλαντικού Συμφώνου». Και αυτό το σχέδιο ωστόσο ναυάγησε, γιατί ο συνασπισμός των πέντε χωρών ήταν ευκαιριακός και δεν υπήρχαν συμπαγείς και σταθερές θέσεις αναφορικά με την Πολιτική Ένωση.

Παρόλο που τα παραπάνω σχέδια απέτυχαν, είναι γεγονός ότι αποτέλεσαν τη μαγιά για τη συνέχιση των συζητήσεων περί των ευαίσθητων πτυχών των θεμάτων ασφαλείας και άμυνας της Ευρώπης. Η πορεία της ΚΕΠΠΑ τελικά θεσμοθετήθηκε μετά από δύο σχεδόν δεκαετίες,

μεσολαβούσης της Διάσκεψης Κορυφής της Χάγης το 1969, όπου τα μέλη της ΕΟΚ καλούσαν για «μια Ευρώπη ικανή να αναλάβει τις ευθύνες της...», που είχε ως αποτέλεσμα την καθιέρωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) (Κεντρωτής, 2003).

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) ήταν το αποτέλεσμα της διάσκεψης Κορυφής που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1969 στη Χάγη (Ιωακείμης, 1988). Τον Οκτώβριο του 1970, οι υπουργοί Εξωτερικών υιοθέτησαν στο Λουξεμβούργο τη σχετική έκθεση (ή έκθεση Davignon) που σήμανε την έναρξη της άτυπης περιόδου της ΕΠΣ (Παπαστάμκος, 1984). Στόχος της ήταν:

α) η επιδίωξη της Πολιτικής Ένωσης έπρεπε να λάβει πρακτική διάσταση σύμφωνα με το πνεύμα των ιδρυτικών Συνθηκών,

β) η πορεία της οικονομικής ενοποίησης έπρεπε να συνδυαστεί με αντίστοιχη σταδιακή πρόοδο στο πολιτικό πεδίο και

γ) να ανταποκριθεί η Ευρώπη στις αυξανόμενες υποχρεώσεις της στη διεθνή πολιτική σκηνή γι' αυτό και έπρεπε να συντονιστούν οι εξωτερικές πολιτικές των κρατών- μελών, ώστε να αναδειχθεί στον κόσμο ότι η Ευρώπη έχει πολιτική αποστολή.

Επιπλέον, δύο χρόνια αργότερα, με τη διάσκεψη Κορυφής των Παρισίων τον Οκτώβριο του 1972 αποφασίστηκε:

α) οι υπουργοί Εξωτερικών να συναντώνται τέσσερις φορές τον χρόνο αντί για δύο που προέβλεπε η έκθεση του Λουξεμβούργου και

β) να ενισχυθούν οι επαφές ανάμεσα στον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας και στους θεσμούς της Κοινότητας.

Η ΕΠΣ, περιλάμβανε την εξωτερική πολιτική αλλά όχι και την άμυνα και ήταν ένα είδος παραχώρηση προς τη Γαλλία, προκειμένου να δελεαστεί στο πλαίσιο μιας συμφωνίας πακέτου που θα συνδύαζε την εμβάθυνση με την πρώτη διεύρυνση του 1973. Για όσα χρόνια διήρκησε, ήταν αμιγώς διακυβερνητικού χαρακτήρα, βασιζόταν στη συναίνεση των κρατών μελών και είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός πολύπλοκου δικτύου επιτροπών και υποεπιτροπών, που δεν είχαν καμία σχέση με το κοινοτικό πλαίσιο.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία, προέκυψε διότι έγινε αντιληπτό ότι η νεολειτουργική λογική της οικονομικής ενοποίησης, δεν μπορούσε να οδηγήσει από μόνη της στην πολιτική ενοποίηση. Ενώ η οικονομική ενοποίηση είχε φτάσει σε ένα ικανοποιητικό σημείο από το

1968, όταν και πραγματοποιήθηκε η τελωνειακή ένωση και η ολοσχερής κατάργηση των δασμών, στον τομέα της πολιτικής ενοποίησης δεν είχε γίνει καμία πρόοδος.

Η Έκθεση Tindemans

Η Έκθεση Tindemans (Mitchell, 1976; Tizzano, 1976), η οποία δημοσιεύτηκε το 1976, αποτέλεσε την πρώτη συστηματική προσπάθεια για ένα συνολικό προσδιορισμό της έννοιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα πέντε κεφάλαια που περιλάμβανε υπήρχαν προβλέψεις για:

- α) ένα κοινό όραμα για την Ευρώπη
- β) η Ευρώπη στον κόσμο
- γ) οι ευρωπαϊκές οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές
- δ) η Ευρώπη των πολιτών και
- ε) η ενίσχυση των θεσμών.

Αναφορικά με μια κοινή εξωτερική πολιτική, ο Tindemans υποστηρίζει ότι η Ευρώπη πρέπει να παρουσιαστεί ενωμένη όχι μόνο στην ασφάλεια, στους δασμούς και στο εμπόριο, αλλά και με την οικονομική έννοια. Υποστήριξε τη δημιουργία ενός ενιαίου κέντρου λήψης αποφάσεων για τον χειρισμό αυτών των ζητημάτων και τόνισε ότι η συνεργασία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών είναι νομική τους υποχρέωση. Ο Tindemans θεώρησε ότι αυτός ο ρόλος θα ήταν σε μεγάλο βαθμό αρμοδιότητα εντός ενός ενισχυμένου Συμβουλίου. Υποστήριξε ότι το συμφέρον της κοινής δράσης των κρατών- μελών πρέπει να τοποθετείται πάνω από τα συμφέροντα κάθε χώρας και τόνισε την ανάγκη τοποθέτησης ενός αντιπροσώπου υπεύθυνου για την εκπροσώπηση των συλλογικών αποφάσεων της Ευρώπης. Επιπλέον, ο Tindemans έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των σχέσεων Ευρώπης- Ηνωμένων Πολιτειών, προτείνοντας την ανάθεση ενός αντιπροσώπου για την εκπροσώπηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τέλος, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, υποστήριξε την τελική δημιουργία μιας κοινής αμυντικής πολιτικής (Bulletin of the European Communities, 1/76).

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), επέφερε τροποποιήσεις στις Συνθήκες για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και καθιέρωσε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία. Υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1986 και άρχισε να ισχύει την 1^η Ιουλίου του 1987. Στις βασικές της διατάξεις περιέχονται η δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και η θέσπιση νέων

αρμοδιοτήτων, μεταξύ άλλων και αναφορικά με τη συνεργασία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 30 της Συνθήκης προβλέπει ότι «... τα συμβαλλόμενα μέρη, μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προσπαθούν να διατυπώνουν και να εφαρμόζουν από κοινού μια ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική...». Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αλληλοενημέρωσης και αλληλοδιαβούλευσης των κρατών μελών, πάνω σε θέματα εξωτερικής πολιτικής που παρουσιάζουν γενικό ενδιαφέρον, με σκοπό να εξασφαλίζεται ο συντονισμός τους, η σύγκλιση των θέσεών τους και η ανάληψη κοινών δράσεων. Κάθε μέρος, σε κάθε περίπτωση που υιοθετεί συγκεκριμένη θέση και αναλαμβάνει εθνική δράση, λαμβάνει πλήρως υπόψη τις θέσεις των λοιπών εταίρων του και συνεκτιμά δεόντως το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η υιοθέτηση και η εφαρμογή κοινών ευρωπαϊκών θέσεων. Επίσης, τονίστηκε ότι οι εξωτερικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και οι πολιτικές που θα συμφωνούνται στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, πρέπει να έχουν συνοχή μεταξύ τους (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1987).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣυνθΕΕ.), η οποία ολοκληρώθηκε κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Μάαστριχτ στις 9-10 Δεκεμβρίου 1991 και υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992, δηλώνει ως έναν από τους πέντε στόχους της Ένωσης «να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα». Η Συνθήκη ζητά από τη Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ένωσης «... να εκπονεί και να εφαρμόζει τις αποφάσεις και τις δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στον τομέα της άμυνας...» (Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 1992).

Σε δύο «Δηλώσεις» που επισυνάπτονται στη Συνθήκη, τα εννέα τρέχοντα μέλη της ΔΕΕ δηλώνουν ότι στοχεύουν «να αναπτύξουν τη ΔΕΕ ως αμυντική συνιστώσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως μέσο ενίσχυσης του ευρωπαϊκού πυλώνα της Ατλαντικής Συμμαχίας», καλούν τα υπόλοιπα μέλη της νέας Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα, Δανία, Ιρλανδία) να προσχωρήσουν στη ΔΕΕ και προτείνουν «στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ [Τουρκία, Νορβηγία, Ισλανδία] ... να γίνουν συνδεδεμένα μέλη της ΔΕΕ με τρόπο που θα τους δώσει τη δυνατότητα να συμμετέχουν πλήρως στις δραστηριότητές της» (Menon et. al. 1992).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ με τον τίτλο V (Άρθρα I-I.11), θεσμοθετεί την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), που αποτελεί τον δεύτερο «κίονα» του

ευρωπαϊκού οικοδομήματος, και μαζί με τις διατάξεις που αφορούν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (πρώτος «κίονας») και τη Συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (τρίτος «κίονας»), δίνουν την μορφή «περίστουλου αρχαίου ελληνικού ναού» στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Μαραβέγιας, Τσινιτσιζέλης, 1995). Ο πρώτος «κίονας» αποτελεί την υπερεθνική συνιστώσα της Ένωσης, ενώ οι άλλοι δύο τη διακυβερνητική.

Αυτή η κοινή πολιτική, διαφοροποιείται από τις κοινές πολιτικές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Κοινή Εμπορική Πολιτική, Κοινή Αγροτική Πολιτική). Η ΚΕΠΠΑ δεν αποτελεί κοινοτική πολιτική υπερεθνικού χαρακτήρα, αλλά υπόκειται κυρίως στη διακυβερνητική συνεργασία των κρατών- μελών, και ως εκ τούτου, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΣυνθΕΕ. θέτει τις βάσεις για την ανάπτυξη μιας γνήσιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, που μελλοντικά μπορεί να προσλάβει και κοινοτικά χαρακτηριστικά (Στεφάνου κ.α. 2001).

Σύμφωνα με το άρθρο I. 1 «Η Ένωση και τα κράτη μέλη της καθορίζουν και εφαρμόζουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, η οποία διέπεται από τις διατάξεις του παρόντος τίτλου και καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας». Στόχοι της ΚΕΠΠΑ είναι :

- η διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων και της ανεξαρτησίας της Ένωσης,
- η ενίσχυση της ασφαλείας της Ένωσης και των κρατών μελών της υπό όλες τις μορφές της,
- η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφαλείας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων,
- η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και
- η ανάπτυξη και η εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Τα κράτη μέλη οφείλουν να υποστηρίζουν ενεργά και χωρίς επιφύλαξη την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ένωσης, με πνεύμα αμοιβαίας πίστης και αλληλεγγύης. Πρέπει να απέχουν από κάθε δράση αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης ή ικανή να θίξει την αποτελεσματικότητά της ως δύναμης με συνοχή στις διεθνείς σχέσεις.

Τα μέσα για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι είναι οι κοινές θέσεις και οι κοινές δράσεις των κρατών μελών (άρθρα I.2- I.3). Όσον αφορά τις κοινές θέσεις τα μέλη αλληλοενημερώνονται και συνεννοούνται στο πλαίσιο του Συμβουλίου για κάθε ζήτημα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας που παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, ώστε

να εξασφαλίζεται ότι ασκείται η συνδυασμένη επιρροή τους με τον αποτελεσματικότερο τρόπο μέσω συντονισμένης και συγκλίνουσας δράσης (Nugent, 2012).

Ως κοινή δράση, σύμφωνα με έναν ορισμό που αποδέχτηκαν τα κράτη μέλη νοείται «συγκεκριμένη δραστηριότητα που αναλαμβάνεται από την Ένωση για συγκεκριμένη περιοχή, στη βάση ενός προγράμματος που έχει προκαθορισμένη και περιορισμένη χρονική διάρκεια» (Ιωακειμίδης, 1995).

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο I.5 «Η Προεδρία εκπροσωπεί την Ένωση στα θέματα που υπάγονται στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας... και έχει την ευθύνη της εφαρμογής των κοινών δράσεων, και μ' αυτή της την ιδιότητα, εκφράζει κατ' αρχήν τη θέση της Ένωσης στους διεθνείς οργανισμούς και στις διεθνείς διασκέψεις...».

Το θεσμικό πλαίσιο

Η Συνθήκη, καθιέρωσε τρεις διαφορετικούς πυλώνες πολιτικής, επί των οποίων παρεμβαίνει με διαφορετικό τρόπο η Ένωση (1. οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2. η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας και 3. η Συνεργασία στους τομείς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων). Ωστόσο, δημιουργήθηκε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο που ισχύει και για τους τρεις πυλώνες, με αποτέλεσμα να σταματήσει να ισχύει το παράλληλο θεσμικό πλαίσιο που προβλεπόταν για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία. Αυτό όμως δεν σήμαινε ότι θα καθιερωνόταν και για τους τρεις πυλώνες ενιαία διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η κοινοτική διαδικασία λήψης αποφάσεων, που ισχύει για τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που έχουν υπερεθνικό χαρακτήρα και έχουν τη συναίνεση των κρατών γι' αυτό, δεν ισχύει για την ΚΕΠΠΑ που στηρίζεται αμιγώς στη διακυβερνητική συνεργασία.

Κεντρική θέση στη διαμόρφωση της ΚΕΠΠΑ έχει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που απαρτίζεται από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων, και σύμφωνα με την Συνθήκη έχει την αρμοδιότητα και την ευθύνη να καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας. Το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών επίσης, έχει τη σφαιρική αρμοδιότητα για τη λήψη των αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την ΚΕΠΠΑ, καθώς όπως προβλέπεται «λαμβάνει τις απαραίτητες αποφάσεις για τον καθορισμό και την εφαρμογή της, βάσει των γενικών προσανατολισμών που αποφασίζονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Επιπλέον, μεριμνά για την ενότητα, τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της δράσης της Ένωσης και η λήψη των αποφάσεων γίνεται με ομοφωνία».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το υπερεθνικό όργανο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που υπερασπίζεται το ευρωπαϊκό συμφέρον, έχει το αποκλειστικό δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας και αποτελεί τη «σκιάδη κυβέρνηση» της Κοινότητας, έχει πολύ εξασθενημένο

ρόλο στην άσκηση της ΚΕΠΠΑ. Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, είναι σαφώς πιο ενισχυμένος συγκριτικά με το καθεστώς που υπήρχε με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία, δεν παύει όμως να είναι κυρίως γνωμοδοτικός και συμβουλευτικός.

Όπως γίνεται αντιληπτό, παρά τις μεγαλοστομίες που διατυπώθηκαν και την για πρώτη φορά αναφορά για μια κοινή άμυνα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν προέβλεπε και πολλά ουσιώδη νέα στοιχεία. Είναι χαρακτηριστικό ότι μετά από 40 χρόνια υποτυπώδους λειτουργίας και χωρίς πολλά ουσιαστικά επιτεύγματα, η Συνθήκη ανέθεσε στην ΔΕΕ να γίνει το κατεξοχήν όργανο για την άσκηση της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής και ο σύνδεσμος της Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ.

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) αποτελεί πλήρες τμήμα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της Ένωσης και η λειτουργία της καθορίζεται από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο άρθρο I.4 της ΣυνθΕΕ, περιέχονται οι ρυθμίσεις για την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας όπου αναφέρεται ότι «Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας περιλαμβάνει το σύνολο των θεμάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα. Η Ένωση ζητάει από τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να εκπονεί και να εφαρμόζει τις αποφάσεις και τις δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στον τομέα της άμυνας...». Επιπλέον, τονίζεται ότι δεν θίγονται οι σχέσεις με το ΝΑΤΟ όταν προβλέπεται ότι «Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εμποδίζουν την ανάπτυξη στενότερης συνεργασίας μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών μελών, σε διμερές επίπεδο στα πλαίσια της ΔΕΕ ή της Ατλαντικής Συμμαχίας, στο βαθμό που αυτή η συνεργασία δεν αντιβαίνει στη συνεργασία που προβλέπεται στον παρόντα τίτλο ούτε την εμποδίζει».

Οι ρυθμίσεις για την άμυνα και ασφάλεια που τελικά περιέχονται στη ΣυνθΕΕ, είναι γεγονός, ότι συγκριτικά με τις αρχικές εκτιμήσεις των διαπραγματεύσεων, ξεπέρασαν τις προσδοκίες. Εξαιτίας της επιμονής της Γαλλίας και της Γερμανίας και σε συνάρτηση με τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις (κατάρρευση Σοβιετικής Ένωσης, πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία, πόλεμος στον περσικό κόλπο, επανένωση της Γερμανίας κ.α.), υπήρχε ένα τελικό αποτέλεσμα που συνιστά τις πρώτες θεσμικές βάσεις για τη σταδιακή οικοδόμηση ενός αυτόνομου ευρωπαϊκού αμυντικού συστήματος (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 1992).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, μπορεί να δημιουργήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να έθεσε τις βάσεις για την Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση, ωστόσο δεν δημιούργησε μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και μια Κοινή Άμυνα που θα επέτρεπε στην Ένωση να παρεμβαίνει

δραστικά σε πολεμικές κρίσεις της γειτονιάς της και να τις αντιμετωπίζει με μια ενιαία φωνή. Οι όποιες διακηρύξεις ήταν λεκτικές και τα εθνικά συμφέροντα των κρατών- μελών εξακολουθούσαν να υπερισχύουν έναντι της οποιασδήποτε συνεννόησης. Χαρακτηριστικός είναι ο ρόλος της Γερμανίας κατά τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και η εξωτερική ανεπάρκεια της Ένωσης επιβεβαιώθηκε άμεσα με τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία και τον νατοϊκό βομβαρδισμό της Σερβίας για τα γεγονότα στο Κόσοβο το 1999.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Τον Μάρτιο του 1996 ξεκίνησε στο Τορίνο (Ιταλία) Διακυβερνητική Διάσκεψη με σκοπό την αναθεώρηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μετέπειτα Συνθήκη του Άμστερνταμ, που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς Πράξεις, υπογράφηκε στο Άμστερνταμ στις 2 Οκτωβρίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999.

Στο προοίμιο της Συνθήκης τονίζεται η αποφασιστικότητα των αρχηγών των κρατών- μελών της Ένωσης «να εφαρμόσουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, που συμπεριλαμβάνει την προοδευτική διαμόρφωση μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε κοινή άμυνα... ενισχύοντας έτσι την ευρωπαϊκή ταυτότητα και ανεξαρτησία για την προαγωγή της ειρήνης, της ασφάλειας και της προόδου στην Ευρώπη και ανά την υφήλιο».

Ενώ σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ «η Ένωση και τα κράτη μέλη της καθορίζουν και εφαρμόζουν μια ΚΕΠΠΑ», σύμφωνα με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ η αρμοδιότητα αυτή ανήκει αποκλειστικά στην Ένωση: «η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας η οποία καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας». Συνεπώς, υφίσταται μια ΚΕΠΠΑ της ίδιας της Ε.Ε. και για πρώτη φορά στους στόχους της πολιτικής αυτής αναφέρονται ρητά τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης. Πρόκειται για μια επιτυχία της ελληνικής πλευράς, αμέσως μετά την κρίση των Ιμίων του 1996, με σκοπό τη διαφύλαξη των ελληνικών συνόρων, που ταυτόχρονα αποτελούν και μέρος των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης.

Τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η ΚΕΠΠΑ, εκτός από τις κοινές θέσεις και τις κοινές δράσεις, ενισχύθηκαν με τη δημιουργία ενός νέου μέσου την κοινή στρατηγική. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το όργανο το οποίο καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της ΚΕΠΠΑ, καθορίζει με συναίνεση, τις κοινές στρατηγικές στους τομείς στους οποίους τα κράτη μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα. Οι κοινές στρατηγικές διευκρινίζουν τους στόχους, τη διάρκειά τους και τα μέσα τα οποία παρέχουν η Ένωση και τα κράτη μέλη.

Είναι γεγονός ότι ο λειτουργικός χαρακτήρας της ΚΕΠΠΑ ενισχύθηκε, καθώς αυτή θα διαθέτει συνεκτικότερα μέσα και αποτελεσματικότερη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Γίνεται αποδεκτή η δυνατότητα λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, αφού παρέχεται η διπλή διασφάλιση της εποικοδομητικής αποχής και της δυνατότητας παραπομπής του θέματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος προβάλλει, για όλως ιδιαίτερους λόγους, δικαίωμα αρνησικυρίας. Από την άλλη πλευρά, καθορίζονται καλύτερα τα καθήκοντα αντιπροσώπευσης και εκτέλεσης που ανατίθενται στην Επιτροπή.

Επιπλέον, όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας, επιβεβαιώνεται ο ρόλος της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ένωσης, παρέχοντάς της πρόσβαση σε επιχειρησιακή ικανότητα, ιδίως. Η ΔΕΕ υποστηρίζει την Ένωση στη διαμόρφωση των αμυντικών πλευρών της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και αντιστοίχως η Ένωση ενισχύει στενότερες θεσμικές σχέσεις με τη ΔΕΕ, με στόχο τη δυνατότητα ενσωμάτωσης της ΔΕΕ στην Ένωση, εφόσον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το αποφασίσει.

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ δημιούργησε τη θέση του Ύπατου Εκπροσώπου για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, ο οποίος κατέχει ταυτόχρονα και τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου. Ο Ύπατος Εκπρόσωπος, επικουρεί το Συμβούλιο σε θέματα που υπάγονται στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, συμβάλλοντας ιδίως στη διατύπωση, την προπαρασκευή και την εφαρμογή αποφάσεων πολιτικής, και, όπου απαιτείται, ενεργώντας εξ ονόματος του Συμβουλίου κατ' αίτηση της Προεδρίας, διεξάγοντας πολιτικό διάλογο με τρίτους. Τον Δεκέμβριο του 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεσμοθέτησε το αξίωμα και πρώτος κάτοχος της θέσης ήταν ο Javier Solana, Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η θέση αυτή δημιουργήθηκε, μολονότι οι αρμοδιότητες σε θέματα εξωτερικών πολιτικών επιμερίζονταν με τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο αρμόδιο για τις εξωτερικές σχέσεις.

Με τις ρυθμίσεις αυτές γίνεται σαφές γιατί η Ε.Ε. δεν μπορεί να αποκτήσει ούτε καν μια ενιαία φωνή στις διεθνείς εξελίξεις. Ο Ύπατος Εκπρόσωπος, ο Ευρωπαίος Επίτροπος αρμόδιος για τις εξωτερικές σχέσεις, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η χώρα που ασκούσε την εξάμηνη εκ περιτροπής προεδρία της Ένωσης, θα μπορούσαν να μιλούν εξ' ονόματος της Ένωσης για διεθνή θέματα.

Αποστολές του Petersberg

Μετά την ψήφιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ και της Συνθήκης του Άμστερνταμ, έγιναν οι πρώτες προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ψήφισης μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, που θα μπορούσε να μετεξελιχθεί σε μία κοινή άμυνα. Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, για πρώτη φορά έγινε αναφορά σε «καθήκοντα Petersberg», με τα οποία η Ένωση αναλάμβανε αποστολές με χαρακτηριστικά ασφάλειας και άμυνας. Τα καθήκοντα αυτά περιλαμβάνουν τις ανθρωπιστικές αποστολές και τις αποστολές διάσωσης, τις αποστολές της διατήρησης της ειρήνης, της επέμβασης μαχίμων δυνάμεων στη διαχείριση των κρίσεων, καθώς και την αποκατάσταση της ειρήνης. Πρόκειται για αποστολές που για πρώτη φορά είχαν αποφασισθεί στις 19 Ιουνίου 1992, όταν συγκλήθηκε στο Πέτεσμπεργκ της Βόννης, το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών της Δ.Ε.Ε. και αποφασίσθηκε η ενίσχυση του επιχειρησιακού ρόλου της μέσω αποστολών, οι οποίες έκτοτε έλαβαν το όνομα Petesberg (Κιντής, Ντόκος, 2006). Οι χώρες μέλη της ΔΕΕ, θα μπορούσαν να διαθέτουν μέρος των συμβατικών τους δυνάμεων σε:

- ανθρωπιστικές αποστολές ή αποστολές για την απομάκρυνση υπηκόων των κρατών μελών
- αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και ειρηνευτικές αποστολές
- αποστολές μάχιμων μονάδων για τη διαχείριση κρίσεων, όπως επιχειρήσεις για την αποκατάσταση της ειρήνης
- κοινές δράσεις αφοπλισμού
- αποστολές για την παροχή συμβουλών και συνδρομής σε στρατιωτικά θέματα
- επιχειρήσεις σταθεροποίησης στο τέλος μίας σύγκρουσης (EUR-Lex, Πρόσβαση στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Όλες οι παραπάνω προσπάθειες, αν και δημιούργησαν ένα σημαντικό θεσμικό και πολιτικό κεκτημένο, δεν οδήγησαν σε πρακτικά και λειτουργικά αποτελέσματα, με δεδομένο ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, εμπόδιζε οποιαδήποτε εξέλιξη προς την κατεύθυνση περαιτέρω ενοποίησης με βασικό επιχειρήμα ότι «κάτι τέτοιο θα υπονόμει το NATO και τις σχέσεις με

τις ΗΠΑ» (Ιωακειμίδης, 2000). Είναι χαρακτηριστικό ότι εναντιώνονταν συστηματικά για μια περίοδο σχεδόν 50 ετών (1947/48-1997/98) σε οποιαδήποτε απόπειρα ενασχόλησης της ΕΚ/ΕΕ με ζητήματα άμυνας.

Ωστόσο, η πρωτοβουλία για στενότερη αμυντική συνεργασία, ανήκει στον Βρετανό πρωθυπουργό Τόνι Μπλερ, ο οποίος κατέθεσε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Πέρτσας (1998) ένα υπόμνημα στους ομολόγους του, αναφερόμενο στην ανάγκη σχημάτων αμυντικής συνεργασίας αποτελεσματικότερου χαρακτήρα (Χριστοδουλίδης, 2001).

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στις 3 και 4 Δεκεμβρίου 1998, ο Βρετανός Πρωθυπουργός και ο Γάλλος Πρόεδρος Ζακ Σιράκ να συναντηθούν στο Σαιν Μαλό, μια μικρή πόλη στην γαλλική πλευρά της Μάγχης.

Η γαλλοβρετανική διάσκεψη κορυφής του Saint-Malo

Στο Saint-Malo, Γαλλία και Βρετανία συμφώνησαν να προωθήσουν την δημιουργία μια κοινής αμυντικής πολιτικής στην Ε.Ε. Με δεδομένο ότι πρόκειται για τις δύο μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις της Ε.Ε., μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας και πυρηνικών δυνάμεων και λαμβάνοντας υπόψη τη στρατηγική στροφή της Μεγάλης Βρετανίας, που μέχρι τότε σαμποτάριζε οποιαδήποτε ανάλογη προσπάθεια, τα συμπεράσματα αυτή της διακήρυξης ήταν ενθαρρυντικά.

Στην κοινή διακήρυξη οι δυο ηγέτες δήλωσαν ότι η «Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να είναι σε θέση να παίξει πλήρως τον ρόλο της στην διεθνή σκηνή και ότι πρέπει να εφαρμόσει πλήρως τις σχετικές διατάξεις της Συνθήκης του Άμστερνταμ για την ΚΕΠΠΑ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για την κοινή αμυντική πολιτική. Για τον σκοπό αυτό η Ένωση πρέπει να έχει την ικανότητα για αυτόνομη δράση, υποστηριζόμενη από αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, τα μέσα να αποφασίσει την χρήση τους και την ετοιμότητα να το κάνει προκειμένου να ανταποκριθεί σε διεθνείς κρίσεις. Για να επιτευχθούν τα παραπάνω χρειαζόταν να δοθούν στην Ένωση οι κατάλληλες δομές και η ικανότητα για ανάλυση των καταστάσεων, πηγές πληροφόρησης και η ικανότητα για τον σχετικό στρατηγικό σχεδιασμό καθώς και πρόσβαση στα κατάλληλα στρατιωτικά μέσα». Παρόλα αυτά, αναγνωριζόταν ότι οι πρωτοβουλίες αυτές πρέπει να είναι συμβατές με το ΝΑΤΟ, καθώς και η πρωτοκαθεδρία της Ατλαντικής Συμμαχίας όσον αφορά την άμυνα των μελών της, ενώ γινόταν αναφορά και στην ΔΕΕ και την εξέλιξη των σχέσεών της με την Ε.Ε. Τέλος, η διακήρυξη έκλεινε δηλώνοντας την αποφασιστικότητα Γαλλίας και Βρετανίας να επιτύχουν τους προαναφερθέντες στόχους (Rutten, 2001).

Μετά τη Διακήρυξη του Saint-Malo, η Ε.Ε. έγινε ουσιαστικά διακριτός δρώντας ασφάλειας και άμυνας. Επιπλέον, τον Ιούνιο του 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, οι ηγέτες

των κρατών- μελών συμφώνησαν πως η «Ένωση πρέπει να έχει τη δυνατότητα αυτόνομης δράσης με την υποστήριξη αξιόπιστων στρατιωτικών δυνάμεων, τα μέσα για να αποφασίσει να τις χρησιμοποιήσει και την ετοιμότητα για να το κάνει, ώστε να μπορεί να απαντήσει σε διεθνείς κρίσεις χωρίς να στηρίζεται σε δράσεις του ΝΑΤΟ» (Συμπεράσματα της Προεδρίας).

Η παραπάνω προσέγγιση Βρετανίας και Γαλλίας στο Saint-Malo, δεν θα συνέβαινε, αν δεν παρεμβάλλονταν η κρίση του Κοσσυφοπεδίου και ο πόλεμος που ακολούθησε, γεγονός που ανέδειξε με τον πιο γλαφυρό τρόπο τις εγγενείς αδυναμίες και την εξάρτηση της Ε.Ε. από τη θέληση, πολιτική και στρατιωτική, των ΗΠΑ.

Η Συνθήκη της Νίκαιας

Η Συνθήκη της Νίκαιας, που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς Πράξεις, υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2001 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 2003. Σκοπός της ήταν η μεταρρύθμιση της θεσμικής δομής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις προκλήσεις της νέας διεύρυνσης. Η νέα Συνθήκη θέσπισε περαιτέρω αλλαγές για τη βελτιστοποίηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, ενισχύοντας την αρχή της ειδικής πλειοψηφίας σε βάρος της ομοφωνίας. Επιπλέον, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ανέθεσε στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ), να παρακολουθεί τη διεθνή κατάσταση στον τομέα αυτό και να συμβάλλει στον καθορισμό των πολιτικών, διατυπώνοντας γνώμες απευθυνόμενες στο Συμβούλιο, είτε μετά από αίτηση του Συμβουλίου είτε με δική της πρωτοβουλία. Επιπροσθέτως, της ανατέθηκε η αρμοδιότητα να ασκεί τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων (Συνθήκη της Νίκαιας, 2001).

Σημαντική καινοτομία ήταν και η εφαρμογή της ενισχυμένης συνεργασίας σε κοινές δράσεις ή κοινές θέσεις, που σκοπό έχουν να διαφυλάξουν τις αξίες και να υπηρετήσουν τα συμφέροντα της Ένωσης. Ωστόσο, ρητά αναφέρεται ότι η ενισχυμένη συνεργασία δεν μπορεί να αφορά θέματα που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στον τομέα της άμυνας (Ιωακειμίδης 2001).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Στις 13 Δεκεμβρίου 2007, τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, υπογράφουν τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τροποποιεί τις προηγούμενες Συνθήκες. Αυτή αποτελείται από δύο ξεχωριστές συνθήκες, την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και την Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), οι οποίες έχουν την ίδια νομική ισχύ (Άρθρο 1 ΣΕΕ, Άρθρο 1, παρ. 2 ΣΛΕΕ). Με τη θέση της σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009, η Ε.Ε υποχρεώθηκε να

γίνει πιο δημοκρατική και διαφανής, πιο αποτελεσματική και πιο δίκαιη (λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα, τις αξίες, την ελευθερία, την αλληλεγγύη και την ασφάλεια) και να εδραιωθεί ως αξιόπιστος παίκτης στην παγκόσμια σκηνή. Η Ένωση απέκτησε νομική προσωπικότητα, η εξωτερική της υπηρεσία θεσμική υπόσταση, ενώ επιπλέον καταργήθηκε η δομή των πυλώνων της.

Αναφορικά με τις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, η Συνθήκη προβλέπει ότι η Ένωση προβάλλει και προωθεί τις αξίες της και τα συμφέροντά της και συμβάλλει στην προστασία των πολιτών της. Συμβάλλει στην ειρήνη, την ασφάλεια, την αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη, την αλληλεγγύη και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των λαών, το ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο, την εξάλειψη της φτώχειας και την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ιδίως των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Η αρμοδιότητα της Ένωσης στο πεδίο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του προοδευτικού καθορισμού κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κοινή άμυνα. Η ΚΕΠΠΑ διέπεται από ειδικούς κανόνες και διαδικασίες. Χαράσσεται και υλοποιείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο, τα οποία αποφασίζουν με ομοφωνία, πλην των περιπτώσεων στις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως. Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων αποκλείεται. Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας υλοποιείται από τον Υπάτο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας και από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις Συνθήκες. Ο ειδικός ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής σ' αυτόν τον τομέα ορίζεται από τις Συνθήκες ενώ το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δικαιοδοσία όσον αφορά τις εν λόγω διατάξεις.

Όσον αφορά την Κοινή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας, αυτή αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ΚΕΠΠΑ. Εξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της επικράτειάς της προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφαλείας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η εκτέλεση των καθηκόντων αυτών βασίζεται στα μέσα που παρέχουν τα κράτη μέλη τα οποία θέτουν στη διάθεση της Ένωσης, για την εφαρμογή της κοινής πολιτικής ασφαλείας και άμυνας, στρατιωτικές και μη στρατιωτικές δυνατότητες, προκειμένου να συμβάλουν στους στόχους που καθόρισε το Συμβούλιο. Τα κράτη μέλη που συγκροτούν μεταξύ τους πολυεθνικές δυνάμεις μπορούν

επίσης να θέτουν τις δυνάμεις αυτές στη διάθεση της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Προς διευκόλυνση των κρατών συστήνεται ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας.

Οι θεσμικές και πολιτικές καινοτομίες, που εισάγει η νέα συνθήκη στην άσκηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας είναι οι εξής:

Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Από το 1975 έως το 2009, ο επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ήταν μια ανεπίσημη θέση (συχνά αναφερόμενη ως ο Προεδρεύων του Συμβουλίου), την οποία κατείχε ο αρχηγός κράτους ή η κυβέρνηση του κράτους μέλους που κατείχε την εξαμηνιαία εκ περιτροπής Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007, το άρθρο 9 Β της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ορίζει ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διορίζει έναν Πρόεδρο πλήρους απασχόλησης για θητεία δύομισι ετών, με δυνατότητα ανανέωσης μία φορά. Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, εκτός των άλλων αρμοδιοτήτων του εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ε.Ε. στο επίπεδο των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων: α) σε ότι αφορά θέματα που άπτονται της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας της ΕΕ (ΚΕΠΠΑ), από κοινού με τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας και β) στις διεθνείς συνόδους κορυφής, από κοινού με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Νέος Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας (Ύπατος Εκπρόσωπος) είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό και την εκτέλεση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ, καθώς και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Προεδρεύει στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων και παράλληλα είναι Αντιπρόεδρος της πολιτικής ασφαλείας της Επιτροπής, με στόχο να βοηθήσει τον συντονισμό, να προσωποποιήσει την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια, να αυξήσει τον αντίκτυπο, τη συνοχή και προβολή της εξωτερικής δράσης της ΕΕ.

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος συνεισφέρει στην ανάπτυξη της ΚΕΠΠΑ υποβάλλοντας προτάσεις στο Συμβούλιο της ΕΕ και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στη συνέχεια, μεριμνά για την εφαρμογή των αποφάσεων που εγκρίνονται. Ως Αντιπρόεδρος της Επιτροπής, διασφαλίζει τη συνέπεια και την αποτελεσματικότητα της συνολικής εξωτερικής δράσης της ΕΕ στους τομείς της αναπτυξιακής βοήθειας, του εμπορίου, της ανθρωπιστικής βοήθειας και της αντιμετώπισης κρίσεων και προεδρεύει των συναντήσεων των υπουργών εξωτερικών στο πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ. Επίσης, εκπροσωπεί την ΕΕ σε θέματα που σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ

και διευθύνει τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας και το Ινστιτούτο Μελετών της ΕΕ για Θέματα Ασφάλειας. Στις αρμοδιότητές του είναι η τακτική διαβούλευση και να λαμβάνει υπόψη τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τις κύριες πτυχές και τις βασικές επιλογές της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ.

Στην εκτέλεση των καθηκόντων του επικουρείται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ). Η ΕΥΕΔ θεσπίστηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και βασίζεται στο άρθρο 27 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αποτελείται από υπαλλήλους της γενικής γραμματείας του Συμβουλίου και της Επιτροπής, καθώς και από προσωπικό αποσπασμένο από τις διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), είναι ένας φορέας που συστάθηκε με τη συνθήκη της Λισαβόνας για να εφαρμόζει την εξωτερική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εφαρμόζεται από τις 26 Ιουλίου 2010.

Πρόκειται για την διπλωματική υπηρεσία της ΕΕ, που στοχεύει στη συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, ώστε να ενισχυθεί η θέση της Ευρώπης στην παγκόσμια σκηνή. Υπάγεται στον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και υποστηρίζει τον Ύπατο Εκπρόσωπο στην επιτέλεση των καθηκόντων του, όσον αφορά:

- την άσκηση και τη χάραξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)
- την προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων και
- την αντιπροεδρία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων.

Η ΕΥΕΔ υποστηρίζει επίσης το γενικό γραμματέα του Συμβουλίου, την Επιτροπή και τις διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών της ΕΕ, προκειμένου να εξασφαλίζει τη συνοχή μεταξύ των διαφόρων τομέων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης και στηρίζει την Επιτροπή κατά τη χάραξη και την εφαρμογή προγραμμάτων και χρηματοπιστωτικών μέσων της εξωτερικής δράσης της ΕΕ (Απόφαση του Συμβουλίου, 2010).

Η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, θεσπίστηκε η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) που έχει στόχο την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας στην ΕΕ (άρθρο 42 παράγραφος 6 και άρθρο 46 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης-ΣΛΕΕ). Για τον σκοπό αυτό, οι ενδιαφερόμενες χώρες θα πρέπει:

- να προβούν σε εντατική ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων, μέσω της ανάπτυξης εθνικών συνεισφορών και της συμμετοχής τους σε πολυεθνικές δυνάμεις, στα κύρια ευρωπαϊκά προγράμματα εξοπλισμού και στις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας στον τομέα της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων, της έρευνας, των προμηθειών και των εξοπλισμών
- να έχουν τη δυνατότητα να παράσχουν, το αργότερο το 2010, μάχιμες μονάδες καθώς και την εφοδιαστική υποστήριξη για τις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 43 της ΣΛΕΕ, εντός προθεσμίας 5 έως 30 ημερών σε περίπτωση ανάγκης, για περίοδο 30 έως 120 ημερών.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ)

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, καθιερώθηκε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, που δημιουργήθηκε το 2004 και στηρίζει τα ευρωπαϊκά αμυντικά έργα συνεργασίας και παρέχει ένα σημείο συζήτησης για τα ευρωπαϊκά υπουργεία Άμυνας. Πιο συγκεκριμένα ο οργανισμός σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ. 3 της Συνθήκης, αποτελεί κόμβο ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας και έχει ως αποστολή:

- την εναρμόνιση των απαιτήσεων για την ανάπτυξη επιχειρησιακών ικανοτήτων
- την έρευνα και καινοτομία για την ανάπτυξη τεχνολογικών μοντέλων
- την κατάρτιση και ασκήσεις στον τομέα της συντήρησης με στόχο τη στήριξη επιχειρήσεων στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφαλείας και άμυνας.

Ο ΕΟΑ εργάζεται επίσης για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και ενεργεί ως διαμεσολαβητής και φορέας μεταξύ των στρατιωτικών φορέων των κρατών μελών και των πολιτικών της ΕΕ οι οποίες επηρεάζουν τον τομέα της άμυνας. Επιπλέον, τον Μάιο του 2017 τα κράτη μέλη συμφώνησαν να διευρύνουν την αποστολή του οργανισμού, καθιστώντας τον, μεταξύ άλλων, κεντρικό φορέα για τις σχετικές με την άμυνα δραστηριότητες που χρηματοδοτεί η ΕΕ.

Παρά την όποια θετική συνεισφορά της Συνθήκης της Λισαβόνας στην διαμόρφωση της κοινής εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης, αξίζει να αναφερθεί ότι στη Συνθήκη ενσωματώθηκαν δύο ξεχωριστές δηλώσεις αναφορικά με την ΚΕΠΠΑ. Οι δηλώσεις αυτές αναφέρουν ότι οι διατάξεις που αφορούν την ΚΕΠΠΑ δεν θα επηρεάζουν την υφιστάμενη νομική βάση, τις ευθύνες και αρμοδιότητες κάθε κράτους μέλους, όσον αφορά τη χάραξη και τη άσκηση της εξωτερικής πολιτικής του, την εθνική διπλωματική υπηρεσία του, τις σχέσεις του με τρίτες χώρες και τη συμμετοχή του σε διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής ενός κράτους μέλους ως μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Επίσης, διευκρινίζεται ότι δεν παρέχουν στην Επιτροπή νέες εξουσίες για τη δρομολόγηση αποφάσεων, ούτε ενισχύουν τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τέλος, οι διατάξεις που διέπουν την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, δεν θίγουν τον ειδικό χαρακτήρα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας των κρατών μελών (Συνθήκη της Λισαβόνας, 2007). Από το περιεχόμενο αυτών των δηλώσεων, είναι εμφανής η πρόθεση των κρατών- μελών να παραμείνει ως έχει ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ΚΕΠΠΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΙΣΑΒΟΝΑ ΤΙ;

Μια σύντομη κριτική

Η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βασίζεται στη λήψη αποφάσεων με ομοφωνία, κάτι που σημαίνει ότι όλα τα κράτη μέλη θεωρητικά είναι ισότιμα. Για παράδειγμα χώρες όπως η Κύπρος και η Μάλτα, έχουν θεωρητικά την ίδια ικανότητα να προωθούν και να αποκλείουν αποφάσεις πολιτικής με τη Γερμανία και τη Γαλλία. Ωστόσο, χωρίς ισχυρούς κοινούς θεσμούς, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ καθοδηγείται από τα κράτη μέλη και στην πραγματικότητα, ορισμένα κράτη μέλη είναι «πιο ισότιμα από άλλα».

Είναι γεγονός ότι η οικονομική, πολιτική, στρατιωτική και διπλωματική ικανότητα ενός κράτους μέλους, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της επιρροής του στα διάφορα όργανα της ΕΕ. Με άλλα λόγια, ισχύει και στην Ε.Ε. ότι ισχύει και στο διεθνές σύστημα εν γένει: η ισχύς των κρατών είναι αυτή που το ρυθμίζει.

Η διαδικασία χάραξης εξωτερικής πολιτικής στην ΕΕ βασίζεται σε μια άγραφη συμφωνία μεταξύ των μεγαλύτερων χωρών και των υπόλοιπων. Οι μεγαλύτερες χώρες, είναι αυτές που διαδραματίζουν έναν άτυπο ηγετικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης. Αυτό συμβαίνει γιατί όπως είναι φυσικό, οι μεγάλες χώρες είναι αυτές που έχουν μια

έντονη δραστηριότητα στο διεθνές σύστημα και σε πολλά διεθνή γεγονότα, και έχοντας συμφέρον να παρέμβουν, έχουν την ικανότητα να αξιολογήσουν την κατάσταση και να προτείνουν μια πολιτική γραμμή. Είναι επίσης γενικά αποδεκτό, ότι με την αυξανόμενη ταχύτητα και την πολυπλοκότητα των εξελίξεων της εξωτερικής πολιτικής και το μεγαλύτερο εύρος ζητημάτων που αντιμετωπίζει η ΕΕ σήμερα, οι συζητήσεις μεταξύ των 27 κρατών μελών της ένωσης, συχνά δεν αποτελούν πρακτικό τρόπο για την ανάπτυξη πολιτικής.

Η έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας επηρέασε την ισορροπία μεταξύ της ηγεσίας των μεγαλύτερων χωρών και της ανάγκης των μικρών να συμμετέχουν. Κατά κάποιους αναλυτές, ενισχύει τον ηγετικό ρόλο του μεγάλου ενώ σύμφωνα με άλλους ενδέχεται με τον καιρό να τον μειώσει. Πριν από τη Λισαβόνα, μόνο η εκ περιτροπής προεδρία είχε την δυνατότητα να ηγηθεί της διαδικασίας χάραξης πολιτικής και να παρεμβαίνει σε διεθνή θέματα αν και συνήθως χρησίμευε ως σύνδεσμος, μεταξύ των μεγάλων χωρών και των επιδιωξέων τους και των υπόλοιπων. Μετά τη Λισαβόνα και τη δημιουργία της θέσης του προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ύπατου Εκπροσώπου, θεωρητικά αντισταθμίζεται αυτή η πρωτοκαθεδρία των «μεγάλων». Στην πραγματικότητα όμως και πάλι οι μεγάλες και ισχυρές χώρες, είναι αυτές που επιβάλλουν τη θέση τους σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι πρόσφατες ευρωπαϊκές κυρώσεις στη Λευκορωσία, παρόλο που η Ελλάδα προσπαθούσε ματαίως την επιβολή αντίστοιχων κυρώσεων και στο καθεστώς Ερντογάν στην Τουρκία για τις συνεχιζόμενες τουρκικές προκλήσεις στο Αιγαίο, στον Έβρο και στην Κύπρο.

Σημαντική καινοτομία της Συνθήκης της Λισαβόνας, ήταν η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), η οποία θα μπορούσε με την πάροδο του χρόνου να εξελιχθεί σε έναν ολοένα και πιο σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση των θέσεων και των πρωτοβουλιών της ΕΕ. Θα μπορούσε μελλοντικά, να αναλάβει ορισμένες από τις δράσεις που σήμερα αναλαμβάνονται ανεπίσημα από τα μεγάλα κράτη μέλη. Για να συμβεί αυτό όμως, η ικανότητα της ΕΥΕΔ θα πρέπει να αναβαθμιστεί σημαντικά, θα πρέπει τα κράτη- μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να τη νοιώσουν ως κτήμα τους, και να αποκτήσει τα κατάλληλα μέσα που θα της επέτρεπαν να καταστεί σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση των διεθνών εξελίξεων (Whitman και Juncos, 2009).

Κατά τη διαπραγμάτευση της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Γερμανία, ήταν οι χώρες που έπαιξαν τον καθοριστικότερο ρόλο στη διαμόρφωση των μεταρρυθμίσεων της εξωτερικής πολιτικής. Ενώ οι περισσότερες από τις διαπραγματεύσεις πραγματοποιήθηκαν κατά το 2002-2003 κατά τη διάρκεια της Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης, με την ενεργό συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κοινοβουλίων, οι βασικές παράμετροι καθορίστηκαν από τα κράτη μέλη και ιδίως από τα

μεγάλα. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία εξασφάλισαν ότι η εξωτερική πολιτική της ΕΕ θα συνεχίσει να βασίζεται στη διακυβερνητική προσέγγιση: ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Δικαστηρίου συνέχισε να είναι αποδυναμωμένος και η αρχή της ομοφωνίας συνέχισε να είναι ο κανόνας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούσαν την εξωτερική πολιτική (Morillas, 2011).

Η πραγματική καινοτομία της Συνθήκης της Λισαβόνας είναι η καθιέρωση μιας ισχυρότερης και πιο εστιασμένης εξωτερικής πολιτικής με σημαντικά αναβαθμισμένα εργαλεία στη διάθεσή της. Ενώ πολλά από τα μικρότερα κράτη θα προτιμούσαν να διατηρήσουν το ρόλο της εκ περιτροπής προεδρίας στην εξωτερική πολιτική, οι μεγαλύτερες χώρες επιθυμούσαν να διασφαλίσουν μεγαλύτερη συνέχεια και υποστήριξαν την αναβάθμιση της θέσης του Υπατου Εκπροσώπου και την δημιουργία της θέσης του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η Γαλλία ήταν η χώρα που πρωτοστάτησε για τη δημιουργία της θέσης ενός μόνιμου προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τον οποίο θεωρούσε ως χρήσιμο αντίβαρο στον Πρόεδρο της Επιτροπής και θα είχε επίσης καθήκοντα εξωτερικής πολιτικής.

Η αλήθεια είναι ότι λόγω των πολύπλοκων δομών και της δυσκίνητης διαδικασίας λήψης αποφάσεων, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ στις Βρυξέλλες, δύσκολα μπορεί να συγκριθεί με το υπουργείο Εξωτερικών ενός κράτους. Ως αποτέλεσμα της Συνθήκης της Λισαβόνας, η ΕΕ απέκτησε ένα διπλωματικό δίκτυο περίπου 140 πρεσβειών, το οποίο είναι συγκρίσιμο με αυτό μιας αρκετά μεγάλης χώρας. Η απόφαση να μετατραπούν τα εξωτερικά γραφεία της Επιτροπής, τα οποία μέχρι τότε είχαν ρόλο μόνο σε θέματα εμπορίου και ανάπτυξης, σε αντιπροσωπείες της ΕΕ που καλύπτουν θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, είναι το πιο σημαντικό στοιχείο των μεταρρυθμίσεων της Λισαβόνας. Οι πρέσβεις της ΕΕ έχουν γίνει σημαντικοί συνομιλητές μεταξύ της ΕΕ και των κυβερνήσεων των κρατών μελών. Οι εκθέσεις τους, παρέχουν πολύτιμη συμβολή στη διαδικασία χάραξης πολιτικής στις Βρυξέλλες και έχουν επίσης αποκτήσει σημαντικές λειτουργίες συντονισμού, καθώς προεδρεύουν στις συνεδριάσεις των διάφορων αποστολών της ΕΕ.

Οι Wessels και Borpp (2008), εκτιμούν ότι οι όποιες αλλαγές φέρνει η νέα Συνθήκη μπορούν να ερμηνευθούν ως ένα βήμα «εκλογικευμένου διακυβερνητισμού» (rationalized intergovernmentalism), όπου κυριαρχούν ο περιορισμένος ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, ο κανόνας της ομοφωνίας στο Συμβούλιο και ο κυρίαρχος ρόλος του εξόχως διακυβερνητικού Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ενώ τα κράτη-μέλη κάνουν επιλεκτική χρήση της ΚΕΠΠΑ, αυστηρά για ίδιον εθνικό όφελος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ Ε.Ε.

Το μέλλον της ΚΕΠΠΑ είναι σίγουρα συνυφασμένο με το ίδιο το μέλλον της Ε.Ε.. Μετά την τελευταία μεγάλη διεύρυνση του 2004 και την ψήφιση της Συνθήκης της Λισαβόνας, για μια δεκαετία σχεδόν, επικρατεί στους κόλπους της Ένωσης μια εσωστρέφεια, προϊόν της μεγάλης οικονομικής κρίσης, αποτέλεσμα της έλλειψης ενός οράματος για τη θεσμική μετεξέλιξή της και συνέπεια της έλλειψης οραματιστών ηγετών.

Η Ε.Ε. με τη μέχρι τώρα εξέλιξή της, φαίνεται ότι είναι το πιο επιτυχημένο παράδειγμα μετεξέλιξης ενός διεθνούς οργανισμού. Από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες της δεκαετίας του '50, σήμερα υπάρχει μία Ένωση 27 μελών, που έχει προχωρήσει αρκετά αναφορικά με την οικονομική ενοποίηση, με αποκορύφωμα το κοινό νόμισμα για τις περισσότερες χώρες και μια Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Υπάρχει πια μια ενιαία εσωτερικής αγορά, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει καταστεί ουσιαστικά συν-νομοθέτης με το Συμβούλιο των Υπουργών, ενώ το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εφαρμόζει στη νομολογία του την υπεροχή των κοινοτικών κανόνων έναντι της εθνικής νομοθεσίας.

Ωστόσο, παρά την εμβάθυνση της ενοποίησης σε συγκεκριμένους τομείς, τα κράτη- μέλη είναι οι «κύριοι» των συνθηκών και είναι αυτά που αποφασίζουν πότε και σε ποιο βαθμό θα μεταβιάσουν μέρος της κυριαρχίας τους στην Ένωση. Η αρμοδιότητα της Ε.Ε. είναι σύμφωνα με τον Μανιτάκη (2003) ««δοτή ως προς τη γέννησή της, κατ' ανάθεση ως προς τη φύση της, ειδική και περιορισμένη ως προς την έκτασή της, δέσμια κατά την άσκησή της και λειτουργικά εξαρτημένη ως προς την ισχύ των αποφάσεών της από τις επικράτειες και τους δικαιοκρατικούς μηχανισμούς των κρατών μελών». Άλλωστε, σύμφωνα με τα άρθρα 3α και 3β της Συνθήκης της Λισαβόνας «κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες ανήκει στα κράτη μέλη... Η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας... Η άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας... Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των στόχων που οι Συνθήκες αυτές ορίζουν. Κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες ανήκει στα κράτη μέλη».

Πριν από 20 περίπου χρόνια, τον Μάιο του 2000, ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Joschka Fischer, με ομιλία του στο πανεπιστήμιο Humboldt του Βερολίνου, άνοιξε τον διάλογο για το μέλλον της Ευρώπης. Ήταν η εποχή όπου οι όροι «Σύνταγμα» και «Ομοσπονδία» έπαψαν να είναι περιθωριακοί ρομαντισμοί και μπήκαν δυναμικά στην ημερήσια συζήτηση, αναφορικά με τη μετεξέλιξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε μια πραγματική πολιτική ένωση.

Κατά τον Fischer, η Ένωση θα έπρεπε να μετεξελιχθεί σε ομοσπονδία όπου:

- θα υπάρξει μια σύμπραξη μεταξύ της Ένωσης και των εθνικών κρατών: η ομοσπονδιακή Ευρώπη δεν πρόκειται να αντικαταστήσει το εθνικό κράτος. Η ολοκλήρωση θα επιτευχθεί με έναν «διαμοιρασμό της εξουσίας» ανάμεσα στην Ευρώπη και το εθνικό κράτος,
- θα έχουμε «κοινοβουλευτικοποίηση» της Ένωσης με την εγκαθίδρυση ενός Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το οποίο θα εκφράζει δύο πραγματικότητες: αυτή της Ευρώπης των εθνικών κρατών και αυτή της Ευρώπης των πολιτών. Το κοινοβούλιο θα συγκροτείται από ένα σώμα αποτελούμενο από εκλεγμένα μέλη των εθνικών κοινοβουλίων κι ένα δεύτερο αποτελούμενο από απευθείας εκλεγμένα μέλη,
- θα σχηματιστεί μια κανονική ευρωπαϊκή κυβέρνηση είτε με την ανάδειξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε κυβέρνηση (που σημαίνει ότι η ευρωπαϊκή κυβέρνηση θα συγκροτείται από τις εθνικές κυβερνήσεις), είτε με την οικοδόμηση νέου σχήματος με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την άμεση εκλογή του Προέδρου της,
- τέλος, η κατανομή των εξουσιών και αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην Ένωση και τα εθνικά κράτη-μέλη θα πρέπει να γίνει με την εκπόνηση μιας Συνταγματικής Συνθήκης. Η Συνθήκη θα περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία (ανθρώπινα, θεμελιώδη δικαιώματα κ.λπ) που θα προσδιορίζουν το δημοκρατικό χαρακτήρα της ομοσπονδίας.

Ως πρώτο βήμα για την ομοσπονδία, ο J. Fischer πρότεινε την αξιοποίηση των ρυθμίσεων της «ενισχυμένης συνεργασίας-ευελιξίας» μέσω της οποίας θα διαμορφωθεί το «κέντρο βάρους» κρατών-μελών που θα μπορέσουν να προχωρήσουν στη σύσταση της ομοσπονδίας (Ιωακειμίδης, 2000).

Τέτοιου είδους προτάσεις, ανάλογες με αυτή του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών, κυριαρχούσαν στις όποιες συζητήσεις για το μέλλον της Ένωσης, καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Χαρακτηριστικότερη ήταν η συγκρότηση της Συντακτικής Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης, υπό τον Valéry Giscard d' Estaing, που συστάθηκε το 2001 και κατέληξε στην εκπόνηση ενός σχεδίου Συνταγματικής Συνθήκης το 2003. Παρά το φιλόδοξο του όλου εγχειρήματος, γρήγορα διαψεύστηκαν οι όποιες προσδοκίες, μετά την καταψήφιση του Σχεδίου Συντάγματος από τη Γαλλία και την Ολλανδία το 2005. Έκτοτε, τα κράτη- μέλη,

όσο και τα όργανα της Ένωσης, αποφεύγουν οποιαδήποτε επίσημη συζήτηση αναφορικά με το μέλλον της.

Προς αναζήτηση της χαμένης κοινοτικής αλληλεγγύης

Σε όλη τη διάρκειά της μέχρι σήμερα, η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, δεν μπορεί παρά να στηριχθεί στην πραγμάτωση της αρχής της Αλληλεγγύης. Στην Διακήρυξη Σουμάν του 1950 αναφερόταν ότι «η Ευρώπη δεν θα δημιουργηθεί δια μιας, ούτε σε ένα συνολικό σχέδιο αλλά θα οικοδομηθεί μέσα από συγκεκριμένα επιτεύγματα που κατ' αρχάς θα δημιουργήσουν μια πραγματική αλληλεγγύη». Η φράση αυτή ενσωματώθηκε στο προοίμιο της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, και υπάρχει ρητή μνεία της έννοιας της Αλληλεγγύης στο προοίμιο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Επιπλέον, η Αλληλεγγύη απέκτησε σταδιακά νομικό περιεχόμενο στο πλαίσιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου εκτός του προοιμίου, η έννοια αυτή απαντάται ρητώς και στο κείμενο των άρθρων των νομικά δεσμευτικών Συνθηκών, ως βασική αποστολή τόσο της νεοσυσταθείσας Ένωσης όσο και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, τα συμβαλλόμενα κράτη επιθυμούν «βαθύτερες σχέσεις αλληλεγγύης μεταξύ των λαών τους, ταυτοχρόνως σεβόμενα την ιστορία, τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους», και η Αλληλεγγύη αναφέρεται ως κοινή αξία και αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε ότι αφορά τις αμοιβαίες σχέσεις των κρατών-μελών, τις σχέσεις τους με τρίτες χώρες αλλά και τις σχέσεις μεταξύ όλων των πολιτών των κρατών-μελών.

Εκτός της Αλληλεγγύης, το Κοινό Συμφέρον είναι ουσιαστικά η έννοια κλειδί που απαιτείται για το επόμενο βήμα εμβάθυνσης της ενοποιητικής διαδικασίας. Σε έναν κόσμο ασταθή που αλλάζει διαρκώς, η Ε.Ε. πρέπει να αποκτήσει Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Κοινή Άμυνα γιατί «Εξωτερική πολιτική δίχως στρατιωτική ισχύ, είναι σαν συναυλία χωρίς μουσικά όργανα» (Φρειδερίκος ο Μέγας, 1712-1786).

Ωστόσο, μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2009, που επηρέασε κυρίως τις χώρες του Νότου, η Ένωση δεν στάθηκε αντάξια των προσδοκιών. Παρά τα όποια οικονομικά προγράμματα στήριξης των οικονομιών των χωρών που επλήγησαν περισσότερο, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία, δημιουργήθηκε ένας οικονομικός εθνικισμός, που δεν συνάδει με τις αρχές της Νομισματικής Ένωσης και της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης. Οι χώρες του Βορρά, με επικεφαλής την Γερμανία, θέλησαν να τιμωρήσουν τις χώρες του Νότου, που φάνηκαν λιγότερο προσαρμοστικές στις αλλαγές που επέφερε το ενιαίο νόμισμα. Με δεδομένο ότι η Ευρώπη δεν διαθέτει έναν εσωτερικό μηχανισμό ανακύκλωσης πλεονασμάτων όπως π.χ. έναν

ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, ώστε να δίνεται η δυνατότητα της μεταφοράς συσσωρευμένων κερδών από τα πλεονάσματα μιας χώρας, όπως της Γερμανίας, σε μια άλλη χώρα που παρουσιάζει ελλείμματα, όπως η Ελλάδα, οι χώρες του Βορρά ουσιαστικά υπονόμευσαν την ίδια την διαδικασία της ενοποίησης, μη συναινώντας για παράδειγμα στην έκδοση ενός ευρωομολόγου και δείχνοντας μια προτεσταντική εμμονή στους αριθμούς της οικονομίας. Το εθνικό οικονομικό συμφέρον, υπερίσχυσε έναντι οποιασδήποτε κοινοτικής πρόβλεψης περί αλληλεγγύης. Οι χώρες του Βορά ωθούσαν την Ελλάδα στην οικειοθελή αποχώρηση από την Ε.Ε., για να υπερασπιστούν τα εθνικά τους συμφέροντα, αδιαφορώντας για τους κλυδωνισμούς που δημιουργούνται στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Κλυδωνισμοί που κορυφώθηκαν μετά την οικειοθελή αποχώρηση όχι της «κακής» Ελλάδας, αλλά της οικονομικής δύναμης που ονομάζεται Ηνωμένο Βασίλειο, στις 31 Ιανουαρίου του 2020, μετά το δημοψήφισμα της 23^{ης} Ιουνίου του 2016, όπου είχε τεθεί το ερώτημα της παραμονής στην Ε.Ε. ή όχι.

Μετά την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, μετά τα δεινά της οικονομικής κρίσης κυρίως στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, μετά τις ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές, μετά τους συνεχιζόμενους πολέμους που ξεσπούν στις παρυφές της (Λιβύη, Συρία) και την Ένωση να δείχνει εξαιρετική αδράνεια, μετά τις καθημερινές τουρκικές προκλήσεις στην ελληνική Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη που είναι ταυτόχρονα και ευρωπαϊκή, η Ε.Ε. οφείλει να δείξει άμεσα τα ανταντακλαστικά της. Θα χρησιμοποιήσει αυτές τις κρίσεις ως ευκαιρία για να προχωρήσει παραπέρα ή θα τις αφήσει να δρουν διαβρωτικά, οδηγώντας το ευρωπαϊκό οικοδόμημα σε κατάρρευση; Θα αναζητήσει ποιο είναι το πραγματικό κοινό συμφέρον των χωρών της Ένωσης ή θα αφήσει τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα των ισχυρών κρατών να επιβουλεύονται τα συμφέροντα ή ακόμα και την ίδια την ύπαρξη των μικρών κρατών μελών της Ένωσης, οδηγώντας την σε διάλυση;

Η Λευκή Βίβλος για το Μέλλον της Ευρώπης

Την 1^η Μαρτίου του 2017, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Jean-Claude Juncker, παρουσίασε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ένα είδος πολιτικού μανιφέστου, τη Λευκή Βίβλο για το Μέλλον της Ευρώπης. Πρόκειται για ένα κείμενο το οποίο παρουσιάζει πέντε σενάρια για το Μέλλον της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επέλεξε να παρουσιάσει την Λευκή Βίβλο λίγες ημέρες πριν από την άτυπη Σύνοδο Κορυφής στην Ρώμη, στις 25 Μαρτίου, για τα 60 χρόνια από την υπογραφή της ιδρυτικής Συνθήκης και πριν από την ενεργοποίηση του άρθρου 50 για την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την ΕΕ, που υποβλήθηκε στις 29 Μαρτίου. Τη Λευκή Βίβλο συνόδευσαν πέντε έγγραφα προβληματισμού:

- Valdis Dombrovskis και Marianne Thyssen (2017), Έγγραφο προβληματισμού για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες
- Valdis Dombrovskis και Pierre Moscovici (2017), Έγγραφο προβληματισμού σχετικά με την εμβάθυνση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες
- Gunther Oettinger και Corina Cretu (2017), Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον των οικονομιών της ΕΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες
- Federica Mogherini και Jyrki Katainen (2017), Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον της ευρωπαϊκής άμυνας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες
- Frans Timmermans και Jyrki Katainen (2017), Έγγραφο προβληματισμού για την τιθάσευση της παγκοσμιοποίησης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες

Το κείμενο τονίζει από τη μία τα όσα σπουδαία πέτυχε η Ένωση στην πορεία των 60 ετών της, αλλά από την άλλη αναγνωρίζει τις αδυναμίες και τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει, μέσα από τις συνεχιζόμενες κρίσεις της τελευταίας δεκαετίας. Δείχνει ότι υπάρχουν ορισμένες σημαντικές αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν και ότι χωρίς σημαντικές αρμοδιότητες και χρηματοδοτικά μέσα σε επίπεδο ΕΕ, η Ένωση δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στο διακηρυγμένο ρόλο της. Αν και είναι ένα σύστημα που βασίζεται στο κράτος δικαίου και στο κοινοτικό κεκτημένο, η ΕΕ βρίσκεται σε διαρκή διαμάχη με διάφορα κράτη μέλη που δεν σέβονται τις θεμελιώδεις αρχές της (Cini and Verdun, 2018).

Η Λευκή Βίβλος, περιέχει 5 σενάρια για την πιθανή μελλοντική εξέλιξη της Ευρώπης, έως το 2025. Σημείο εκκίνησης για κάθε σενάριο, είναι η παραδοχή ότι τα 27 κράτη- μέλη θα προχωρήσουν μαζί ως Ένωση. Τα σενάρια αυτά δεν είναι δεσμευτικά, αντιθέτως είναι το σημείο εκκίνησης για διάφορους συλλογισμούς που μπορούν να περιέχουν χαρακτηριστικά και από τα 5 σενάρια.

Σενάριο 1: Συνεχίζουμε κανονικά

Στόχος έως το 2025, η ΕΕ να βγει από το τέλμα στο οποίο βρίσκεται, να διατηρήσει τα κεκτημένα, να αρχίσει να επενδύει περισσότερο στις νέες μορφές ενέργειας, να διατηρήσει το ελεύθερο εμπόριο, να προστατέψει τα σύνορά της με αποτελεσματικό και κοινό τρόπο και να μιλάει με μια φωνή αναφορικά με την εξωτερική της πολιτική. Η Ένωση θα επικεντρώσει την προσοχή της στην επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος θετικών μεταρρυθμίσεων.

Ενιαία αγορά και εμπόριο	Οικονομική και νομισματική ένωση	Σένγκεν, μετανάστευση και ασφάλεια	Εξωτερική πολιτική και άμυνα	Προϋπολογισμός ΕΕ	Ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων
Η ενιαία αγορά ενισχύεται, μεταξύ άλλων στον ενεργειακό και τον ψηφιακό τομέα, η ΕΕ-27 επιδιώκει προοδευτικές εμπορικές συμφωνίες	Σταδιακή πρόοδος ως προς τη βελτίωση της λειτουργίας της ζώνης του ευρώ	Η συνεργασία για τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων εντείνεται σταδιακά, πρόοδος προς την κατεύθυνση ενός κοινού συστήματος ασύλου, βελτίωση του συντονισμού σε θέματα ασφάλειας	Επιτυγχάνεται πρόοδος στην προσπάθεια της ΕΕ να μιλάει με μία φωνή στις εξωτερικές υποθέσεις, στενότερη συνεργασία στον τομέα της άμυνας	Εν μέρει εκσυγχρονισμένος, ώστε να ανταποκρίνεται στο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που έχουν συμφωνηθεί σε επίπεδο ΕΕ	Η θετική ατζέντα για την ανάληψη δράσης αποφέρει απτά αποτελέσματα, η λήψη αποφάσεων παραμένει δυσνόητη, η ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων δεν ανταποκρίνεται πάντα στις προσδοκίες

Σενάριο 2: Τίποτα περισσότερο από την ενιαία αγορά

Ουσιαστικά το σενάριο αυτό δεν αποβλέπει σε τίποτα περισσότερο παρά σε μία ενιαία αγορά, θέτει κάποια ερωτήματα αναφορικά με την ασφάλεια και την ενέργεια ως παράγοντες που επηρεάζουν την αγορά και αποκλείει τη συνεργασία σε άλλους τομείς. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, υπογραμμίζει τη σημασία διμερούς επίλυσης διαφορών μεταξύ των χωρών.

Ενιαία αγορά και εμπόριο	Οικονομική και νομισματική ένωση	Σένγκεν, μετανάστευση και ασφάλεια	Εξωτερική πολιτική και άμυνα	Προϋπολογισμός ΕΕ	Ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων
Ενισχύεται η ενιαία αγορά αγαθών και κεφαλαίων, τα πρότυπα εξακολουθούν να διαφέρουν, δεν διασφαλίζεται πλήρως η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών	Η συνεργασία στη ζώνη του ευρώ είναι περιορισμένη	Δεν υπάρχει ενιαία πολιτική για τη μετανάστευση ή το άσυλο, ο περαιτέρω συντονισμός για την ασφάλεια επιτυγχάνεται σε διμερές επίπεδο, οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα γίνονται συστηματικότεροι	Ορισμένα θέματα εξωτερικής πολιτικής αντιμετωπίζονται ολοένα και περισσότερο σε διμερές επίπεδο, η συνεργασία στον τομέα της άμυνας παραμένει όπως σήμερα	Επανεστιασμένος στη χρηματοδότηση των ουσιαστών λειτουργιών που απαιτούνται για την ενιαία αγορά	Η διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να είναι πιο κατανοητή, αλλά η ικανότητα συλλογικής δράσης περιορίζεται, τα ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος χρειάζεται συχνά να επιλυθούν σε διμερές επίπεδο

Σενάριο 3: Αυτοί που θέλουν περισσότερα κάνουν περισσότερα

Αυτό το σενάριο είναι επί της ουσίας μια προτροπή δημιουργίας ομάδας χωρών, που μέσα από τις ενισχυμένες συνεργασίες, θα προχωρούν παραπέρα συγκριτικά με τις υπόλοιπες, με στόχο να αντιμετωπίζουν από κοινού τα προβλήματα που ταλανίζουν την ενοποιητική διαδικασία. Οι σχέσεις με τρίτες χώρες διαχειρίζονται σε επίπεδο ΕΕ, αλλά η διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να γίνει πιο σύνθετη λόγω της πολλαπλότητας των ταχυτήτων. Το χάσμα μεταξύ προσδοκιών και πεπραγμένων, μειώνεται στις χώρες που επιθυμούν και επιλέγουν να προχωρήσουν περαιτέρω.

Ενιαία αγορά και εμπόριο	Οικονομική και νομισματική ένωση	Σένγκεν, μετανάστευση και ασφάλεια	Εξωτερική πολιτική και άμυνα	Προϋπολογισμός ΕΕ	Ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων
Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», η ενιαία αγορά ενισχύεται	Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», με εξαίρεση μια ομάδα	Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», με εξαίρεση μια ομάδα χωρών	Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», με εξαίρεση μια ομάδα χωρών	Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», διατίθενται συμπληρωματικοί	Όπως και στο σενάριο «Συνεχίζουμε κανονικά», η θετική ατζέντα για την

και η ΕΕ-27 επιδιώκει προοδευτικές εμπορικές συμφωνίες	χωρών οι οποίες εντείνουν τη συνεργασία σε τομείς όπως η φορολογία και τα κοινωνικά πρότυπα	οι οποίες εντείνουν τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας και δικαιοσύνης	οι οποίες εντείνουν τη συνεργασία στον τομέα της άμυνας, με έμφαση στον στρατιωτικό συντονισμό και τον κοινό εξοπλισμό	προϋπολογισμοί από ορισμένα κράτη μέλη για τους τομείς στους οποίους αποφασίζουν να κάνουν περισσότερα	ανάληψη δράσης στο επίπεδο των 27 αποφέρει απτά αποτελέσματα, ορισμένες ομάδες επιτυγχάνουν περισσότερα από κοινού σε ορισμένους τομείς, η διαδικασία λήψης αποφάσεων γίνεται πιο σύνθετη
--	---	---	--	--	---

Σενάριο 4: Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο

Το σενάριο αυτό στοχεύει στην ταχύτερη και μεγαλύτερη επίδοση σε επιλεγμένους τομείς πολιτικής, ενώ συγχρόνως μειώνει τον αριθμό των κοινών τομέων πολιτικής, οι οποίοι θα επιλέγονται από την Ένωση. Αυτό μπορεί να δημιουργεί μια στασιμότητα σε ορισμένους τομείς, όμως εξασφαλίζει μια μακροπρόθεσμη ανάπτυξη στους επιλεγμένους τομείς που θα αποφασίζονται μακροπρόθεσμα

Ενιαία αγορά και εμπόριο	Οικονομική και νομισματική ένωση	Σένγκεν, μετανάστευση και ασφάλεια	Εξωτερική πολιτική και άμυνα	Προϋπολογισμός ΕΕ	Ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων
Ορίζονται ελάχιστα κοινά πρότυπα, αλλά ενισχύεται η εφαρμογή τους σε τομείς που ρυθμίζονται σε επίπεδο ΕΕ,	Λαμβάνονται μέτρα για την ενοποίηση της ζώνης του ευρώ και για την εξασφάλιση της σταθερότητάς της, η ΕΕ-27 έχει μικρότερη συμβολή σε	Η συνεργασία για τη διαχείριση των συνόρων, την πολιτική ασύλου και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι συστηματική	Η ΕΕ μιλάει με μία φωνή για όλα τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, δημιουργείται η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση	Σημαντικά επανασχεδιασμένος, ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες προτεραιότητες που έχουν συμφωνηθεί στο επίπεδο της ΕΕ-27	Η αρχική συμφωνία σχετικά με την ιεράρχηση ή την εγκατάλειψη καθηκόντων παρουσιάζει δυσκολίες, μόλις καθιερωθεί, η διαδικασία

το εμπόριο ρυθμίζεται αποκλειστικά σε επίπεδο ΕΕ	ορισμένες πτυχές της πολιτικής για την απασχόληση και της κοινωνικής πολιτικής				λήψης αποφάσεων μπορεί να γίνει πιο κατανοητή, η ΕΕ ενεργεί ταχύτερα και πιο αποφασιστικά στους τομείς όπου έχει μεγαλύτερο ρόλο
--	--	--	--	--	--

Σενάριο 5: Κάνουμε μαζί πολύ περισσότερα

Αυτό το σενάριο ουσιαστικά αναφέρεται σε μια πιθανή ομοσπονδιακή μετεξέλιξη της Ένωσης. Η ΕΕ μιλάει με μια φωνή και εκπροσωπεί όλα τα μέλη και τους πολίτες της. Ωστόσο, το σενάριο αυτό καλείται να απαντήσει στο θεμελιώδες ερώτημα της θεσμικής μετεξέλιξης της Ευρώπης: είναι τα κράτη- μέλη και οι ευρωπαίοι πολίτες έτοιμοι να δεχτούν περισσότερο ευρωπαϊκό έλεγχο σε βάρος του εθνικού;

Ενιαία αγορά και εμπόριο	Οικονομική και νομισματική ένωση	Σέγγκεν, μετανάστευση και ασφάλεια	Εξωτερική πολιτική και άμυνα	Προϋπολογισμός ΕΕ	Ικανότητα υλοποίησης των δεσμεύσεων
Η ενιαία αγορά ενισχύεται, με την εναρμόνιση των προτύπων και την αυστηρότερη εφαρμογή τους, το εμπόριο ρυθμίζεται αποκλειστικά σε επίπεδο ΕΕ	Υλοποιείται η οικονομική, χρηματοοικονομική και δημοσιονομική ένωση, όπως στην έκθεση των πέντε προέδρων του Ιουνίου 2015	Όπως και στο σενάριο «Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο», αλλά η συνεργασία για τη διαχείριση των συνόρων, την πολιτική ασύλου και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι συστηματική	Όπως και στο σενάριο «Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο», η ΕΕ μιλάει με μία φωνή για όλα τα θέματα εξωτερικής πολιτικής, δημιουργείται η Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση	Σημαντικά εκσυγχρονισμένος και αυξημένος, με τη στήριξη των ιδίων πόρων, εφαρμόζεται η λειτουργία δημοσιονομικής σταθεροποίησης για τη ζώνη του ευρώ	Η λήψη αποφάσεων είναι ταχύτερη και η εφαρμογή αυστηρότερη σε όλους τους τομείς, τίθενται ζητήματα λογοδοσίας για κάποιους που έχουν την

					αίσθηση ότι η ΕΕ έχει αφαιρέσει υπερβολικά πολλές εξουσίες από τα κράτη μέλη
--	--	--	--	--	--

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Οποιαδήποτε συζήτηση για το μέλλον της Ε.Ε., πρέπει να είναι ένας ανοικτός διαδραστικός διάλογος κυρίως μεταξύ των πολιτών της Ε.Ε., γιατί το ζητούμενο είναι η ολοένα και μεγαλύτερη συμμετοχή των ευρωπαίων πολιτών στα τεκταινόμενα της Ένωσης. Το δημοκρατικό της έλλειμμα έγκειται στο γεγονός της μειωμένης συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η όποια συμμετοχή τους στις εκλογές ανάδειξης των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δεν υποκαθιστά αυτό το έλλειμμα νομιμοποίησης. Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να νοιώσουν ότι αποτελούν μέρος της Ένωσης και ότι η Ε.Ε. δεν είναι μόνο το γραφειοκρατικό καθεστώς των Βρυξελλών. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί μέσα από διάφορες δράσεις να διαμορφώσει μια «ευρωπαϊκή ταυτότητα».

Αυτό συνέβη γιατί έγινε αντιληπτό ότι μια πολιτική οντότητα όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, χρειάζεται ένα κοινό σύνολο αναφορών και αξιών, προκειμένου να διατηρήσει τη συνοχή της και να εξασφαλίσει το μέλλον της. Η ευρωπαϊκή ταυτότητα είναι μια έννοια τόσο καινούρια όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποτέλεσμα να της λείπει ένα βασικό συστατικό της έννοιας της ταυτότητας, που είναι η συλλογική ιστορική μνήμη. Η Ε.Ε. είναι ένα σχετικά πρόσφατο πολιτειακό μόρφωμα χωρίς ιστορικό προηγούμενο, παρόλα αυτά η Επιτροπή στην προσπάθειά της να αναδείξει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα εισήγαγε, μεταξύ άλλων, κάποια σύμβολα όπως μία σημαία, έναν ύμνο και θέσπισε την ημέρα της Ευρώπης στις 9 Μαΐου.

Για πρώτη φορά η έννοια αναφέρθηκε κατά την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Κορυφής της Κοπεγχάγης της 14ης και 15ης Δεκεμβρίου 1973. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των τότε κρατών μελών της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Κοινότητας, επιβεβαίωσαν την

αποφασιστικότητα τους να εισαγάγουν την έννοια της ευρωπαϊκής ταυτότητας στις κοινές εξωτερικές σχέσεις τους.

Οι εννέα «αποφάσισαν να ενωθούν στο επίπεδο των βασικών ευρωπαϊκών αναγκών, για να εξασφαλίσουν τη συνέχιση του κοινού τους πολιτισμού.[...] Επιθυμώντας να εξασφαλίσουν, επίσης, το σεβασμό των νομικών, πολιτικών και ηθικών τους αξιών, να διατηρήσουν την πλούσια ποικιλομορφία των εθνικών τους ταυτοτήτων, έχοντας μια ίδια αντίληψη της ζωής, στηριζόμενη στην επιθυμία να κτίσουν μία κοινωνία στην υπηρεσία των ανθρώπων, στοχεύουν στη διάσωση των αρχών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, της έννομης τάξης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία της ευρωπαϊκής ταυτότητας». Συνεπώς, η αναγνώριση της ευρωπαϊκής ταυτότητας υπογραμμίζει «το πέρασμα από μια αντίληψη της Ευρώπης που στηριζόταν στα εθνικά συμφέροντα (του κάθε κράτους ξεχωριστά), σε μια αντίληψη της Ευρώπης η οποία διεκδικεί τα ευρωπαϊκά κοινά συμφέροντα.» (Niethammer, 2000).

Οι εννέα χώρες μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αποφάσισαν να συντάξουν ένα έγγραφο για την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Αυτό θα τους επιτρέψει να επιτύχουν έναν καλύτερο ορισμό των σχέσεών τους με άλλες χώρες και του ρόλου και των ευθυνών τους στις παγκόσμιες υποθέσεις. Αποφάσισαν να ορίσουν την ευρωπαϊκή ταυτότητα, λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική φύση της Κοινότητας στην οικοδόμηση μιας Ενωμένης Ευρώπης.

Ο ορισμός της ευρωπαϊκής ταυτότητας, σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Κοπεγχάγης περιλαμβάνει:

- την επανεξέταση της κοινής κληρονομιάς, των συμφερόντων και των ειδικών υποχρεώσεων των Εννέα, καθώς και τον βαθμό ενότητας που έχει επιτευχθεί μέχρι τώρα στην Κοινότητα,
- την αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο οι Εννέα ενεργούν ήδη από κοινού σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο και τις ευθύνες που απορρέουν από αυτό,
- και λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική φύση της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Η ευρωπαϊκή ταυτότητα οφείλει να εξελιχθεί σε συνάρτηση με τη δυναμική κατασκευή μιας Ενωμένης Ευρώπης. Στις εξωτερικές σχέσεις, οι Εννέα προτείνουν σταδιακά να αναλάβουν τον ορισμό της ταυτότητάς τους σε σχέση με άλλες χώρες ή ομάδες χωρών. Πιστεύουν ότι με αυτόν τον τρόπο θα ενισχύσουν τη συνοχή τους και θα συμβάλουν στη χάραξη μιας πραγματικά ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής. Είναι πεπεισμένοι ότι η ανάπτυξη αυτής της πολιτικής, θα τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν με αυτοπεποίθηση και ρεαλισμό περαιτέρω στάδια στην

οικοδόμηση μιας Ενωμένης Ευρώπης, διευκολύνοντας έτσι την προτεινόμενη μετατροπή ολόκληρου του συμπλέγματος των σχέσεών τους σε μια Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σημαντική αναφορά για την ευρωπαϊκή ταυτότητα γίνεται τόσο στη συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) όσο και σε αυτήν του Άμστερνταμ (1997). Ενδεικτικά, στη Συνθήκη του Μάαστριχτ αναφέρεται ότι «η Ένωση έχει ως στόχο να καθορίσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, κυρίως με την υιοθέτηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας», ενώ στου Άμστερνταμ τα Κράτη-μέλη είναι «αποφασισμένα να υιοθετήσουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και ασφάλεια(...) ενισχύοντας έτσι την ευρωπαϊκή ταυτότητα και την ανεξαρτησία της με στόχο την προώθηση της ειρήνης, της ασφάλειας και της προόδου στην Ευρώπη και στον κόσμο».

Η συλλογική ταυτότητα, έχει εννοηθεί συνήθως στη βιβλιογραφία, ως ένα συνεκτικό στοιχείο που κρατά ένα πολιτικό σύστημα μαζί και χρησιμεύει ως προϋπόθεση για την αντοχή του μακροπρόθεσμα (Almond and Verba, 1963). Κατά συνέπεια, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επικεντρώθηκε στην προώθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας εντός της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2001). Αυτές οι μελέτες, παρήγαγαν αντιφατικά αποτελέσματα σχετικά με την ύπαρξη της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Μερικοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει ευρωπαϊκός «δήμος» που να μοιράζετε μια συλλογική ταυτότητα, να έχει συλλογικές εμπειρίες και κοινές αναμνήσεις (Meinhof, 2004). Άλλοι, ωστόσο, αντιτίθενται σε αυτόν τον ισχυρισμό και έχουν αποδείξει την εμφάνιση μιας ευρωπαϊκής συλλογικής ταυτότητας (Bruter, 2003).

Οι ευρωπαίοι πολίτες πρώτα φέρουν την εθνική τους ταυτότητα και σε δευτερεύοντα ρόλο την ευρωπαϊκή. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποια ελάχιστα στοιχεία που διαμορφώνουν την «ευρωπαϊκή ταυτότητα». Αυτά είναι η κοινή χριστιανική πίστη, έστω και με ποικίλες δογματικές διαφοροποιήσεις, οι κοινότητες αγώνες για την απόκρουση επιθέσεων αλλόθρησκων εισβολέων από την Ανατολή, αλλά και η κοινή πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά, που έχει τις ρίζες της στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ

Σε αντίθεση με την ολοένα και εμφανέστερη ενδυνάμωση της οικονομικής-εμπορικής διάστασης των εξωτερικών σχέσεων της Ε.Ε., η εξωτερική πολιτική παρέμεινε για μεγάλο χρονικό διάστημα ένας κρυφός στόχος λίγων οραματιστών. Αυτό συνέβη γιατί το ευρωπαϊκό οικοδόμημα ξεκίνησε με οικονομικούς μηχανισμούς, προχώρησε με διαδικασίες εμβάθυνσης σε αυτές τις πολιτικές και άφησε εξίσου σημαντικούς τομείς όπως η εξωτερική πολιτική και άμυνα εκτός ημερήσιας διάταξης για πολλά χρόνια.

Προκειμένου να αναπτυχθεί μια πλήρως συγκεντρωτική εξωτερική πολιτική, οποιαδήποτε ομοσπονδιακή ή οιονεί ομοσπονδιακή οντότητα όπως η ΕΕ, πρέπει ταυτόχρονα να θεσπίζει κοινές πολιτικές και να απαγορεύει στα κράτη-μέλη να ασκούν δικές τους ανεξάρτητες πολιτικές. Για παράδειγμα, το Σύνταγμα των ΗΠΑ όχι μόνο προβλέπει ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, ο Πρόεδρος και το Κογκρέσο, έχουν την πλήρη εξουσία επί της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, αλλά επίσης απαγορεύει ρητά στις πολιτειακές κυβερνήσεις να ασκούν ανάλογες λειτουργίες χωρίς τη συγκατάθεση του Κογκρέσου.

Με την ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), τα κράτη μέλη της έχουν αναπτύξει μια στοιχειώδη ικανότητα να ενεργούν συλλογικά στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας. Ωστόσο, ενώ η ΕΕ διαθέτει μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, δεν απαγορεύει σε μεμονωμένα κράτη μέλη να διατηρούν τις δικές τους εξωτερικές πολιτικές, που σε πολλές περιπτώσεις είναι αντιφατικές σε σχέση με την κεντρική γραμμή της Ένωσης. Υπάρχουν μελετητές που τονίζουν την αυξανόμενη δύναμη υπερεθνικών παραγόντων στη διαμόρφωση της λήψης αποφάσεων στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, ωστόσο, τονίζουν ότι οι πολιτικές σε αυτόν τον τομέα δεν είναι αρκετά προκλητικές που θα μπορούσαν να υποκαταστήσουν τις επιμέρους πολιτικές των κρατών-μελών (Howorth, 2012).

Στα τέλη του 2016, η ΕΕ ενέκρινε τη νέα παγκόσμια στρατηγική της για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, η οποία σκοπό έχει να επαναπροσδιορίσει το κανονιστικό πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, κάτω από το σύνθημα «Κοινό όραμα, Κοινή δράση: μια ισχυρότερη Ευρώπη». Αυτό το νομικά μη δεσμευτικό έγγραφο, αντικαθιστά την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003

Στο παρελθόν, οι εξωτερικές δράσεις της ΕΕ και η ΚΕΠΠΑ, χαρακτηρίζονταν από υψηλές και συχνά παραπλανητικές φιλοδοξίες. Επίσημα κείμενα, όπως η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ESS) του 2003, καθώς και άλλα έγγραφα στρατηγικής (συμπεριλαμβανομένων ορισμένων σχετικά με την πολιτική γειτονίας της ΕΕ), συνεχώς διακήρυτταν την ικανότητα της ΕΕ να διαμορφώνει το πολιτικό της περιβάλλον μόνη της και να ενεργεί εντός της ευρωπαϊκής γειτονίας της ως σταθεροποιητική και μετασχηματιστική δύναμη.

Οι περισσότερες πολιτικές της ΕΕ στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής συνδέονται με το χαρακτηριστικό της ως ήπια δύναμη. Αυτές επικεντρώνονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, στη μη διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής και στις πολιτικές αφοπλισμού, στον έλεγχο των εξαγωγών όπλων, στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας και στο διεθνές δίκαιο. Σύμφωνα με τον Manners (2002), η κανονιστική δύναμη περιγράφει την ικανότητα ενός δρώντα «να καθορίζει τι θεωρεί ως κανονικό στην παγκόσμια πολιτική». Αυτή είναι η μεγαλύτερη δύναμη όλων, καθώς θέτει ένα πρότυπο για τις ενέργειες όλων των δρώντων.

Στις 12 Δεκεμβρίου 2003, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες ενέκρινε το κείμενο της λεγομένης «Εκθεσης Solana» που αφορά την «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας» που φέρει τον χαρακτηριστικό τίτλο «Μια ασφαλής Ευρώπη σ' έναν καλύτερο κόσμο», καθορίζοντας, για πρώτη φορά, αρχές και σαφείς στόχους για την προαγωγή των συμφερόντων της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας, με βάση τις βασικές της αξίες.

Στο κείμενο αυτό απαριθμούνται οι παγκόσμιες προκλήσεις και απειλές που καλείται να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. ως εξής:

- α) η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής
- β) η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα
- γ) η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο
- δ) η ενεργειακή ασφάλεια
- ε) η παγκόσμια κλιματική αλλαγή
- στ) η «αποτυχία» κρατών

Η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ στις 19 Μαρτίου 2003, στα πλαίσια του Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας, αποτέλεσε το σημείο κλειδί για την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική, γιατί μετά και τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία αλλά και στο Κόσοβο, αναδείχτηκαν για άλλη μια φορά οι πολλές και διαφορετικές αντιλήψεις και στρατηγικές των κρατών- μελών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Η ανάγκη για αναδιάρθρωση των υπαρχόντων δομών και η αλλαγή στις προτεραιότητες, οδήγησαν την Ένωση να αναθεωρήσει και να επανεκτιμήσει τη διεθνή στρατηγική της, ανοίγοντας το δρόμο για την υιοθέτηση της EU Global Strategy (EUGS) τον Ιούνιο του 2016, υπό την εισήγηση της Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας κας. Federica Mogherini.

Η Παγκόσμια Στρατηγική του 2016

Η νέα ΚΕΠΠΑ διαφέρει ουσιαστικά από τον προκάτοχό της. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα έγγραφα θεμελιώδους στρατηγικής, η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ του Ιουνίου 2016, δείχνει ότι το κίνητρο της ΚΕΠΠΑ για μετασχηματισμό, δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί στο άμεσο μέλλον. Η νέα παγκόσμια στρατηγική της ΕΕ, επικεντρώνεται στη στρατηγική έννοια της ανθεκτικότητας. Η ανθεκτικότητα είναι γενικά κατανοητή ως «ικανότητα αντίστασης και αναγέννησης», καθώς και «ανθεκτική στην κρίση» και στοχεύει στο να επιτρέψει στην ΕΕ να διατηρήσει τις υπάρχουσες αξίες και τους κανόνες της και να επιδιώξει τα δικά της συμφέροντα.

Τυπικοί τομείς της εσωτερικής πολιτικής, όπως η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, η μετανάστευση και η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, γίνονται τομείς δράσης για την ΚΕΠΠΑ

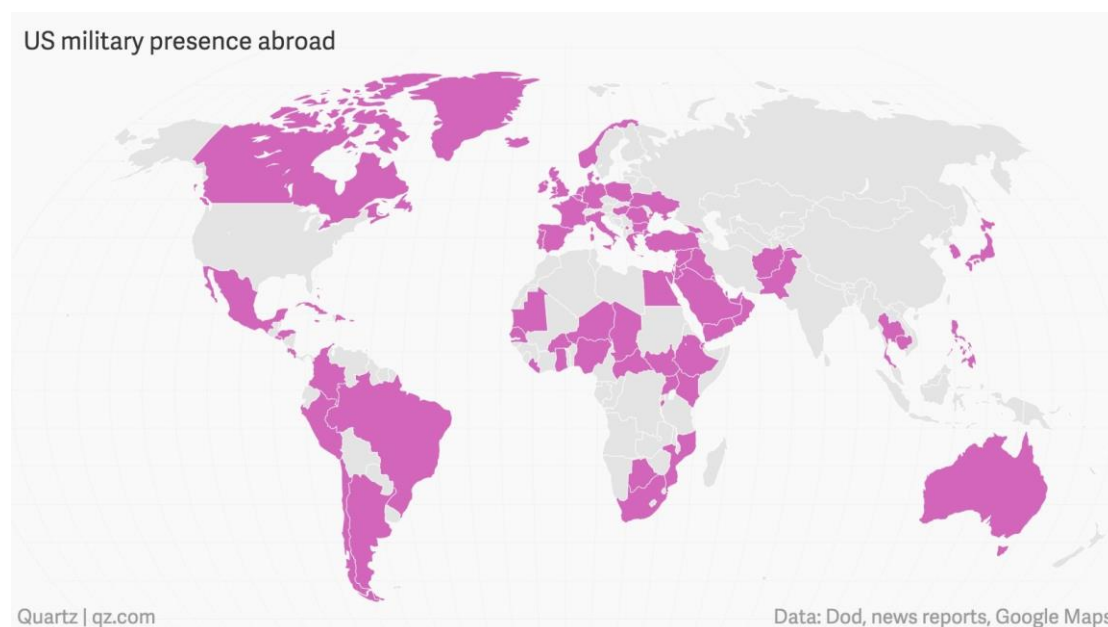
Ο καθοριστικός παράγοντας που ώθησε στην μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας του 2003 στην Παγκόσμια Στρατηγική του 2016, είναι η ιδέα της ενότητας, η οποία υπονοεί την ανάγκη ανάδειξης μίας πραγματικά Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής που θα εκφράζει το σύνολο των κρατών μελών και των ευρωπαϊκών θεσμών. Ακόμα και σήμερα, είναι συνήθης πρακτική πολλών ευρωπαϊκών χωρών να επιδεικνύουν διαφορετικές προσεγγίσεις και αντιδράσεις σε διεθνή ζητήματα, ανάλογα με τα εθνικά συμφέροντα ή την προϊστορία των διμερών σχέσεων. Ως αποτέλεσμα, γίνεται εξαιρετικά δύσκολη να βρεθεί μία κοινή θέση σε καίρια ζητήματα, υποσκάπτοντας τη θεμελιώδη ουσία της ευρωπαϊκής ενότητας και της αλληλεγγύης (Malksoo, 2016).

Το σημείο εκκίνησης της Παγκόσμιας Στρατηγική που εκπόνησε η Μογκερίνι είναι διαφορετικό από εκείνο του πρώην επικεφαλής της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. Χαβιέ Σολάνα. Η προηγούμενη Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας του 2003, άρχιζε με τις λέξεις «Η Ευρώπη δεν ήταν ποτέ τόσο ευημερούσα, με ασφάλεια και ελευθερία». Το κείμενο της Μογκερίνι, ωστόσο, αναφέρεται σε έναν κόσμο πιο σύνθετο, σε αμφισβήτηση και πολύπλοκο. Η ΕΕ δεν λειτουργεί πλέον σε συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά αντιμετωπίζει μια σειρά από σοβαρές εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις. Η πραγματική δύναμη της νέας στρατηγικής έγκειται στο εκτεταμένο πεδίο της. Η δράση της ΕΕ πρέπει να γίνει πιο

συντονισμένη σε όλες τις εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές. Η ανάγκη να ξεπεραστούν θεσμικές αγκυλώσεις και να λειτουργούν όλα τα όργανα της ΕΕ μαζί με συντονισμένο τρόπο, διαπερνά όλο το κείμενο.

Από την αρχή, όμως, η Ύπατη Εκπρόσωπος κατέστησε σαφές ότι η νέα στρατηγική θα παρεκκλίνει από την προηγούμενη του 2003. Η λεγόμενη «Στρατηγική Σολάνα» είχε καταστεί ξεπερασμένη, όχι μόνο λόγω των αλλαγών στο περιβάλλον ασφαλείας, αλλά και επειδή εστιάζεται κυρίως στις πτυχές της ασφάλειας και της άμυνας της εξωτερικής δράσης της ΕΕ.

Το στοίχημα που καλείται να κερδίσει η ΕΕ, είναι η διεκπεραίωση των θεμάτων της ατζέντας της παγκόσμιας διακυβέρνησης στον 21ο αιώνα. Η ΕΕ, και επίσημα πλέον μέσα από το νέο θεσμικό κείμενο στρατηγικής, κατανοεί ότι είναι σχεδόν αδύνατον χωρίς παγκόσμια κανονιστικά πλαίσια να επιτευχθεί η ασφάλεια και η σταθερότητα. Ο ρόλος του Διεθνούς Δικαίου, της αειφόρου ανάπτυξης, των Διεθνών Οργανισμών και Θεσμών (όπως ο ΟΗΕ ή το ΔΝΤ) έχει αναγνωριστεί από την Ένωση ως εξαιρετικά σημαντικός και απαραίτητος στη διαμόρφωση της παγκόσμιας διακυβέρνησης, με ανάγκη αναδιαμόρφωσης των δομών λειτουργίας τους για να επιτευχθεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Η ενσωμάτωση περαιτέρω στρατηγικών προτεραιοτήτων, θα τονώσει την ευελιξία και θα διευκολύνει τη λήψη ολοκληρωμένων και συνεκτικών προσεγγίσεων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, που θα σημάνει τη δημιουργία μιας πιο αποτελεσματικής Ένωσης με πραγματικά λειτουργική εξωτερική πολιτική.

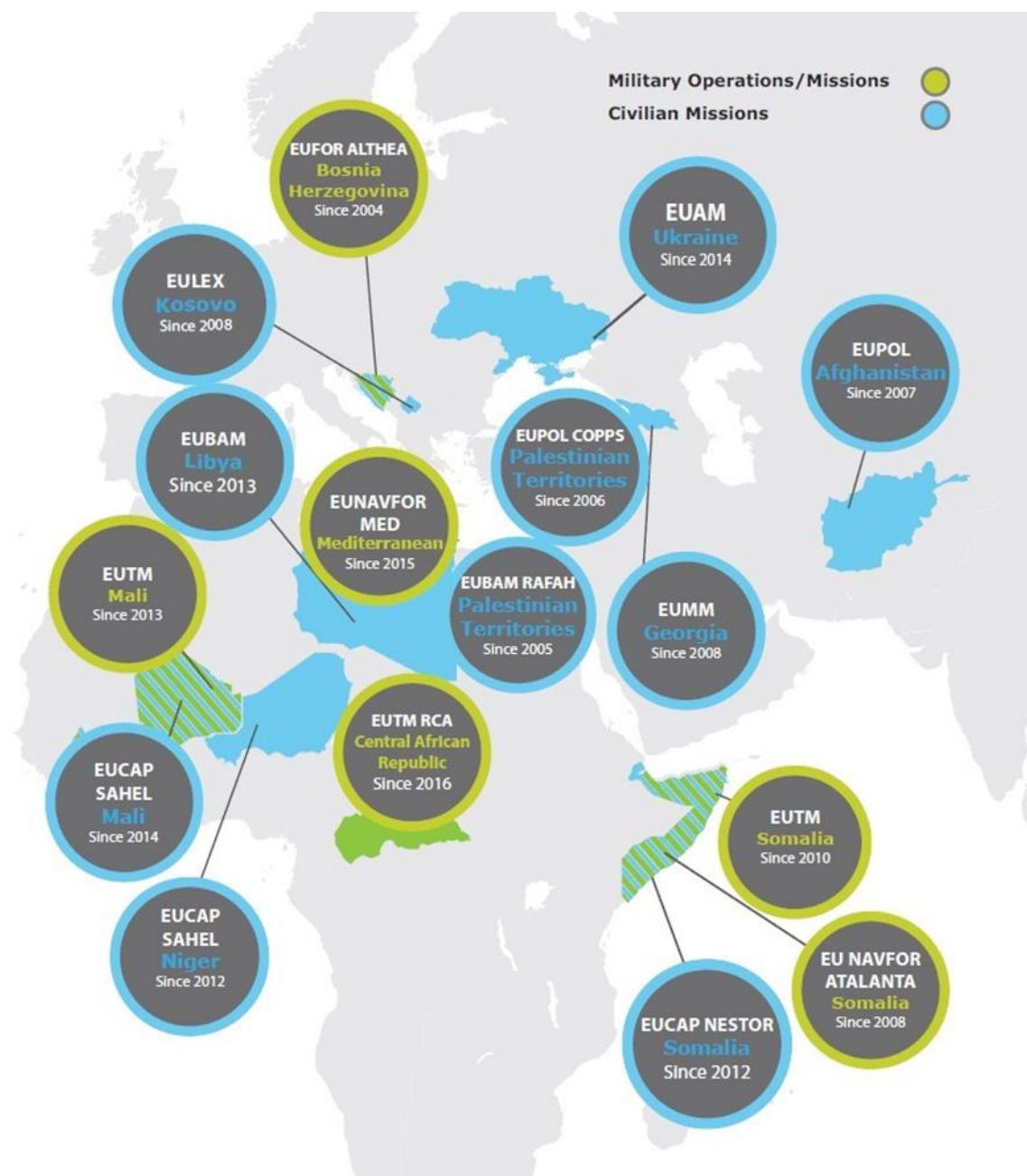

Στον παραπάνω χάρτη, με έντονο χρώμα εμφανίζεται η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ σε διάφορα μέρη του πλανήτη. Η ΕΕ, από τη μεριά της, τα τελευταία χρόνια έχει και εκείνη

παρουσία και στρατιωτική - κυρίως ειρηνευτικών αποστολών - αλλά και σε ζητήματα διαφύλαξης της τάξης μέσω αποστολών πολιτικής προστασίας.

Αυτές οι αποστολές ωστόσο, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συγκριθούν με την εκτεταμένη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ σε ολόκληρο τον κόσμο. Συνήθως η Ε.Ε. παρουσιάζεται όταν η «φωτιά σβήνει». Δυστυχώς, σπάνια ασκεί καθοριστικό ρόλο ώστε να μην την επιτρέψει να ανάψει. Και αυτό γιατί τα τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα, και κυρίως των ισχυρότερων χωρών δύσκολα συγκλίνουν.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την ευρωπαϊκή «στρατιωτική» παρουσία στον κόσμο.

πηγή: EEAS

Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, χαρακτηρίζεται α) από την πολιτική των μεγαλύτερων και ισχυρότερων χωρών που βλέπουν την ΕΕ ως ένα ακόμα πολυπληθές φόρουμ, στο οποίο επιδιώκουν τους εθνικούς στόχους της δικής τους εξωτερικής πολιτικής, β) από την πολιτική των υπόλοιπων χωρών που, μέσα από την Ε.Ε., έχουν την ευκαιρία να ακούγεται και η δική τους φωνή στις διεθνείς εξελίξεις, αλλά αποφεύγουν τις δαπάνες και τους κινδύνους μίας σοβαρής εμπλοκής και γ) από μερικούς που θα ήθελαν να κάνουν περισσότερα, αλλά δυστυχώς για διαφορετικούς λόγους ο καθένας διστάζει. Όλα αυτά λαμβάνουν χώρα μέσα σε ένα δυσλειτουργικό θεσμικό πλαίσιο που ταλανίζεται από περιφερειακές συγκρούσεις και με φόντο μια σειρά από βαθιές κρίσεις, οι οποίες έχουν προκαλέσει ψαλίδισμα στις φιλοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ και της διεθνούς επιρροή της.

Γι' αυτούς τους λόγους, το χαρακτηριστικό του κειμένου της Στρατηγικής, δεν είναι τόσο η υπάρχουσα εξωτερική πολιτική της ΕΕ και τα προβλήματα της, όσο αυτό στο οποίο η εξωτερική πολιτική πρέπει να εξελιχθεί. Εντοπίζοντας τα κοινά συμφέροντα, τις αρχές, τις προτεραιότητες, η στρατηγική αποσκοπεί στην ενστάλαξη στα κράτη μέλη μίας «ενότητας για τον κοινό σκοπό», που θα τη μετέφραζε κανείς σε «ενότητα στην πράξη» ως απώτερο στόχο και ενδιαφέρουσα πρόκληση.

Ενδεικτικό των προκλήσεων που ανοίγονται για την ΕΕ μετά και το Brexit, είναι το γεγονός ότι Γαλλία και Γερμανία υπέγραψαν από κοινού ένα κείμενο με τον τίτλο: «Μια ισχυρή Ευρώπη σε έναν κόσμο αβεβαιότητας», στο οποίο προτείνουν κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές για την ασφάλεια και τη μετανάστευση και την ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης. Οι Υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών, αναφέρουν πως είναι σημαντικό να αναγνωρισθεί ότι τα κράτη μέλη επιθυμούν σε διαφορετικούς βαθμούς την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τέλος υπογραμμίζουν ότι «πρέπει να βρούμε καλύτερους τρόπους για να αντιμετωπίσουμε τα διάφορα επίπεδα της φιλοδοξίας ώστε να εξασφαλίσουμε ότι η Ευρώπη απαντά καλύτερα στις προσδοκίες όλων των ευρωπαίων πολιτών» (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 26-6-2016).

Δεδομένου ότι το κείμενο της Παγκόσμιας Στρατηγικής είχε ως στόχο να βρει την έγκριση όλων των κρατών μελών, τα συμφέροντα και οι τρόποι επιδίωξης είναι προσεκτικά διατυπωμένα, μαζί με τις πάγιες θέσεις της ΕΕ. Τα πιο χρήσιμα μέρη είναι επομένως, τα κεφάλαια για θέματα που συνήθως δεν τίθενται στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, όπως η διαχείριση των συγκρούσεων και της παγκόσμιας διακυβέρνησης, καθώς και τα κεφάλαια για την περαιτέρω πορεία.

Το έγγραφο, όμως, έχει και κάποιες βασικές ελλείψεις: ένα σαφώς δηλωμένο στόχο, ένα χρονοδιάγραμμα, και μια μεθοδική προσέγγιση υλοποίησης. Επαναλαμβάνεται για μία ακόμα φορά σε ένα ακόμα κείμενο της ΕΕ, ότι η Ένωση έχει σκοπό να εργαστεί για την ειρήνη, την

ασφάλεια, την ευημερία, τη δημοκρατία και βασίζεται στην τήρηση των κανόνων για την παγκόσμια τάξη. Ωστόσο, όλα αυτά μοιάζουν περισσότερο με μια έκθεση ιδεών.

Η στρατηγική της Mogherini είναι σίγουρα ένα σημαντικό επίτευγμα. Δεκατρία χρόνια μετά τη στρατηγική του Σολάνα, ένας νέος εννοιολογικός προσανατολισμός για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ είχε καθυστερήσει πολύ. Η Νέα Συνολική Στρατηγική, ξεκινά από μια ειλικρινή αξιολόγηση του παγκόσμιου και περιφερειακού περιβάλλοντος της Ένωσης, αναγνωρίζοντας τις μεγάλες προκλήσεις και τους περιορισμούς στην επιρροή της. Προσδιορίζει κοινά συμφέροντα και αρχές για τη διεθνή δράση της, καθώς και ένα σύνολο εύλογων προτεραιοτήτων. Δίνοντας μεγάλη έμφαση στην ενίσχυση της «ανθεκτικότητας» των κρατών και των κοινωνιών - η έννοια εμφανίζεται πάνω από σαράντα φορές στο κείμενο - και εστιάζοντας στις απειλές και τα συμφέροντα, η Μογκερίνι σηματοδοτεί μια συγκεκριμένη πραγματική πολιτική μετατόπιση στην προσέγγιση της ΕΕ, χωρίς να απομακρυνθεί από την δέσμευση για αξίες.

Παρόλα αυτά και η στρατηγική αυτή έχει επίσης ελλείψεις. Ενώ το τελικό κείμενο είναι προϊόν συντονισμού με εθνικούς αξιωματούχους, η συμμετοχή των κρατών μελών παρέμεινε μάλλον περιορισμένη. Είναι αμφίβολο εάν οι ηγέτες των μεγαλύτερων κρατών-μελών, που είναι οι πραγματικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ σήμερα – θα συμβουλευτούν και θα λάβουν υπόψη τους το έγγραφο αυτό. Οι προτεραιότητες των εθνικών εξωτερικών πολιτικών τους είναι πιθανό να υπερισχύσουν. Λόγω του χρονικού διαστήματός του, το έγγραφο δεν μπορούσε επίσης να λάβει υπόψη το πιο κρίσιμο γεγονός για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ: το Brexit. Η προσαρμογή σε αυτή την εξέλιξη συνιστά και τη μεγαλύτερη πρόκληση στην ιστορία της Ε.Ε. μέχρι σήμερα (Lehne, 2017).

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στους τομείς εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ

Στις περισσότερες περιπτώσεις που εμπίπτουν στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης και της εξωτερικής διάστασης των εσωτερικών πολιτικών της Ένωσης (όπως το εμπόριο), η λήψη αποφάσεων ακολουθεί τη συνήθη νομοθετική διαδικασία - τη λεγόμενη «κοινοτική μέθοδο». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως το όργανο που έχει το αποκλειστικό δικαίωμα της νομοθετικής πρωτοβουλίας, προτείνει νομοθεσία που στη συνέχεια εγκρίνεται από το Συμβούλιο, το οποίο ως επί το πλείστον λαμβάνει αποφάσεις με ειδική πλειοψηφία και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο διασφαλίζουν από κοινού ότι τα κράτη μέλη συμμορφώνονται με τις αποφάσεις αυτές.

Για να ψηφιστεί μια πρόταση με ειδική πλειοψηφία πρέπει να υπάρχουν δύο προϋποθέσεις:

- η πρόταση πρέπει να υπερψηφιστεί από το 55% των κρατών μελών - στην πράξη αυτό σημαίνει 15 από τα 27 κράτη μέλη,
- η πρόταση πρέπει να υποστηριχθεί από κράτη μέλη που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 65% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ.

Αυτή η διαδικασία είναι επίσης γνωστή ως «κανόνας της διπλής πλειοψηφίας» και όπως γίνεται αντιληπτό, καμία ουσιαστικά πρόταση δεν μπορεί να υιοθετηθεί, αν δεν τη στηρίξουν οι μεγάλες πληθυσμιακά χώρες που τυγχάνει να είναι και οι ισχυρότερες. Η Γερμανία με 83 εκ. περίπου κατοίκους και η Γαλλία με 67 εκ., αντιπροσωπεύουν περίπου το 35% του πληθυσμού της Ε.Ε. Οι χώρες αυτές, όντας και οι ισχυρότερες εντός της Ένωσης που επηρεάζουν ένα σημαντικό αριθμό κρατών, αποτελούν ουσιαστικά το Διευθυντήριο της. Όταν όμως το επιμέρους εθνικό συμφέρον είναι αυτό που επικρατεί στο τέλος, μήπως και η υιοθέτηση της ειδικής πλειοψηφίας δεν έχει καμία πρακτική σημασία αν η Ε.Ε. δεν μετεξελιχθεί σε μια πραγματική ομοσπονδία;

Η λήψη αποφάσεων στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, αντίθετα με τις ουσιαστικά κοινές πολιτικές, ακολουθεί τη διακυβερνητική μέθοδο: τα κράτη μέλη διατηρούν τον έλεγχο της λήψης αποφάσεων και ενεργούν με ομοφωνία, με πολύ λίγες εξαιρέσεις. Τα κράτη μέλη (με τη βοήθεια του Υπατου Εκπροσώπου) είναι επιφορτισμένα με εκτελεστικές αποφάσεις και το Δικαστήριο έχει περιορισμένη δικαιοδοσία στην ΚΕΠΠΑ και την ΚΠΑΑ. Υπάρχουν λίγες περιπτώσεις στις οποίες δεν ισχύει η ομοφωνία (Blockmans, 2013).

Προκειμένου η Ένωση να αποκτήσει μια ενιαία φωνή, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την εισαγωγή της ειδικής πλειοψηφίας σε συγκεκριμένους τομείς της ΚΕΠΠΑ, προκειμένου να αυξηθεί η ταχύτητα λήψης αποφάσεων και να αποτρέψει τα συμφέροντα των μεμονωμένων κρατών μελών να εκτροχιάσουν τη συλλογική δράση. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή κάλεσε τις χώρες της ΕΕ να υιοθετήσουν την ειδική πλειοψηφία σε τρεις τομείς πολιτικής εντός της ΚΕΠΠΑ, όπου τα κράτη μέλη εμπόδισαν πρόσφατα την ΕΕ να ενεργήσει ως ένα: α) θέσεις σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνή φόρα, β) αποφάσεις για τη θέσπιση κυρώσεων σε διάφορα καθεστάτα, γ) και αποφάσεις για την έναρξη ή την εφαρμογή πολιτικών αποστολών για την αντιμετώπιση κρίσεων στο εξωτερικό (European Commission, 2018).

Γιατί η ΚΕΠΠΑ είναι πιθανότερο να παραμείνει διακυβερνητική;

Με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, είναι ουτοπικό να πιστεύει κανείς ότι θα καταφέρει η Ένωση να αποκτήσει σύντομα μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική. Τα τελευταία χρόνια οι κρίσεις που καλείται να αντιμετωπίσει, αυξάνονται διαρκώς δοκιμάζοντας την ίδια την ενοποίηση. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το πρόσφατο βέτο της Ουγγαρίας και της Πολωνίας στο νέο προϋπολογισμό της Ε.Ε. και στο Ταμείο Ανάκαμψης. Με αφορμή την άρνησή τους να δεχθούν περισσότερους μετανάστες στην επικράτειά τους, αδιαφορούν για τις μεταναστευτικές πιέσεις που δέχονται τα τελευταία χρόνια οι χώρες του νότου και μπλοκάρουν τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό και το Ταμείο Ανάκαμψης, απειλώντας την οικονομική σταθερότητα ολόκληρης της Ευρώπης που δοκιμάζεται από το νέο κορωνοϊό.

Η Ένωση δεν θα αποκτήσει άμεσα μια εξωτερική πολιτική με την έννοια μιας εθνικής εξωτερικής πολιτικής. Όταν αυτό δεν το κατάφερε στα χρόνια της οικονομικής ευμάρειας, είναι δύσκολο να το πετύχει σήμερα που οι κρίσεις κάθε είδους αυξάνονται και που οι λαοί στρέφονται όλο και περισσότερο στις εθνικές τους κυβερνήσεις. Η εξωτερική πολιτική θα παραμείνει διακυβερνητική για τους κάτωθι λόγους:

- Έλλειψη κινήτρων για ανάθεση κυριαρχίας
- Έλλειψη διάθεσης για ενίσχυση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
- Η διαδικασία λήψης αποφάσεων: Η εμπειρία της επιτυχημένης εφαρμογής της ειδικής πλειοψηφίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εκεί όπου η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα (Golub, 1999), οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο τότε θα μπορούσε να στεφθεί από επιτυχία η ΚΕΠΠΑ.

Διδάγματα από την άσκηση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής για την ΚΕΠΠΑ

Υπάρχουν μελετητές όπως ο Smith (2000) και ο Glarbo (1999), που υποστηρίζουν ότι η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας της Ε.Ε., συνέβαλε αποφασιστικά προς τη δημιουργία μιας κάποιας σύγκλισης των εθνικών εξωτερικών πολιτικών και στην αίσθηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας, παρά την μέχρι σήμερα απουσία υπερεθνικών θεσμών στην Ε.Ε. αναφορικά με την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

Ωστόσο, μέχρι σήμερα η Ε.Ε. είναι εξαιρετικά αναποτελεσματική στο να διαχειριστεί εξωτερικές κρίσεις που την επηρεάζουν και να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των κρατών-

μελών της ή και των πολιτών της. Ο Hill (1993), επεσήμανε ότι υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ των ικανοτήτων και των προσδοκιών που υπάρχουν γύρω από την άσκηση εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν είναι ένας αποτελεσματικός διεθνής παράγοντας τόσο εξαιτίας της αδυναμίας της Ένωσης να λαμβάνει συλλογικές αποφάσεις όσο και λόγω του γεγονότος ότι οι όποιες αποφάσεις της δεν έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο.

Αυτή η αναποτελεσματικότητα της Ένωσης στο να δράσει, αναδείχθηκε αρχικά στη δεκαετία του '90 με τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία, συνεχίστηκε με τον πόλεμο στο Κόσοβο και συντηρείται μέχρι τις μέρες μας, με τελευταία τα γεγονότα του πολέμου στη Συρία, στη Λιβύη, στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, καθώς και με τις συνεχείς προκλήσεις του καθεστώτος Ερντογάν τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο.

Η Ε.Ε. με πληθυσμό περίπου 400 εκ. και με Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν που το 2019 ανήλθε σε 16,5 τρισεκατομμύρια ευρώ, θα μπορούσε, αν υιοθετούσε μια κοινή φωνή στην εξωτερική πολιτική και άμυνα, εύκολα να ασκήσει σημαντική επιρροή στην παγκόσμια σκηνή. Κάτι τέτοιο όμως βρίσκει εμπόδιο, στην απροθυμία των κρατών-μελών να αναθέσουν παραπάνω αρμοδιότητες στον τομέα αυτό στα υπερεθνικά όργανα της Ένωσης. Όπως γίνεται αντιληπτό, ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ΚΕΠΠΑ είναι ο ουσιαστικός παράγοντας της αναποτελεσματικότητας της Ένωσης (Nuttal, 2000), σε αντίθεση με τον υπερεθνικό χαρακτήρα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής, που έχει καταστήσει την Ένωση παγκόσμια εμπορική δύναμη.

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική της ΕΕ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δείγματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Στα θέματα εμπορίου η Ένωση διαθέτει κοινή πολιτική η οποία λειτουργεί σύμφωνα με τις αρχές του ομοσπονδιακού συστήματος. Υπάρχει ενιαία αντιπροσώπευση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που εξασφαλίζει ότι η διαπραγματευτική της δύναμη είναι ανάλογη με το συλλογικό της βάρος (Τσούκαλης, 2004). Η Ένωση είναι μία από τις πλέον εξωστρεφείς οικονομίες παγκοσμίως, όντας επίσης η μεγαλύτερη ενιαία αγορά στον κόσμο. Το ελεύθερο εμπόριο ανάμεσα στα κράτη μέλη της, είναι μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει επίσης δεσμευτεί να προωθή την ελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου. Η εμπορική πολιτική αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η νομοθέτηση για εμπορικά ζητήματα και η σύναψη διεθνών εμπορικών συμφωνιών, γίνονται από την ΕΕ και όχι από τα κράτη μέλη. Αν μια συμφωνία καλύπτει ζητήματα μικτής ευθύνης, το Συμβούλιο μπορεί να τη συνάψει μόνον αφού την επικυρώσουν όλα τα κράτη μέλη. Ενεργώντας από κοινού και με μία φωνή στην παγκόσμια σκηνή αντί να ακολουθεί πολλαπλές χωριστές εμπορικές στρατηγικές, η ΕΕ έχει αναδειχθεί σε ισχυρό παράγοντα του παγκόσμιου εμπορίου.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το διάστημα 1999 - 2010 το εξωτερικό εμπόριο της ΕΕ διπλασιάστηκε, αντιπροσωπεύοντας πλέον πάνω από το 30% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της (ΑΕγχΠ). Η Ένωση καθορίζει την εμπορική πολιτική των κρατών μελών και διαπραγματεύεται συμφωνίες για λογαριασμό τους.

Πάνω από το 64% του συνόλου των εμπορικών συναλλαγών των χωρών της ΕΕ πραγματοποιείται με άλλες χώρες της Ένωσης. Παρόλο που της αναλογεί μόνο το 6,9% του παγκόσμιου πληθυσμού, οι εμπορικές της συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο ανέρχονται στο 15,6% περίπου των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών. Μαζί με τις ΗΠΑ και την Κίνα, η ΕΕ είναι ένας από τους 3 κυριότερους παγκόσμιους παράγοντες στον τομέα του διεθνούς εμπορίου.

Ο Στατιστικός Οδηγός Εμπορίου, της Γενικής Διεύθυνσης Εμπορίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG Trade Statistical Guide) του Ιουλίου 2019, απεικονίζει χαρακτηριστικά τον κυρίαρχο ρόλο της Ε.Ε. στο παγκόσμιο εμπόριο.

Global exports of goods and services (billion EUR, %)

Reporter	Value in billion EUR					Compound annual growth rate			World share	World ranking
	2008	2013	2016	2017	2018	10y (2008-2018)	5y (2013-2018)	1y (2017-2018)		
	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018		
World	10 945.9	14 020.4	14 646.0	15 803.9	16 615.0	4.3%	3.5%	5.1%	100.0%	-
Australia	159.0	234.5	225.1	260.4	274.2	5.6%	3.2%	5.3%	1.7%	15
Brazil	155.3	210.6	196.8	223.3	234.0	4.2%	2.1%	4.8%	1.4%	18
Canada	361.3	413.2	426.8	448.7	457.7	2.4%	2.1%	2.0%	2.8%	8
China	1 070.3	1 820.4	2 119.5	2 220.2	2 343.9	8.2%	5.2%	5.6%	14.1%	2
EU-28	1 834.4	2 464.9	2 616.0	2 791.5	2 875.0	4.6%	3.1%	3.0%	17.3%	1
Hong Kong	294.3	424.7	506.8	579.4	578.5	7.0%	6.4%	-0.2%	3.5%	6
India	204.7	349.6	382.8	426.2	447.4	8.1%	5.1%	5.0%	2.7%	9
Japan	627.6	639.9	741.5	782.9	787.5	2.3%	4.2%	0.6%	4.7%	4
Malaysia	156.6	203.7	203.3	225.6	244.4	4.6%	3.7%	8.3%	1.5%	17
Mexico	210.3	299.8	360.1	386.5	405.7	6.8%	6.2%	5.0%	2.4%	11
Russia	355.5	449.8	303.7	366.0	435.3	2.0%	-0.7%	18.9%	2.6%	10
Saudi Arabia	251.3	346.5	197.9	211.1	265.4	0.5%	-5.2%	25.7%	1.6%	16
Singapore	291.1	418.4	440.4	476.8	505.5	5.7%	3.9%	6.0%	3.0%	7
South Korea	348.9	499.5	533.7	575.0	594.7	5.5%	3.6%	3.4%	3.6%	5
Switzerland	201.9	355.5	382.4	372.6	367.6	6.2%	0.7%	-1.3%	2.2%	12
Thailand	142.1	213.2	254.4	275.7	283.0	7.1%	5.8%	2.7%	1.7%	14
Turkey	115.0	150.6	162.9	177.9	183.5	4.8%	4.0%	3.1%	1.1%	20
United Arab Emirates	139.5	214.5	219.7	239.4	301.3	8.0%	7.0%	25.9%	1.8%	13
USA	1 246.2	1 715.9	1 998.9	2 074.3	2 110.6	5.4%	4.2%	1.8%	12.7%	3
Vietnam	47.5	105.0	169.9	200.4	215.0	16.3%	15.4%	7.3%	1.3%	19

Coverage: excluding intra-EU trade.

Sources : Eurostat (Comext, Statistical regime 4), Eurostat (bop_its_tot; bop_its6_tot), IMF DOTS, WTO.

Global imports of goods and services (billion EUR, %)

Reporter	Value in billion EUR					Compound annual growth rate			World share	World ranking
	2008	2013	2016	2017	2018	10y (2008-2018)	5y (2013-2018)	1y (2017-2018)		
	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018		
World	11 176.8	14 152.0	14 983.6	15 988.8	16 772.5	7.6%	3.5%	4.9%	100.0%	-
Australia	173.4	242.7	237.8	261.4	264.8	9.5%	1.8%	1.3%	1.6%	13
Brazil	156.8	254.8	188.6	201.9	218.4	8.6%	-3.0%	8.2%	1.3%	17
Canada	354.9	453.7	476.9	500.4	506.6	8.0%	2.2%	1.2%	3.0%	8
China	875.9	1 716.7	1 844.4	2 035.7	2 251.5	24.3%	5.6%	10.6%	13.4%	3
EU-28	2 039.2	2 230.5	2 440.6	2 578.7	2 708.4	7.1%	4.0%	5.0%	16.1%	1
Hong Kong	313.8	451.2	561.8	590.9	600.3	10.6%	5.9%	1.6%	3.6%	5
India	278.3	447.9	442.5	529.0	580.5	16.6%	5.3%	9.7%	3.5%	6
Japan	640.1	755.4	716.5	764.8	826.7	5.8%	1.8%	8.1%	4.9%	4
Malaysia	127.3	189.2	188.4	210.2	225.5	12.1%	3.6%	7.3%	1.3%	16
Mexico	240.4	328.5	400.9	427.2	448.2	12.2%	6.4%	4.9%	2.7%	10
Russia	234.3	333.8	232.0	278.8	281.3	5.3%	-3.4%	0.9%	1.7%	12
Saudi Arabia	128.1	181.6	190.1	182.8	180.4	7.0%	-0.1%	-1.3%	1.1%	21
Singapore	279.4	394.2	399.0	447.5	472.4	13.6%	3.7%	5.6%	2.8%	9
South Korea	362.4	471.2	468.6	526.3	558.0	9.0%	3.4%	6.0%	3.3%	7
Switzerland	168.0	311.4	333.1	325.3	320.8	13.7%	0.6%	-1.4%	1.9%	11
Thailand	153.1	223.6	215.6	239.3	254.1	9.6%	2.6%	6.2%	1.5%	15
Turkey	149.7	208.0	199.8	228.3	208.7	8.0%	0.1%	-8.6%	1.2%	19
United Arab Emirates	149.9	270.4	310.1	291.7	262.6	12.8%	-0.6%	-10.0%	1.6%	14
USA	1 750.8	2 055.2	2 438.4	2 553.9	2 626.5	9.3%	5.0%	2.8%	15.7%	2
Vietnam	60.3	107.7	182.2	214.8	211.4	24.7%	14.4%	-1.5%	1.3%	18

Coverage: excluding intra-EU trade.

Sources : Eurostat (Comext, Statistical regime 4), Eurostat (bop_its_tot; bop_its6_tot), IMF DOTS, WTO.

Global trade of goods and services (billion EUR, %)

Reporter	Value in billion EUR					Compound annual growth rate			World share	World ranking
	2008	2013	2016	2017	2018	10y (2008-2018)	5y (2013-2018)	1y (2017-2018)		
	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018		
World	22 122.7	28 172.4	29 629.5	31 792.7	33 387.5	4.2%	3.5%	5.0%	100.0%	-
Australia	332.4	477.3	462.9	521.8	539.1	5.0%	2.5%	3.3%	1.6%	14
Brazil	312.1	465.4	385.5	425.2	452.4	3.8%	-0.6%	6.4%	1.4%	17
Canada	716.3	866.8	903.7	949.1	964.4	3.0%	2.2%	1.6%	2.9%	9
China	1 946.2	3 537.1	3 963.9	4 255.9	4 595.5	9.0%	5.4%	8.0%	13.8%	3
EU-28	3 873.7	4 695.4	5 056.5	5 370.2	5 583.4	3.7%	3.5%	4.0%	16.7%	1
Hong Kong	608.1	875.9	1 068.6	1 170.3	1 178.7	6.8%	6.1%	0.7%	3.5%	5
India	483.0	797.4	825.3	955.2	1 027.9	7.8%	5.2%	7.6%	3.1%	7
Japan	1 267.7	1 395.3	1 457.9	1 547.7	1 614.2	2.4%	3.0%	4.3%	4.8%	4
Malaysia	283.8	392.9	391.7	435.8	469.9	5.2%	3.6%	7.8%	1.4%	16
Mexico	450.7	628.2	761.0	813.6	853.9	6.6%	6.3%	5.0%	2.6%	10
Russia	589.7	783.6	535.8	644.8	716.5	2.0%	-1.8%	11.1%	2.1%	11
Saudi Arabia	379.4	528.1	388.0	393.9	445.8	1.6%	-3.3%	13.2%	1.3%	18
Singapore	570.5	812.6	839.5	924.3	977.8	5.5%	3.8%	5.8%	2.9%	8
South Korea	711.3	970.7	1 002.3	1 101.2	1 152.7	4.9%	3.5%	4.7%	3.5%	6
Switzerland	369.9	666.9	715.5	697.8	688.4	6.4%	0.6%	-1.3%	2.1%	12
Thailand	295.2	436.9	469.9	515.0	537.1	6.2%	4.2%	4.3%	1.6%	15
Turkey	264.7	358.6	362.7	406.2	392.1	4.0%	1.8%	-3.5%	1.2%	20
United Arab Emirates	289.4	484.9	529.8	531.1	564.0	6.9%	3.1%	6.2%	1.7%	13
USA	2 997.0	3 771.1	4 437.3	4 628.2	4 737.2	4.7%	4.7%	2.4%	14.2%	2
Vietnam	107.7	212.7	352.1	415.2	426.5	14.7%	14.9%	2.7%	1.3%	19

Coverage: excluding intra-EU trade.

Sources : Eurostat (Comext, Statistical regime 4), Eurostat (bop_its_tot; bop_its6_tot), IMF DOTS, WTO.

Οι παραπάνω πίνακες αναδεικνύουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο της Ένωσης στον τομέα του εμπορίου.

Ωστόσο, παρά τον ενιαίο χαρακτήρα της εμπορικής πολιτικής, είναι γεγονός ότι στο εσωτερικό της Ένωσης διεξάγεται ένας ιδιότυπος εσωτερικός πόλεμος, προκειμένου κάθε χώρα να επωφεληθεί από τις εμπορικές συμφωνίες της Ε.Ε., ανάλογα με τα δικά της συμφέροντα. Για παράδειγμα οι κατηγορίες των γεωργικών προϊόντων, των υπηρεσιών με έμφαση στον τουρισμό και τη ναυτιλία, αλλά και το ευαίσθητο ζήτημα των προϊόντων πνευματικής ιδιοκτησίας και γεωγραφικών ενδείξεων, αποτελούν τομείς που ενδιαφέρουν άμεσα την Ελλάδα. Οι όποιες συμφωνίες στον τομέα αυτό, σχετίζονται με την προστασία μεγάλου αριθμού ελληνικών γεωργικών προϊόντων και προϊόντων οινοποιίας σε διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα ενδιαφέρεται να εξασφαλίσει τα ελληνικά εμπορικά συμφέροντα στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Οι εν λόγω κατηγορίες προϊόντων, εμπίπτουν και στις ευρωπαϊκές προτεραιότητες στην πολυμερή και διμερή διαπραγμάτευση της ΕΕ. Η εκπροσώπηση της Ελλάδας, μέσω της Ε.Ε. σαν σύνολο και ενιαία οντότητα, δύναται να προσφέρει σημαντικές βάσεις εξασφάλισης αλλά και μελλοντικής επέκτασης των ελληνικών εμπορικών συμφερόντων, καθώς η Ελλάδα μέσω της σύμπλευσης με εμπορικές δυνάμεις μεγαλύτερης ισχύος σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, με κοινές εμπορικές ανησυχίες, έχει την ικανότητα να προωθήσει αποτελεσματικά τις θέσεις της μέσω ισχυρών συμμαχιών. Τί θα συνέβαινε όμως αν οι προτεραιότητες της Ελλάδας δεν συμπεριλαμβάνονταν στις εμπορικές προτεραιότητες της Ένωσης; Θα μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις; Ή θα υπέκυπτε στα συμφέροντα των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων; Μήπως λοιπόν και η ειδική πλειοψηφία δεν είναι πανάκεια; Μήπως η μόνη λύση είναι η εξεύρεση κοινών συμφερόντων μέσα από μια πραγματική πολιτική ένωση;

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική δεν συνεπάγεται ότι οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι στο απυρόβλητο, ούτε ότι εκφράζουν πάντα τα συνολικά συμφέροντα των κρατών - μελών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ για τη Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων.

Η Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (ΤΤΙΡ) είναι μια υπό διαπραγμάτευση συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ, με κύριο στόχο την προώθηση του εμπορίου και της πολυμερούς οικονομικής ανάπτυξης. Είναι κάτι περισσότερο από μια ακόμα προτιμησιακή εμπορική συμφωνία, από τη στιγμή που στόχος της είναι να συνδέσει τις δύο μεγαλύτερες οικονομικές οντότητες στον κόσμο. Δεδομένων των ήδη χαμηλών δασμών μεταξύ των δύο εταίρων, η πρόκληση σε αυτή την υπό διαπραγμάτευση συμφωνία καθώς και ο λόγος που την καθιστά ξεχωριστή αφορά στην μη δασμολογική σύγκλιση. Σύμφωνα με την Επιτροπή, η ΤΤΙΡ θα ενισχύσει την οικονομία της ΕΕ κατά €120 δις, την οικονομία των ΗΠΑ κατά €90 δις και τον υπόλοιπο κόσμο από €100 δις. Η ΤΤΙΡ ωστόσο, έχει επικριθεί από συνδικαλιστικές οργανώσεις, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οικολογικές οργανώσεις, πολιτικούς, οικονομολόγους, ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Η εφημερίδα Independent, μάλιστα, την περιγράφει

«ως μια συμφωνία που ενώ καταρχήν ως στόχο έχει να περιορίσει τα κανονιστικά εμπόδια με πρόνοιες σχετικές με την ασφάλεια τροφίμων, το περιβάλλον, τις υπηρεσίες, τελικά θα πλήξει την ανεξαρτησία των επιμέρους κρατών» (Williams, 2016).

Η Γαλλία τάχθηκε κατά του σχεδίου της συμφωνίας προειδοποιώντας ότι θα την μπλοκάρει, αν οι Βρυξέλλες δεν αποσπάσουν παραχωρήσεις από την Ουάσινγκτον. Σύμφωνα με τον πρώην Γάλλο Πρόεδρο Φρανσουά Ολάντ «Ουδέποτε θα δεχτούμε να αμφισβητηθούν βασικές αρχές για τη γεωργία μας, τον πολιτισμό μας, την αμοιβαιότητα όσον αφορά την πρόσβαση στις δημόσιες αγορές. Ως εκ τούτου, σε αυτό το στάδιο των διαπραγματεύσεων, η Γαλλία λέει όχι στη διατλαντική συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών καθώς δεν τάσσεται υπέρ του ελεύθερου εμπορίου χωρίς κανόνες» (Ναυτεμπορική, 2016).

Ως γνωστόν, τα κράτη μέλη επιθυμούν την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής εξωτερικής παρουσίας εκεί όπου το εθνικό συμφέρον ωφελείται, και την ανάσχεσή της, εκεί όπου η ικανότητα δράσης του εθνικού συστήματος είναι πρόδηλη. Γιατί όμως υφίσταται αυτό το χάσμα μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής και των δραστηριοτήτων της Ε.Ε. στον τομέα του εμπορίου; Μήπως οι Ευρωπαίοι δεν έχουν άλλα κοινά συμφέροντα πέρα από την απελευθέρωση του εμπορίου; Δεν είναι προς το συμφέρον ολόκληρης της Ευρώπης η διατήρηση της σταθερότητας και της δημοκρατίας στον ευρωπαϊκό χώρο και η επέκτασή τους ευρύτερα; Μήπως δεν υπάρχουν ορισμένα κοινά προβλήματα και ορισμένοι κοινοί κίνδυνοι και απειλές, όχι μόνο για την Ευρώπη αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο, που για να αντιμετωπιστούν χρειάζονται συλλογική προσπάθεια; Ασφαλώς και όλα τα παραπάνω αποτελούν κοινό συμφέρον για όλους τους Ευρωπαίους, αλλά μήπως το επιμέρους εθνικό συμφέρον είναι βαθύτερο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΔΟΚΙΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΠΠΑ

Ελλάδα και Τουρκία. Δύο χώρες που για κάθε μελετητή των διεθνών σχέσεων, αποτελούν κλασικό παράδειγμα αντιπαλότητας. Το νέο ελληνικό κράτος δημιουργήθηκε μετά από την ηρωική επανάσταση του 1821, όταν οι υπόδουλοι Έλληνες κατάφεραν να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους μετά από 400 χρόνια Οθωμανικής κατοχής. Από την άλλη, το νέο τουρκικό κράτος που ιδρύθηκε το 1923, οφείλει την ύπαρξή του σε έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο και σε έναν διωγμό των Ελλήνων της περιοχής. Γίνεται έτσι αντιληπτό, ότι η ίδια η ύπαρξη των δύο αυτών κρατών εδράζεται στη μεταξύ τους αντιπαλότητα.

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε., οι ελληνοτουρκικές διαφορές άρχισαν να απασχολούν και την ίδια την Ε.Ε. Η «καυτή πατάτα» που μέχρι τότε απασχολούσε μόνο το ΝΑΤΟ, άρχισε να δοκιμάζει την ίδια τη δυνατότητα της Ένωσης να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Γιατί τα σύνορα της Ελλάδας, είναι ταυτόχρονα και τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι

Στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999, στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι, η Ελλάδα συναίνεσε στην απόδοση καθεστώτος υποψηφίου μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Τουρκία. Με την απόφαση αυτή, η Τουρκία έλαβε το καθεστώς της υποψήφιας χώρας αναλαμβάνοντας και μια σειρά από δεσμεύσεις. Δεσμεύσεις συνεπείς τόσο με τις ευρωπαϊκές αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και με τις ελληνικές ευαισθησίες σχετικά με ζητήματα υψίστης σημασίας για τον Ελληνισμό (Conseil/99/999, Helsinki, 1999).

Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 12 του κειμένου των Συμπερασμάτων της Προεδρίας προβλέπεται ότι:

«η Τουρκία είναι υποψήφιο κράτος που προορίζεται να προσχωρήσει στην Ένωση με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Με βάση την υφιστάμενη ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία, όπως και για άλλα υποψήφια κράτη, θα ισχύει μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεών της. Η στρατηγική αυτή θα

περιλαμβάνει ενισχυμένο πολιτικό διάλογο, με έμφαση στην πρόοδο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης ιδίως όσον αφορά το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων...».

Στο άρθρο 4, αναφέρεται ότι τα υποψήφια κράτη πρέπει να συμμερίζονται τις αξίες και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ορίζονται στις Συνθήκες. Εν προκειμένω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παροτρύνει τα υποψήφια κράτη να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων. Άλλως, θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος (Αναγνωστοπούλου, 2004).

Η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών

Η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών στις 17 Δεκεμβρίου 2004, όρισε την 3^η Οκτωβρίου 2005 ως ημέρα έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Άγκυρας με την Ε.Ε. και άνοιξε τις πύλες για μια ριζική μετάλλαξη της Ευρώπης, αφού άρχισαν διαπραγματεύσεις με μία χώρα που δεν ανήκει στην ευρωπαϊκή ήπειρο (σε αντίθεση με ότι προβλέπουν οι συνθήκες) και είναι μουσουλμανική.

Μεταξύ άλλων στην παράγραφο 20 του Κειμένου των Συμπερασμάτων αναφέρεται ότι:

«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι είναι απαραίτητη η σαφής δέσμευση της Τουρκίας για σχέση καλής γειτονίας και χαιρέτισε τη βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με τους γείτονές της, καθώς και την προθυμία της να εξακολουθήσει να συνεργάζεται με τα κράτη-μέλη με σκοπό την επίλυση των εκκρεμών συνοριακών διαφορών, σύμφωνα με την αρχή της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών... Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα τηρείται ενήμερο για τη σημειούμενη πρόοδο την οποία και θα παρακολουθεί, εφόσον απαιτείται».

Ωστόσο, το παράδοξο είναι ότι η Τουρκία εξασφάλισε ημερομηνία για την έναρξη των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων, δίχως να άρει την απειλή πολέμου προς την Ελλάδα ή να αναγνωρίσει πλήρως την Κυπριακή Δημοκρατία, που είναι και πλήρες μέλος της Ε.Ε. (Βερέμης, 2007).

Η κατάσταση σήμερα

Εκτοτε, η κατάσταση έχει αλλάξει δραματικά. Η Τουρκία του Ερντογάν έχει απομακρυνθεί από την Ε.Ε. και έχει στραφεί προς τη Ρωσία και την Ανατολή, διεκδικώντας ρόλο περιφερειακής δύναμης στην ευαίσθητη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η απομάκρυνση από τις ευρωπαϊκές αρχές, την έχει καταστήσει ανεξέλεγκτη και τα κράτη- μέλη της Ένωσης, αδιαφορούν για τις συνεχιζόμενες προκλήσεις της, στο βαθμό που δεν απειλούν τα δικά τους συμφέροντα. Όταν η Ε.Ε. δεν μπορεί να αποκτήσει ενιαία φωνή για τον ευαίσθητο και πολλά υποσχόμενο από

ενεργειακής άποψης χώρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου, δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες. Αναφορικά με τη μελλοντική της θεσμική εξέλιξη.

Η ενεργή πολεμική της εμπλοκή στον πόλεμο της Συρίας, στον εμφύλιο της Λιβύης και στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, σε συνδυασμό με το παράνομο τουρκολιβυκό σύμφωνο οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, δεν αφήνουν περιθώρια για ψευδαισθήσεις.

Όταν ο ΟΗΕ επέβαλε εμπάργκο όπλων στη Λιβύη, η Ε.Ε. θέλοντας να το ενισχύσει κήρυξε την έναρξη νέας στρατιωτικής επιχείρησης ΚΠΑΑ (Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας) στη Μεσόγειο με την ονομασία EUNAVFOR MED IRINI. Στόχος της, η εφαρμογή του εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ με τη χρήση εναέριων, δορυφορικών και θαλάσσιων μέσων. Στο πλαίσιο αυτής της επιχείρησης, γαλλικές και γερμανικές φρεγάτες εντόπισαν επανειλημμένα το καλοκαίρι του 2020 τουρκικά εμπορικά πλοία να μεταφέρουν πολεμικό υλικό στη Λιβύη, με συνοδεία ακόμα και του τουρκικού ναυτικού. Η Ε.Ε. δεν αντέδρασε.

Λίγο νωρίτερα, στις 28 Φεβρουαρίου 2020, η τουρκική κυβέρνηση προκάλεσε μία πρωτόγνωρη κρίση στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο, χρησιμοποιώντας χιλιάδες μετανάστες ως μοχλό πίεσης. Με αφορμή τον θάνατο τούρκων στρατιωτών στο Ιντλίμπ, προχώρησε μονομερώς στο άνοιγμα των συνόρων της προς την Ελλάδα, για να περάσουν οι πρόσφυγες και μετανάστες που επιδιώκουν να φτάσουν στην Ε.Ε.. Ταυτόχρονα, δεκάδες χιλιάδες μετανάστες έφθασαν στα ελληνοτουρκικά σύνορα κατά μήκος του ποταμού Έβρου, με λεωφορεία που μίσθωνε η τουρκική κυβέρνηση. Σε πολλές περιπτώσεις εξοπλίστηκαν ακόμα και με πυρομαχικά τα οποία χρησιμοποιούσαν εναντίον των ελληνικών δυνάμεων που κλήθηκαν να υπερασπιστούν τα ελληνοτουρκικά και παράλληλα και ευρωπαϊκά σύνορα. Οι ελληνικές αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις, με την βοήθεια πολιτών, κατάφεραν πρόσκαιρα να εμποδίσουν την άτακτη εισβολή. Η Ε.Ε. δεν αντέδρασε, παρά μόνο κάποιες σπασμωδικές ενέργειες μεμονωμένων κρατών-μελών όπως η Αυστρία που έστειλαν κάποια βοήθεια.

Τέλος, από το καλοκαίρι του 2020 μέχρι και τα τέλη Νοέμβρη, το τουρκικό ερευνητικό σκάφος Ορούτς Ρέις, διεξήγαγε παράνομες έρευνες ακόμα και λίγο έξω από τα έξι ναυτικά μίλια της Ελλάδας και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κύπρου. Η Ελλάδα έστειλε το πολεμικό της ναυτικό να επιτηρεί τις τουρκικές έρευνες, αλλά παρόλα αυτά, αυτές έγιναν. Η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας στην περιοχή είναι πια δεδομένη δημιουργώντας προηγούμενα. Η Ε.Ε. δεν αντέδρασε παρά μόνο με κάποιες ήπιες λεκτικές διατυπώσεις.

Η Ε.Ε. όντας απύσχα, παρά το γεγονός ότι θα μπορούσε να προκληθεί μα ελληνοτουρκική σύρραξη, αν η ελληνική κυβέρνηση δεν υποχωρούσε στις δικές της κόκκινες γραμμές, από το καλοκαίρι ψέλλιζε φοβικά περί κυρώσεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου, ωστόσο κάτι τέτοιο παραπέμφθηκε και πάλι στις ελληνικές καλένδες. Με προεξέχουσα κρατική οντότητα τη Γερμανία και ακολουθώντας την ίδια διπλωματική γραμμή από την Ιταλία, την Ισπανία, τη Πολωνία, τη Μάλτα και την Ουγγαρία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε την επιδερμική επιβολή μη

ουσιαστικών «κυρώσεων» σε βάρος προσώπων που εμπλέκονται στις τουρκικές δραστηριότητες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα και την κυπριακή ΑΟΖ. Οι ευρωπαίοι ηγέτες μετέθεσαν γι' άλλη μια φορά τις όποιες «κυρώσεις» για τον Μάρτιο του 2021, δεδομένης και της ανάληψης της εξουσίας από την νέα κυβέρνηση στις ΗΠΑ. Παράλληλα, ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την Εξωτερική Πολιτική καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πραγματοποιήσουν έκθεση για ολόκληρο το φάσμα των ευρωτουρκικών σχέσεων.

Είναι γεγονός ότι κυρίως τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα στην Τουρκία, έχουν καταστήσει την Άγκελα Μέρκελ, φύλακα Άγγελο της Τουρκίας. Την ίδια ώρα που ενώ η Γερμανία πίεζε και πέτυχε τις ευρωπαϊκές κυρώσεις στη Λευκορωσία, εξαιτίας των γερμανικών συμφερόντων υπονομεύει την όποια κοινοτική αλληλεγγύη και αφήνει Ελλάδα και Κύπρο βορά στις ορέξεις της Τουρκίας.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις συνεπώς, αποτελούν το καλύτερο πεδίο δοκιμής των όποιων δυνατοτήτων της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας. Γιατί όταν η Ένωση δεν μπορεί να βάλει τάξη στα τα του οίκου της και να διευθετήσει τις όποιες εκκρεμότητες στον άμεσο περίγυρό της, δεν μπορεί να διεκδικεί να αποκτήσει ενιαία φωνή σε φλέγοντα ζητήματα διεθνούς πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Όπως αναλύθηκε διεξοδικά, το εθνικό συμφέρον εξακολουθεί να είναι ο κινητήριος μοχλός σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, διεθνών σχέσεων και όχι μόνο. Το έθνος-κράτος, είναι ένα δημιουργήμα αιώνων που έχει συνδεθεί με την ταυτότητα του κάθε λαού. Η εθνική ταυτότητα δηλαδή η γλώσσα, η ιστορία, οι πολιτισμικές παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα και η θρησκεία ενός λαού, αποτελούν χαρακτηριστικά που θα εξακολουθήσουν να ενώνουν τους πληθυσμούς κάτω από εθνικές σημαίες.

Η Ε.Ε. είναι ένα φιλόδοξο εγχείρημα που πέτυχε τον πρωταρχικό της σκοπό: να δημιουργήσει στην Ευρώπη μια κοινότητα ειρήνης και ευημερίας. Τα ευρωπαϊκά κράτη κατάφεραν, συνεργαζόμενα κυρίως σε θέματα οικονομικής φύσεως, να αναπτύξουν τους εμπορικούς δεσμούς τόσο μεταξύ τους, όσο και με ολόκληρο τον κόσμο. Είναι γεγονός, ότι από αυτή τη διαδικασία ευνοήθηκαν όλοι οι συμμετέχοντες, αλλά οι ισχυρότερες οικονομικά χώρες, ευνοήθηκαν περισσότερο. Το ίδιο αποδεικνύεται ότι συμβαίνει και με την Οικονομική και Νομισματικά Ένωση. Άλλωστε, ακόμα και

στην ίδια τη φύση η ισότητα υπάρχει μόνο ως έννοια. Ο κανόνας είναι πάντα ότι ο ισχυρότερος επικρατεί επί του πιο αδύναμου.

Τα κράτη- μέλη της Ένωσης, φαίνεται ότι εγκαταλείπουν τις ιδεαλιστικές θέσεις περί ομοσπονδίας και ως εκ τούτου και τις προσπάθειες για μια πραγματικά κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια, έχουν σταματήσει να διατυπώνονται από τους πολιτικούς ηγέτες των ισχυρότερων χωρών, τέτοιες ουτοπικές θέσεις. Πολύ περισσότερο σήμερα, όπου μετά από μια δεκαετία οικονομικής κρίσης και με το μεταναστευτικό πρόβλημα σε συνεχιζόμενη αύξηση, τα κράτη- μέλη ενδιαφέρονται μόνο για την υπεράσπιση των δικών τους συμφερόντων. Αν η οικονομική και νομισματική ένωση μείνει ως έχει, τότε η Ε.Ε. θα καταλήξει σε μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών και μόνο. Αν η νομισματική ένωση γίνει και δημοσιονομική ένωση, τότε υπάρχει ελπίδα για μια στενότερη ένωση.

Αλλωστε, το διεθνές δίκαιο, η παγκόσμια ειρήνη και ευημερία, έννοιες στις οποίες είναι προσκολλημένη η Ε.Ε., μπορούν να επιτευχθούν μόνο όταν θα υπάρχει παγκόσμια διακυβέρνηση που θα μπορεί να τα επιβάλει. Παρά τις κατά καιρούς προσπάθειες των θιασωτών της παγκοσμιοποίησης, το έθνος-κράτος αποδεικνύεται εξαιρετικά ανθεκτικό και ισχυρό. Μήπως όμως ο νέος κορωνοϊός COVID-19, που σημάδεψε το 2020, σταθεί η αφορμή για να αλλάξουν όλα όσα γνωρίζαμε μέχρι σήμερα;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ε.Ε. θεμελιώθηκε πάνω στις αρχές της αρχαίας Ελλάδας και του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, της αρχαίας Ρώμης και του Χριστιανισμού. Για να υπερασπιστεί αυτές τις αρχές και αξίες πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε, έχει να διαδραματίσει ένα παιδαγωγικό και πλανητικό ρόλο, προκειμένου να μεταλαμπαδεύσει αυτές τις αρχές στα πέρατα της οικουμένης.

Τα κράτη μέλη, όσον αφορά τις εξωτερικές τους εμπορικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο, γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι είναι προς το συμφέρον τους μια «Ευρώπη ανοικτή στον κόσμο» και όχι μια «Ευρώπη φρούριο». Αντιλήφθηκαν ότι είναι προς το συμφέρον τους η μείωση ή και εξάλειψη των δασμών, των ποσοτικών περιορισμών και των άλλων ρυθμιστικών παρεμβάσεων στον χώρο του εμπορίου. Φρόντισαν λοιπόν γρήγορα να αποκτήσουν ενιαία φωνή στα θέματα αυτά, ώστε να αυξήσουν την διαπραγματευτική τους δύναμη. Τα αποτελέσματα φάνηκαν γρήγορα κατά τις εμπορικές διαπραγματεύσεις στα πλαίσια της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT). Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, με την μείωση των εμποδίων στο εμπόριο, κατάφεραν να κυριαρχήσουν παγκοσμίως και η Ε.Ε. κατάφερε να αναδειχθεί σε πρωταγωνιστή του διεθνούς εμπορίου, ξεπερνώντας ακόμα και τις ΗΠΑ.

Ωστόσο, η εξωτερική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραμένει αδύναμη και υπανάπτυκτη σε συγκριτικά με άλλες δράσεις της. Ενώ οι μεταρρυθμίσεις της Συνθήκης της Λισαβόνας ενίσχυσαν, σε κάποιο βαθμό, τις ικανότητες της Ένωσης, η συνολική της διεθνής θέση έχει αποδυναμωθεί τα τελευταία δέκα χρόνια από την υπογραφή της Συνθήκης. Και αυτό γιατί οι όποιες αλλαγές αυτή επέφερε δεν συνιστούσαν «Επανάσταση», και δεν μπορούσαν να συγκριθούν με την «Επανάσταση» που θα επέφερε το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, αν υιοθετούνταν. Με την εμμονή της στην «ήπια εξουσία», την προτίμησή της στις νομικές λύσεις και στο διεθνές δίκαιο και την έμφαση στην πολυμερή διπλωματία, η ΕΕ αντιμετωπίζει προβλήματα με την προσαρμογή σε έναν πολυπολικό κόσμο που κυριαρχείται όλο και περισσότερο από την πολιτική της ισχύος.

Επιπλέον, οι βασικοί κανόνες των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, η ποικιλομορφία των συμφερόντων, η ανεπαρκής αλληλεγγύη και η κατακερματισμένη και αδύναμη ηγεσία, είναι οι σοβαρότεροι περιορισμοί. Τα κράτη μέλη αποφασίζουν για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας με ομοφωνία και εφαρμόζουν παράλληλα τη δική τους εθνική πολιτική.

Εξαιτίας της αυξανόμενης αναταραχής στη γειτονιά της (Ρωσία, Συρία, Λιβύη, Τουρκία), η ΕΕ έχει αποτύχει αναφορικά με τη φιλοδοξία της να μεταμορφώσει τους γείτονές της σύμφωνα με τις δικές της αρχές και αντ' αυτού έχει εστιάσει στη διατήρηση της σταθερότητας και της ανθεκτικότητας των δικών της αρχών και αξιών. Ως διαχειριστής κρίσεων, η ΕΕ παρουσίασε πολλές αδυναμίες, όπως στη Λιβύη, τη Συρία, την Ουκρανία, τις τουρκικές προκλήσεις και οι όποιες προσπάθειες για ενίσχυση της εξωτερικής της και της αμυντικής της πολιτικής, παραμένουν σε εμβρυακό στάδιο και θα χρειαστούν χρόνια για να αποδώσουν καρπούς.

Είναι επιτακτική η ανάγκη οι ευρωπαίοι ηγέτες, με την ώθηση του γαλλογερμανικού άξονα, μετά την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, να θέσουν σοβαρά στην ημερήσια διάταξη όχι μόνο την όποια ενίσχυση της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και την ίδια τη μελλοντική θεσμική μετεξέλιξη της Ένωσης. Οι όποιες επιτυχίες στον τομέα της νομισματικής ένωσης, της ενιαίας αγοράς και της κοινής εμπορικής πολιτικής, αποδεικνύεται ότι δεν επαρκούν από μόνες τους για τη δημιουργία κοινών συμφερόντων που θα επέτρεπαν την ενοποίηση και σε θέματα εξωτερικής και δημοσιονομικής πολιτικής, με στόχο της Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης.

Λίγα κράτη μέλη είναι διατεθειμένα να εγκαταλείψουν την εθνική εξωτερική πολιτική τους ή να την υποτάξουν στο όνομα της πλειοψηφίας, σε μια ενιαία πολιτική της ΕΕ. Η πολυθρόνητη ευρωπαϊκή αλληλεγγύη, που τόσο πολύ μνημονεύεται στις ευρωπαϊκές συνθήκες, εξακολουθεί να παραμένει κενού περιεχομένου εκεί που πραγματικά χρειάζεται.

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, οι χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης κυρίως, αν μπορούσαν, θα απέβαλαν από τους κόλπους της Ένωσης την «αμαρτωλή» Ελλάδα.

Ομοίως, στο χώρο της εξωτερικής πολιτικής, δεν υπάρχει καμία διάθεση αλληλεγγύης προς τις δοκιμαζόμενες χώρες του νότου, αναφορικά με την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών και ομοίως δεν υπάρχει καμία διάθεση να επιβληθούν σοβαρές κυρώσεις στην Τουρκία για τις συνεχιζόμενες προκλήσεις στο Αιγαίο και στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, εις βάρος της Ελλάδας και της Κύπρου.

Η απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποχωρήσει από το μπλοκ, αποτέλεσε ένα σοβαρότατο πλήγμα για την παγκόσμια εικόνα της ΕΕ. Μετά από δεκαετίες όπου το διεθνές της κύρος και το «διεθνές της βάρους» συνεχώς αυξάνονταν, μέσα από τις διαδοχικές διευρύνσεις, ξαφνικά η Ένωση χάνει το 16% της οικονομίας της και έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες της εξωτερικής πολιτικής. Το βάρος της στις διεθνείς οικονομικές και χρηματοοικονομικές διαπραγματεύσεις θα παραμείνει σημαντικό, αλλά η επιρροή της μειώνεται από το γεγονός ότι η παρουσία της στις ομάδες των επτά μεγαλύτερων και είκοσι μεγαλύτερων οικονομιών (G7 και G20) και σε διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παραμένει διαχωρισμένη μεταξύ των θεσμικών της οργάνων και των μεγαλύτερων κρατών- μελών. Πόσο αντιφατικό ακούγεται ότι στα διεθνή αυτά φόρα υπάρχει από τη μια μεριά ο εκπρόσωπος της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας και από την άλλη ο εκπρόσωπος της Ε.Ε.;

Άλλωστε, όπως έχουν δείξει οι μέχρι σήμερα συζητήσεις σχετικά με τις εμπορικές συμφωνίες με τις Ηνωμένες Πολιτείες (τη Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων) και με τον Καναδά (τη Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία), η κοινή εμπορική πολιτική, ένα από τα μεγαλύτερα δυνατά σημεία της ένωσης, έχει γίνει αμφιλεγόμενη, καθώς οι χαμένοι από την παγκοσμιοποίηση έχουν αρχίσει να κινητοποιούνται εναντίον της. Στα πρώτα χρόνια της ενοποίησης, η συζήτηση περί δυνάμει χαμένων από αυτήν, ήταν απαγορευμένη γιατί διακινδύνευε την όλη διαδικασία. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο της οικονομικής κρίσης, όπου αποκαλύφθηκαν και τα μειονεκτήματα του κοινού νομίσματος χωρίς κοινή δημοσιονομική πολιτική, όπου τα προϊόντα μιας χώρας χάνοντας την προστασία των δασμών, παύουν να είναι ανταγωνιστικά, έγινε έντονη η συζήτηση περί κερδισμένων και χαμένων από την ολοκλήρωση των πολιτικών.

Το εθνικό συμφέρον λοιπόν είναι η κινητήρια δύναμη όλων. Και εκεί που η ενοποίηση προχώρησε, όπως το κοινό νόμισμα και η εμπορική πολιτική που είναι αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, και εκεί που δεν προχώρησε, με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα της εξωτερικής πολιτικής, το εθνικό συμφέρον το κρατών – μελών είναι αυτό που κυριαρχεί. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να εκφράζει το ευρωπαϊκό συμφέρον, αλλά οι Επίτροποι διορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις, με τις ισχυρότερες χώρες να παίρνουν τη μερίδα του λέοντος στα ισχυρά χαρτοφυλάκια. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων δεν δίνει μόνο τις κατευθυντήριες οδηγίες, αλλά οδηγεί την Ε.Ε. Και σε αυτό η

χώρα που, λόγω της οικονομικής της δύναμης, κυριαρχεί είναι η Γερμανία. Όσο και να μην θέλουν να το παραδεχτούν οι «ευρωπαϊστές», η καθημερινότητα αποδεικνύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση μετεξελίσσεται σε μια Γερμανική Ένωση. Ενώ στα πρώτα χρόνια της ενοποίησης κυριαρχούσε ο γαλλογερμανικός άξονας, σήμερα η επιρροή της Γαλλίας έχει πληγεί. Χαρακτηριστικά τα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια της ελληνικής οικονομικής κρίσης, κυρίως τη χρονιά του δημοψηφίσματος το 2015, όπου παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του Προέδρου Γιούνκερ, ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε ήταν αυτός που είχε το γενικό πρόσταγμα.

Είναι γεγονός, ότι η λήψη αποφάσεων στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, επιτυγχάνεται μέσα από διαπραγματεύσεις προκειμένου να δημιουργούνται ευρύτερες συναινέσεις. Ωστόσο, πέρα από τις γενικές αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε η Ένωση, όπως η ειρήνη και η δημοκρατία, η εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων είναι το κριτήριο επιτυχίας μιας κυβέρνησης από τους ψηφοφόρους της. Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας θα υπάρξει όταν θα δημιουργηθεί μια Ενιαία Ευρώπη, με μία κυβέρνηση, με ενιαίο προϋπολογισμό και με όλα τα χαρακτηριστικά ενός ομοσπονδιακού κράτους. Ωστόσο, με τα μέχρι σήμερα δεδομένα και με δεδομένο ότι στη Γηραιά ήπειρο υπάρχουν και τα γηραιότερα έθνη- κράτη, είναι ουτοπικό όπως αποδείχθηκε ότι η οποιαδήποτε οικονομική ενοποίηση θα φέρει «διάχυση» και σε πολιτικές που άπτονται της ζωτικής εθνικής κυριαρχίας και των ζωτικών εθνικών συμφερόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Almond G., A., and Verba, S., (1963), *The Civic Culture: Political Attitudes in Five Nations*, Princeton, NJ: Princeton University Press

Burgess, M., (2000), *The Building of Europe, 1950-2000*, Routledge, London

Cini, M., and Verdun, A., (2018), *The implications of Brexit for the future of Europe*, στο Martill, B., *Brexit and Beyond, Rethinking the Futures of Europe*, Uta Staiger, UCL Press

Deibel, T., (2010), *Foreign Affairs Strategy, "Logic for American Statecraft"*, Cambridge, 2010, Σελ. 128-130

Duchene, F., (1973), "The European Community and the Uncertainties of Interdependence", in

Eilstrup- Sangiovanni, M. (2006), *Debates on European Integration*. Palgrave Macmillan: Basingstoke, pp. 24

Friendrich, J., C., (1968), *Trends in Federalism in Theory and Practice*, London, Pall Mall Press

Galtung, J., (1973), *The European Community: A Superpower in the Making*, London: Allen and Unwin, p. 33

Haas, E., (1958), *The Uniting of Europe: Political, social and economic forces, 1950-1957*, Stanford, Stanford University Press

Hallstein, W., (1962), *United Europe: Challenge and Opportunity* (Harvard University Press, pp. 79.

Hill, C., (2003), *Foreign Policy in the Twenty- First Century*, Palgrave, London

Hooghe L., (1996), επιμ., *Cohesion Policy and European Integration: Building Multi-Level Governance*, Oxford University Press, Oxford

King, T., (1999), "Human Rights in European Foreign Policy and the Petersberg Tasks" in Jorgensen, E., (ed.) *European Approaches to Crisis Management*, The Hague: Kluwer Law International, p. 313

- Kohnstamm M., and Hager W., (eds), *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, London, Macmillan, pp. 1–21.
- Leonardi R., (1995), *Convergence, Cohesion and Integration in the European Union*, St. Martins Press, London
- Linberg L., (1963), *The Political Dynamics of European Integration*, Stanford, Stanford University Press
- Linberg, L., Scheingold, S., (1970), *Europe's would be Polity*, New Jersey, Engelwood Cliffs
- Manners, I., Whitman, R., (2000), *The Foreign Policies of European Union Member States*, Manchester University Press
- Meinhof, U. H., (2004), *Europe viewed from below: Agents, victims, and the threat of the other*. In: Herrmann RK, Brewer MB and Risse T (eds) *Transnational Identities: Becoming European in the EU*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, pp. 214–244
- Morgenthau, J., H., (1948), *Politics Among Nations*, Knopf, New York
- Morgenthau, J., H., (1951), *In Defense of the National Interest*, New York
- Michalski, A., Wallace, H., (1992), *The European Community: the Challenge of Enlargement*, RIIA, London
- Milward A., S., (1992), *The Rescue of the European Nation State*, Routledge, London
- Mitrany, D., (1943), *A Working Peace System*, London, Royal Institute of International Affairs
- Mitrany, D. (1966), *A working peace system: Repr. With introduction by Morgenthau, H. J.* Chicago, Quadrangle
- Niethammer, L., (2000), *A European Identity?* in STRATH Bo (ed.), *Europe and the other and Europe as the other*, Brussels, Presses Interuniversitaires Europeennes, σελ.402-403
- Nuechterlein, D., (1985) "United States National Interests in the 1980s", Kentucky University Press, 1985, Σελ. 7
- Nugent, N., (2003), *Government and Politics of the European Union*, Basingstoke, Palgrave Macmillan
- Nuttall, S., (2000), *European Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press
- Pentland, C., (1974), *International Theory and European Integration*, London, Faber and Faber, p. 24

Rees, G. W., (2019), *The Western European Union at the Crossroads, Between Trans- Atlantic Solidarity and European integration*, Routledge, New York

Rosamond, B., (2000), *Theories of European Union Integration*. Macmillan: Basingstoke

Rosenau , J., (1997), *Domestic Sources of Foreign Policy*, The free press, New York

Rutten M. (επιμ.) (2001), *From St Malo to Nice. European Defence: core documents*, Chaillot Papers 47, Paris: Institute for Security Studies (ISS)

Wallace, W., (1994), «Theory and practice in European integration», στο S. Bulmer and A. Scott, «Economic and political integration in Europe: Internal Dynamics and global Context», Blackwell, Oxford, σελ: 274

Περιοδικά

Blockmans, S., (2013), «Differentiation in CFSP», *Studia Diplomatica*, 66 (3), Egmont Institute

Bruter, M., (2003), *Winning hearts and minds for Europe: The impact of news and symbols on civic and cultural European identity*. *Comparative Political Studies* 36(10): 1148–1179

Chrysochoou, D. (1998) “Federalism and Democracy Reconsidered”, *Regional and Federal Studies*, vol. 8, no 2

Conry, B. (1995), *The Western European Union as NATO’s Successor*, Cato Institute Policy Analysis No. 239, September 18, 1995

Glarbo, K., (1999), «Wide-awake diplomacy: reconstructing the common foreign and security policy of the European Union», *Journal of European Public Policy*, v. 6, pp. 634-651

Golub, J., (1999), «In the shaddow of the vote? Decision making in the European Community», *International Organization*, v. 53, pp. 733-764

Haas, E. B., (1976), *Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration*, *International Organization*, 30(2), The MIT Press, 173-212

Hill, C. (1993), «The capability-expectations gap, or conceptualising Europe’s international role», *Journal of Common Market Studies*, v. 31, pp. 305-328

Howorth, J. (2012) ‘Decision-Making in Security and Defense Policy: Towards Supranational Inter-Governmentalism?’ *Cooperation and Conflict*, Vol. 47, No. 4, pp. 433–453

- Luoma-aho, M., (2004), “Arm” versus “pillar”: the politics of metaphors of the Western European Union at the 1990–91 Intergovernmental Conference on Political Union, *Journal of European Public Policy*, 11:1, 106-127
- Lehne, S., (2017), *Is There Hope For EU Foreign Policy?*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington
- Malksoo, M., (2016), From the ESS to the EU Global Strategy: external policy, internal purpose, *Contemporary Security Policy*, 37(3), pp.374-388
- Manners, I., (2002), “Normative Power Europe. A Contradiction in Terms?”, *Journal of Common Market Studies* 40, no. 2, 235–258
- Marks G, Hooghe L., Blank K., (1960), European Integration from 1980s, State- Centric v. Multi- Level Governance, *Journal of Common market Studies*, vol. 34, 3, September
- Menon, A., Forster, A., Wallace, W., (1992), A Common European Defence?, *Survival*, vol. 34, no. 3, pp. 98-118
- Mitchell, J., (1976), Tindemans Report, Retrospect and Prospect, 13 *Common Market L. Rev.* pp: 455-484
- Moravcsik, A., (2010), “Europe, the Second Superpower. Current History”, *Journal of Contemporary World Affairs*, pp. 91-98
- Moravcsik A., (1994), Why the European Community Strengthens the State: Domestic Politics and International Cooperation, annual meeting of American Political Science Association, New York, September
- Morillas, P., (2011), Institutionalization or Intergovernmental Decision-Taking in Foreign Policy: The Implementation of the Lisbon Treaty, *European Foreign Affairs Review*, Vol. 16, pp. 243-257
- Schmitter P., (1969), Three Neofunctional Hypotheses about International Organization, *International Organization*, vol. 23, 1
- Smith, M., E., (2000), «Conforming to Europe: the domestic impact of EU foreign policy co-operation», *Journal of European Public Policy*, v. 7(4), pp. 613-631
- Tizzano, A., (1976), THE TINDEMANS REPORT, *The Italian Yearbook of International Law Online*, V. 2, Issue. 1, pp: 130-152

Wessels, W. and Bopp, F., (2008), The Institutional Architecture of CFSP after the Lisbon Treaty - Constitutional Break-through or Challenges Ahead?, Working Paper, Challenge - Liberty and Security, DG Research-European Commission

Whitman, R. & Juncos, A., (2009), The Lisbon Treaty and the Foreign, Security and Defence Policy: Reforms, Implementation and the Consequences on (non-) Ratification, in European Foreign Affairs Review, Vol. 14, pp. 25-46

Επίσημα έγγραφα

Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12. Luxembourg: Office for official publications of the European Communities. "Declaration on European Identity", p. 118-122

Bulletin of the European Communities, European Union Report by Mr Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council, Supplement 1/76

European Commission (2018), «A stronger global actor: More efficient decision-making for EU Common Foreign and Security Policy», Communication, September 12th 2018

European Commission, (2001), European governance: A White Paper, COM 428

Summary of the Treaty of Nice (2003), MEMO/03/23, Brussels, 31 January

Conseil/99/999, Helsinki, 10 και 11 Δεκεμβριου 1999

Ελληνόγλωσση

Βιβλία

Αναγνωστοπούλου, Σ., (2004), Τουρκικός Εκσυγχρονισμός. Ισλάμ και Τουρκοκύπριοι στη δαιδαλώδη διαδρομή του κεμαλισμού, Βιβλιόραμα

Βαληνάκης, Γ., (1991), Η Ευρωπαϊκή Πολιτική και Αμυντική Συνεργασία. Η Ελλάδα απέναντι στη νέα ευρωπαϊκή «Αρχιτεκτονική», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Βερέμης, Θ., (2007), Η Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2006, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Βέρνυ, Σ., (2019), «Υπάρχει Κρίση Υποστήριξης στην ΕΕ; Η Κοινή Γνώμη μετά από μια Δύσκολη Δεκαετία», στο: Ο Ευρωπαϊκός Συνταγματισμός και η κρίση του, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 109-125

Βοσκόπουλος Γ., (2012), Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Εκφάνσεις Ισχύος, Αλληλόδραση και το Ζήτημα της Παγκόσμιας Ηγεμονίας, Ποιότητα

Γκιώνης, Χ., Κουτσούκης, Ν.Σ., Φακιολάς, Ε.Τ., (2019), «Η πορεία ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Μια χαρτογράφηση συγκλίσεων και αποκλίσεων των κρατών-μελών στην εποχή της κρίσης χρέους, στο: Α. Κλάνης, Ειδικά θέματα διπλωματίας και διεθνούς οργάνωσης, (επιμ.), Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 337-390

Gilpin R., (2002) Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Η Διεθνής Οικονομική Τάξη. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 35-36

Ηρακλείδης, Α., (2015), Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα

Ήφαιστος Π., (2001), Θεωρία Περιφερειακής Ολοκλήρωσης, στο Στεφάνου Κ., Φατούρος Α., Χριστοδουλίδης Θ., (επιμέλεια) Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές. Τόμος Α Ιστορία-Θεσμοί-Δίκαιο, Ι. Σιδέρης, σελ. 130

Hix, S., (2004), Το Πολιτικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιστημονική επιμέλεια-εισαγωγή Μαριάς, Κ., Μεταίχμιο, Αθήνα

Θεοδωρόπουλος, Β. (2001). Παράμετροι Εξωτερικής Πολιτικής, Σιδέρης, Αθήνα

Θουκιδίδης, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου, Βιβλίο Ε' § 85-116, Μετάφραση Βλάχος, Α. 2012. Εστία, Αθήνα

Ιωακειμίδης, Κ., Π., (2001), «Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας της Ε.Ε.», στο Στεφάνου Κ., Φατούρος Α., Χριστοδουλίδης Θ., (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, τόμος Ι, Ιστορία, Θεσμοί, Δίκαιο, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα

Ιωακειμίδης, Κ., Π., (2001), Η Συνθήκη της Νίκαιας και το Μέλλον της Ευρώπης, εκδόσεις Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ)- Θεμέλιο (Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα

Ιωακειμίδης, Π., (2000), Το Μέλλον της Ευρώπης – Η Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και η Ελλάδα, εκδ. Ι. Σιδέρης

Ιωακειμίδης, Κ., Π., (1995), Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία, Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Προοπτικές, η συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

Ιωακειμίδης, Κ., Π., (1988), Ο Μετασχηματισμός της ΕΟΚ. Από την «Εντολή» στην Ενιαία Πράξη, εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

Κεντρωτής, Κ., (2003), Θησέας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των εξωτερικών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αθήνα, Παπαζήσης, σ.128

Κιντής, Αν., Ντόκος, Θ., (2006) «Διεθνής Οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας» στο Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής ένωσης: Αθήνα:.(επιμ) Ξενάκης Δ. Κ. και Τσινισιζέλης Μ. Ι. εκδ: ΣΙΔΕΡΗΣ

Krastev, I., (2018), Μετά την Ευρώπη, Παπαδόπουλος, Αθήνα

Μάζης, Θ., Ι., (2002), Γεωπολιτική, Η Θεωρία και η Πράξη, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 38

Μανιτάκης, Α., (2003), «Εκχώρηση αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιφύλαξη κυριαρχίας κατά το άρθρο 28 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος», Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, τόμος 23, τ. 4, σελ. 754

Μαραβέγιας, Ν., Τσινισιζέλης, Μ., (1995), Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές πτυχές, εκδόσεις Θεμέλιο

Μπαμπινιώτης, Γ., (2008), Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα

Μπότσιου, Κ., (2002), Μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΟΚ. Η Ευρώπη σε αναζήτηση μιας αμυντικής και πολιτικής Ένωσης 1949-195, Αθήνα, Παπαζήσης, σ.17

Ροζάκης, Χρ., (1985), Διεθνής Πολιτική – Εισαγωγικά Μαθήματα, τευχ. Α΄, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα

Nugent, N., (2012), Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Η Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Αθήνα: (επιμ) Μενδρινού Μ. εκδ., Σαβάλας, σ. 62, 107

Nugent, N., (2010), Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, μετάφραση Τσολακίδου, Ι., επιμέλεια-επίμετρο Μενδρινού, Μ., Γ΄ Έκδοση, Σαββάλας, Αθήνα

Παπαστάμκος, Γ., (1984), Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία στη Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Στεφάνου, Κ.Α., (2020), Το σύστημα διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (επιμ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Schmidt, M., (2004), Θεωρίες της Δημοκρατίας, Σαββάλας, Αθήνα

Τσούκαλης, Λ., (2016), Υπεράσπιση της Ευρώπης. Μπορεί να σωθεί το ευρωπαϊκό εγχείρημα και σε ποια μορφή;, Εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα

Τσούκαλης, Λ., (2004), Ποια Ευρώπη;, εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα

Χριστοδουλίδης Θ. (2009), Η ιστορική διαδρομή της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε Στεφάνου Κ., Τσινισιζέλης Μ., Φατούρος Α., Χριστοδουλίδης Θ. (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Α: Ενοποιητική Δυναμική, Δικαιοταξία Διακυβέρνηση, Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Χριστοδουλίδης, Θ., (2001), Νομική Προσωπικότητα και Αρμοδιότητες της ΕΚ/ΕΕ στο Πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, στο Στεφάνου, Κ., Φατούρος, Α. και Χριστοδουλίδης, Θ., (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Ιστορία – Θεσμοί – Δίκαιο, том Α΄, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Χρυσόχου, Δ. (2007), Θεωρίες της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στο: Παπαγιάννης Δ., Χρυσόχου Δ., Μαγκλιβέρας Γ., Ευρωπαϊκό Πολιτικό Σύστημα Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης-Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης

Χρυσόχου, Δ., (2003), Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ: 48

Επίσημα έγγραφα

Jean-Claude Juncker, (2017), Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης: Προβληματισμοί και σενάρια για την ΕΕ των 27 έως το 2025, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες

Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μία ισχυρότερη Ευρώπη, Μια συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας (2016), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ε.Ε., Λουξεμβούργο

Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας του 2003- Μια ασφαλής Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο (2009), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ε.Ε., Λουξεμβούργο

Απόφαση 2010/427/ΕΕ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουλίου 2010, για τον καθορισμό της οργάνωσης και της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΕ L 201 της 3.8.2010)

Συνθήκη της Λισαβόνας (2007), για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007/C 306/01), 17 Δεκεμβρίου 2007

Συνθήκη της Νίκαιας (2001), που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς Πράξεις, που

υπογράφηκε στη Νίκαια στις 26 Φεβρουαρίου 2001- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 080 της 10/03/2001 σ. 0001 - 0087

Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις - Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340 της 10/11/1997 σ. 0001 – 0144

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, (1992), Επίσημη Εφημερίδα, αριθ. C 191 της 29/07/1992, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σ. 0001 – 0110

Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, (1987), Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 29-6-1987, Αριθ. L 169/1

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας 3 και 4 Ιουνίου 1999, Συμπεράσματα της Προεδρίας

Διακήρυξη Σουμάν, 9 Μαΐου 1950

Διαδίκτυο

Ναυτεμπορική, Δευτέρα, 02 Μαΐ 2016, Στο φως απόρρητα έγγραφα από τις διαπραγματεύσεις για την ΤΤΙΡ, <https://m.naftemporiki.gr/story/1099230/sto-fos-aporrita-eggrafa-apo-tis-diapragmateuseis-gia-tin-ttip>

EUR-Lex, Πρόσβαση στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html?locale=el, ανακτήθηκε στις 24/6/2020

Williams, L. (October,2016). What is ΤΤΙΡ? And six reasons why the answer should scare you. Independent

winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/united-states-of-europe/, ανακτήθηκε στις 24/6/2020